

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1928.

Första kammaren.

Nr 36.

Lördagen den 26 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 155—161, 165 och 168—175, bankoutskottets utlåtande nr 58, första lagutskottets utlåtande nr 49 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 81.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta, att statsutskottets utlåtande nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till kommunala flickskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner, samt statsutskottets utlåtande nr 156, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen framlagda förslag angående privatläroverken jämte en i ämnet väckt motion, sättas först bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för onsdagen den 30 maj.

Denna hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 50 riksdagsordningen.

*Ang.
suppleants in-
träde i utrikes-
nämnden.*

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition, nr 115, måtte såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

Förslag

till

ändrad lydelse av § 50 riksdagsordningen.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

§ 50.

Den i 54 § regeringsformen — — — — — sina befattningar.

Suppleant må ej inträda såsom ledamot i annat fall än då ledighet i nämnden inträffat. Beträffande den ordning, som vid inträde skall iakttagas mellan suppleanterna, gälla enahanda bestämmelser som i fråga om suppleants inträde i utskott. Ej må den, som är suppleant, övervara nämndens sammanträden.

Suppleant skall inträda i nämnden, när ledamot avgår eller får förfall. Beträffande den ordning, som vid inträde skall iakttagas mellan suppleanterna, gälla enahanda bestämmelser som i fråga om suppleants inträde i utskott. Ej må den, som är suppleant, övervara nämndens sammanträden.

Konungen sammankallar — — — — — förordnar Konungen.

Skulle — — — — — sammankallad.

Ledamot — — — — — grunder.

Första kammarens protokoll 1928. Nr 36.

Ang.
suppleants in-
tråde i utrikes-
nämnden.

Reservation hade avgivits av herrar *von Geijer, Martin Svensson, Nils Anton Nilsson, Gustafson* i Kasenberg, *Björkman* och *Forssell*, vilka ansett, att propositionen bort av utskottet avstyrkas.

(Forts.)

Herr von Geijer: Herr talman! Jag har jämte några andra ledamöter av konstitutionsutskottet anmält reservation emot utskottets ifrågavarande hemställan. Jag skall be att få säga några ord till försvar för denna min hållning.

Det gäller, som herrarna varit i tillfälle att iakttaga, en förändring av § 50 riksdagsordningen, den s. k. utrikesnämnden. Denna infördes som bekant genom reformer åren 1919 och 1921. I nuvarande lag stadgas, att riksdagen skall vid dess början på sätt och i sådan ordning, som är stadgad för de ständiga utskotten, från vardera kammaren utse åtta ledamöter, vilka utgöra denna utrikesnämnd, som har att överlägga med Konungen i utrikes angelägenheter. Därjämte skola kamrarna utse åtta suppleanter från vardera kammaren. Nu gällande förordning innehåller den bestämmelsen, att dessa suppleanter skola inträda i nämnden endast vid avgång av någon av de ordinarie ledamöterna. Dessa suppleanter äro sålunda ersättare, icke suppleanter, som vid tillfälligt förfall för en av ledamöterna inträda i nämnden. Det är på denna sista punkt, som nu ändring påyrkas. Den kungl. propositionen i detta ärende är föranledd av en skrivelse från riksdagen i sådant syfte. Denna omständighet, som förklarar, varför Kungl. Maj:t lagt fram detta förslag, hindrar emellertid icke mig från att här yrka avslag på samma förslag.

Ändringsförslaget skulle gå ut därpå, att suppleanterna skulle inträda i nämnden även vid tillfälligt förfall för de ordinarie ledamöterna. Det är hela förändringen i detta avseende.

Det är ju bekant, att svenska riksdagen och svenska folket i sin helhet har visat synnerligen litet intresse för utrikes angelägenheter, och det är förklarligt, om vi tänka på vårt geografiskt avlägsna läge, vilket ju gjort, att tankarna näppeligen gått i den riktningen, att krigets vägar skulle komma att korsa sig över vår halvö. Därtill kommer ju en mer än hundraårig fred. Allt detta sammanlagt har gjort, att svenska folket som sagt visat så ringa intresse för detta, och att riksdagen har lämnat så gott som hela värdan av de utrikes angelägenheterna i Kungl. Maj:ts hand. Kriget väckte emellertid uppmärksamheten. Man såg, att det lugn och den trygghet, som vi trodde, att vi skulle kunna påräkna, icke var så alldeles säker. Då väcktes intresset och då blev frågan aktuell om en ytterligare medverkan ifrån riksdagens sida och därigenom givetvis ett ökat inflytande från representationen på regeringen.

Jag vill emellertid säga, att intresset på detta område icke är detsamma som förmågan; därtill fordras dessutom sakkunskap, erfarenhet och träning. Jag vågar göra den bestämda gissningen, att dessa synpunkter voro de bestämmande för att lagen fick den avfattning, som jag redan har redogjort för.

Det lagförslag, som jag flera gånger talat om, har tillkommit efter en utredning av en särskilt tillsatt parlamentarisk kommitté. På denna punkt äro kommitténs uttalande och propositionen vid 1919 års riksdag synnerligen kortfattade men, som jag finner, därför icke mindre övertygande. Såväl kommittén som propositionen hänvisa endast till det faktum, att man med bestämmelsen avsåg att åstadkomma nödig kontinuitet i utrikesnämndens arbete. Man hade ju anledning antaga, att riksdagen, när den gick till utseende av dessa ledamöter i nämnden, skulle därvidlag handla med stor urskillning och välja personer, lämpade för detta uppdrag och vidare, att den praxis skulle iakttagas, som visserligen ibland är klandrad, men som dock enligt min mening innehåller en mycket sund handlingsmaxim, nämligen att man gärna omväljer samma personer, som en gång ha fått riksdagens förtroende, till samma post. På så sätt,

förmenar jag, var det meningen, att man skulle kunna få fram en kår, hos vilken så småningom skulle uppbyggas såväl intresse som även, därigenom att den ständigt, utan avbrott med full vetskap om att här rättighet att deltaga sammanföll med plikten att så göra, att därigenom så småningom skulle skapas fram ett organ just med de egenskaper, som jag förut antytt, nämligen sakkunskap, erfarenhet och förmåga. Endast därest dessa förutsättningar föreläge, skulle man kunna nå den möjligheten, att riksdagen skulle kunna utöva något verkligt inflytande på utrikesangelägenheterna. Detta, förmenar jag, var just det som lagstiftarna och lagen ville lägga i stadgandet. Är det en suppleant, som inkallas kanske för en enda gång för att sedermera aldrig återkomma, menar jag, att dessa egenskaper, som jag antytt, icke kunna föreligga hos denne. Han kan varken ha intresse, kunskap eller förmåga och hans närvaro kan vara, menar jag, skäligen onödig. Det är dock detta syfte med lagen, som man kan äventyra nu.

Det har visserligen sagts, att det icke skulle vara annat än vid verkligt förfall som den ordinarie ledamoten skulle ha rättighet att påkalla, att en suppleant inträder i hans ställe, men jag undrar, om man tänker på, därest nämnden sammankallas t. ex. på hösten eller sommaren, sedan riksdagen har skingrats, huruvida icke den mänskliga naturen är sådan, att man mycket lätt skulle falla för frestelsen att ge detta ord »förfall» en mycket extensiv tolkning. Då blir följden, att detta ständiga övervakande skulle brytas, att intresset och plikt känslan skulle minskas, så att, förmenar jag, därigenom just själva syftet med nämnden minskades.

Jag tror, uppriktigt sagt, att riksdagens inflytande i utrikesnämnden — jag vill icke säga löper fara men — minskas, så att man genom denna s. k. reform just arbetar i motsatt riktning mot vad hela reformarbetet av år 1919 och år 1921 avsåg.

Nå, varför skulle detta nu komma till? Jo, det är väl strängt taget ingenting annat än partihänsyn, som fordra det. Först och främst borde, tycker jag, på detta område, då det gäller utåt, väl ändå partiintresset i all rimlighets namn sjunka i andra planet. Inom oss själva kunna vi vara oense, men utåt böra vi vara eniga, så att det skälet, att man skall tillgodose partihänsynen, förefaller mig vara ett ganska underordnat skäl.

Nu säges det visserligen, att det finns så pass små partier, att de icke ha mer än en person i nämnden och att, om denne person är sjuk eller får annat laga förfall, hans plats, d. v. s. partiets plats i nämnden, står obesatt. Ja, som jag antydde för en stund sedan, skulle han ersättas med en tillfällig suppleant, men jag tror icke på att denne kan göra någon insats. Jag är benägen först och främst att förneka, att partiet såsom sådant har någon bestämd rätt, men även, om man skulle gå in på detta, anser jag med hänvisning till vad jag sagt om att suppleanten kan komma in bara en gång, att han icke kan uträtta något. Vinsten är alltså på detta område obetydlig.

Men så finnes det ännu en omständighet, och kanske den icke är utan betydelse, nämligen sekretessen. Denna ändring skulle ju kanske betyda, att efter hand 32 personer i stället för 16 skulle komma in i nämnden och bli delgivna alla utrikesförhållanden. Jag vågar då det påståendet, att i detta sammanhang äro 32 mer än dubbelt så mycket som 16, i synnerhet vid det förhållandet, att det är fråga om tillfälliga ledamöter. Vad de ordinarie ledamöterna angår, som skulle bilda detta skickliga organ, jag nyss antytt, torde den omständigheten, att de känna med sig, att uppdraget är viktigt och förpliktar, göra dem mera benägna att iakttaga sekretessen, just då det behövs. En tillfällig suppleant kan icke ha samma känsla. Vad blir då följden, om man nu ökar risken för att sekretessen skall brytas? Jo, följden blir precis densamma som jag omnämnde beträffande det andra fallet, att det kommer att mot-

Ang.
suppleants in-
träde i utrikes-
nämnden.

(Forts.)

*Ang.
suppleants in-
träde i utrikes-
nämnden.*

(Forts.)

verka det syfte, som riksdagen hade, då stadgandena kommo till, nämligen att riksdagen skulle få ett visst inflytande. Följden blir, att Kungl. Maj:t blir mycket försiktigare i vad som lämnas fram till nämnden; blir mera tillknäppt, så att nämnden icke får reda på så mycket; och just för den sakens skull har man återigen motverkat, vad man avsett med nämnden.

Allt detta sammanlagt, herr talman, som jag för min del anfört, mot denna reform, vars nytta jag bestämt icke kan se och vars olägenheter dock för mig ligga i ganska öppen dag, föranleder mig, herr talman, att begära, att kammaren måtte avslå utskottets hemställan och den kungl. propositionen i ämnet.

Herr Bergström, David: Herr talman! Konstitutionsutskottets ordförande gick, då han här såsom reservant yttrade sig emot utskottets hemställan, fram på tvenne linjer. Avsikten är ju här, att i stället för en ordinarie ledamot skulle en suppleant kunna tillfälligt inträda i nämnden. Detta, menade utskottets ordförande, skulle å ena sidan icke vara behöfligt och å andra sidan kunna leda till att kravet på sekretess icke tillgodosågs.

Det skulle icke vara behöfligt rent sakligt, om jag förstod den ärade talaren rätt. Men det är ju så i denna utrikesnämnd, att där föreligga nu och då frågor av den allra största betydelse. De kunna gälla t. ex. en traktatfråga, kanske inte en sådan, då en traktat skall avslutas, utan då en traktat skall tillämpas. Det kan i sådana fall ligga så till, att vårt land kan ha ett ganska betydande intresse och motparten, det land med vilket traktaten är sluten, har ett helt annat intresse och vill göra detta gällande. Det kan inträffa i tider, då riksdagen icke är samlad, men det gäller lika väl för regeringen att taga ståndpunkt till en sådan fråga. Jag föreställer mig, att i ett sådant fall skall den, som för ordet vid nämndens sammanträden, och alldeles speciellt utrikesministern, vara intresserad av att ha nämnden så fulltalig som möjligt.

Då säger herr von Geijer — och därvid kommer han in på en annan av sina linjer — att det gäller inte här att tillgodose ett partiintresse; det finns ingen anledning att sörja för att exempelvis ett litet parti, som kanske endast har en enda representant i nämnden, skall vara representerat. Men det blir kanske i ett dylikt fall, herr talman, inte ett blott partiintresse, att detta lilla parti då vore representerat, utan det blir törhända ett verkligt sakintresse i stället, att även detta parti — det må vara vilket det vara vill — har en representant vid bordet, när det gäller att utröna meningarna inom riksdagen, uttryckta genom utrikesnämnden och dess ledamöter.

Sedermera var herr ordföranden i utskottet inne på upprinnelsen till och tillkomsten av denna särskilda institution och lämnade kammaren en redogörelse för de förhållanden, under vilka den hade tillkommit, samt dess utformning. Erfarenheten har emellertid tydligen visat, att det inte är fullt så väl beställt med den ordning, som vi för närvarande ha, och det är ju så, att riksdagen har givit ett mycket bestämt uttryck häråt för några år sedan. Det är på riksdagens eget initiativ som det nu föreliggande förslaget kommit till. Det var ju nämligen så, att konstitutionsutskottet tillstyrkte en skrivelse till Kungl. Maj:t i ändamål att åstadkomma en ändring härvidlag, och det förslag, som konstitutionsutskottet då framställde, gick precis på den linje, som Kungl. Maj:ts nu föreliggande förslag går.

Hur gick det då, när detta skrivesförslag förelåg inför riksdagen? Jo, riksdagen gick ännu längre och ansåg, att det förtjänade undersökas, huruvida inte åt suppleanterna i denna nämnd borde beredas tillfälle att närvara vid nämndens sammanträden på precis samma sätt som suppleanterna i utskottet få närvara i utskottet. Efter den utredning, som blivit företagen, har emellertid Kungl. Maj:t allenast föreslagit, att nämndens suppleanter skola få inträda vid inträffande förfall för ledamot.

Redan med vad jag nu har sagt, tror jag mig ha visat, att det kan sakligt anses påkallat och vara ganska viktigt, att vid vissa tillfällen en suppleant kan få träda in i stället för en ordinarie ledamot, ifall denne är förhindrad. Då säger emellertid konstitutionsutskottets ordförande: »Ja, men detta kan äventyra sekretessen.» Hur förhåller det sig då med den saken, mina herrar? Om vi se på besättningen av platserna i utrikesnämnden, är det ju så, att i raden av medlemmar och suppleanter i nämnden återfinna vi bland suppleanterna flera personer, som förut varit ordinarie ledamöter i nämnden. Det är nämligen vanligtvis så, t. ex. vid ett regeringsskifte, att en eller annan person då försvinner ur nämnden, särskilt ifrån de större partierna ofta flera personer, och då gå suppleanterna in såsom ordinarie. Sedan blir det ett nytt regerings-skifte, och då sker det en ändring av besättningen. Jag tror, att ifall herr von Geijer gör en närmare undersökning rörande detta förhållande, skall han få se, att de som vid förfall för ledamot skulle inträda i utrikesnämnden i många fall bleve sådana medlemmar av riksdagen, som tillförne suttit såsom ordinarie i nämnden men gått ned till suppleanter. Den stora farhåga, som han hyser för att sekretessen icke skulle bli tillgodosedd, äger tydligen icke någon grund.

I avseende på sekretessbestämmelserna är det ju så, att det tillhör nämndens ledamöter och naturligtvis också dess suppleanter, ifall de finge rättighet att inträda vid förfall, att iakttaga den allra största varsamhet, och erfarenheten torde hava lärt — åtminstone påstår man det i riksdagskretsar — att denna varsamhet kanske till sitt mått är betydligt större än lagstiftarna ha avsett och man kunnat vänta. Jag tror för min del inte, att man har att befara någon särskild ovarsamhet av dem som möjligen skulle gå in såsom suppleanter vid ett eller annat tillfälle. Jag tror icke man det bittersta behöver befara, att de skulle avvika ifrån det som blivit en god ehuru kanske något överdriven regel med avseende på handhavandet av det värv, som tilldelats utrikesnämndens ledamöter.

Jag tillåter mig yrka bifall till konstitutionsutskottets förslag och Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Trygger: Herr talman! För min del kan jag ju anses partisk i denna fråga, eftersom jag varit med om att utarbeta de nuvarande bestämmelserna på detta område. Det förslag, som framkom, utformades emellertid efter moget övertägande. För min del, alldeles oberoende därav, hyser jag precis samma mening fortfarande, att det är en stor fördel, vilket erkännes i alla länder, att det finns en kontinuitet med avseende på utrikesförvaltningen och ledningen av utrikespolitiken och handelspolitiken. Denna kontinuitet befordras otvivelaktigt på ett bättre sätt, såvitt jag förstår, med de nuvarande bestämmelserna än med de här föreslagna. Nu försöka nämligen ledamöterna i nämnden att infinna sig vid dess sammanträden, om det finns någon möjlighet därtill. Skulle åter suppleanter inträda vid ledamots förfall, komme det att tagas på det sättet, att om dessa ordinarie ledamöter bleve hindrade utan att hindret vore ovillkorligt, låte de suppleanten inträda, och det bleve ett marscherande in och ut, som icke vore lämpligt.

Även om man nu skulle göra en ändring, vill jag dock ifrågasätta, huruvida man kan skriva på sätt, som här är föreslaget. I den nuvarande lydelsen förekomma två stadganden med avseende på suppleanter. Det ena är, att när ledamot avgår, inträder suppleant såsom ledamot i nämnden, och då är han ledamot, men så heter det med avseende på suppleanterna i övrigt: »Ej må den, som är suppleant, övervara nämndens sammanträden.» Nu har man, då man vill låta suppleanter inträda icke endast då ledamot avgår utan även då han får förfall, kommit med en så lydande föreskrift: »Suppleant skall inträda i nämnden, när ledamot avgår eller får förfall.» Man kan icke säga, att han

Ang.
suppleants in-
träde i utrikes-
nämnden.

(Forts.)

Ang.
suppleants in-
träde i utrikes-
nämnden.

(Forts.)

skall inträda såsom ledamot och därför säger man ingenting härom. Det blir naturligtvis så, att han inträder såsom ledamot, när den förre ledamoten avgått, och han inträder såsom suppleant, när det är fråga om ett tillfälligt förfall. Men om man läser fortsättningen av denna bestämmelse, så står det alltjämt kvar: »Ej må den, som är suppleant, övervara nämndens sammanträden.» Situationen blir då ganska tråkig för den stackare, som inträder i nämnden såsom suppleant i stället för den, som hade tillfälligt förfall, eftersom han icke får övervara nämndens sammanträden. Jag kan följaktligen icke förstå, att det kan vara någon fördel med att taga detta förslag, såvida man skall tolka lagen efter dess ordalydelse, d. v. s. såsom det stadgas i grundlagen. Men alldeles oberoende härav vågar jag hemställa till kammaren, om vi icke ändå skulle kunna få fundera litet mera på denna sak, innan vi besluta en grundlagsändring.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Bergström, David: Herr talman! Med avseende på den formella anmärkning, som herr Trygger framställde, ber jag få nämna, att samma anmärkning har jag själv framställt i konstitutionsutskottet, nämligen att det kunde vara litet tvivelsamt i avseende på det föreslagna grundlagsbudets omfattning. Det har jämväl till Kungl. Maj:ts prövning förelegat en annan omfattning, vari man undvikit denna omtvistade formulering. Jag kan emellertid tillägga, att för min del böjde jag mig för den högre lärdom, som i detta fall fanns i konstitutionsutskottet och som icke läste författningsförslaget på samma sätt som herr Trygger och jag ha läst det.

Herr Hammarskjöld, Hjalmar: Herr talman! Som bekant har jag ej någon erfarenhet av den nuvarande utrikesnämndens arbete, men jag har, som en och annan kanske erinrar sig, en ganska stor erfarenhet av den föregående institutionen, vars under kriget adopterade arbetsätt tjänade såsom förebild, och såsom en mycket nära förebild, för den nuvarande utrikesnämnden. Jag tillåter mig då säga, att efter min erfarenhet ingenting är viktigare eller nödvändigare i utrikesnämnden är kontinuitet, d. v. s. att nämnden har samma sammansättning vid olika tillfällen. I regel sammanhånga de frågor, som där förekomma, med varandra, och det skulle bli icke blott tidsutdräkt utan även andra svårigheter om man, för varje gång en suppleant kom in, skulle nödgas lämna en repetitionskurs om vad som förekommit kanske under lång tid tillbaka. Detta intresse av sakkunskap, som endast genom kontinuiteten kan förvärvas, blir därför vida övervägande. Den åsikt, som den ene eller andre suppleanten för med sig såsom utsedd av det eller det partiet, har därvidlag mindre betydelse än att han verkligen är i stånd att ge grundade rådslag. Eftersom utrikesnämnden tillsatts genom val av båda kamrarna, kommer det väl endast mycket sällan att inträffa, att det uppstår något fullständigt mässfall för ett parti, och i alla händelser får man antaga, att om det är ett förfall av längre varaktighet, en person av den kvalifikationen, att han blivit utsedd såsom ledamot av utrikesnämnden, skall låta sig angeläget vara att genom frivillig avgång från nämnden bereda plats för suppleanten. Det kan således endast vara försvinnande och sällsynta olägenheter av den nuvarande ordningen men däremot betydande olägenheter av den föreslagna, och i följd därav, herr talman, förenar jag mig i yrkandet om bifall till reservationen.

Herr Alkman: Jag har ej reserverat mig mot utskottets förslag i detta fall, men jag ber att få nämna, att jag inom utskottet haft ett annat yrkande, än utskottet kommit till. Jag har nämligen yrkat, att den mening, som gjordes sig gällande inom riksdagen, när saken senast var på tal, skulle komma till

synes, d. v. s. att om man ändrade bestämmelsen om suppleanterna, borde den bli densamma som för riksdagens utskott. Jag gjorde detta yrkande precis av det skäl, som nu senast framhållits av herr Hammarskjöld, nämligen att behovet av kontinuitet i nämndens arbete är av den största betydelsen. Det är ju alldeles klart, att om suppleanterna allenast finge tillträde vid de tillfällen, då det föreligger förfall för ordinarie ledamöter, skulle dessa suppleanter, som då inkallades, komma såsom ganska släta figurer till utskottets sammanträden och säkerligen icke annat än undantagsvis kunna utgöra något mera värdefullt inslag där. Jag menar alltså, att skall man övergå till en utvidgning av suppleanternas befogenhet, måste man nog, just i kontinuitetens namn taga steget fullt ut, så som riksdagen också tidigare tänkt sig.

Redan av detta skäl är jag mycket benägen att instämma i avslagsyrkandet. Jag är så mycket mera benägen att göra det, som den formella anmärkning, herr Trygger gjorde, för mig hela tiden varit klar, och det lär icke vara möjligt nu att göra en ändring på rak arm. Jag vet ej, om man skulle kunna tänka sig, att införa ordet »eljest» i näst sista raden, som sålunda skulle lyda: »Ej må den, som är suppleant, eljest övervara nämndens sammanträden.» Det är en tanke, som fallit mig in, men säker på den är jag icke. När man skriver grundlag, bör man ju se sig noga för. Jag tror icke, att såvitt jag förstår, man vinner mycket på den ändring, som nu föreslagits, och att man gärna, som herr Trygger också sagt, kan taga sig en tankeställare till. I sak är jag av den meningen, att det vore nyttigare, att suppleanterna finge närvara alldeles som vid utskottens sammanträden. Jag tror ej, att sekretessen skulle lida på det. Men jag tror, att den vidgade krets av utrikespolitiskt informerade och intresserade i riksdagen, som därmed vunnas, skulle vara till fördel för landets utrikespolitik, och därför är det nog bäst att avslå det nu föreliggande förslaget.

Herr statsrådet **Thyrén**: Jag skall blott i största korthet antyda den uppfattning, som här varit avgörande för regeringen.

Det, som anförts av herrar Hammarskjöld, Trygger och von Geijer, kan jag ju mycket väl förstå. Jag tror, att ett understrykande av kontinuiteten är fullt befogat i och för sig, och likaledes att det varit den historiska förklaringen till att lagen är som den nu är, men allting har två sidor. Dessa herrars ståndpunkt passar utmärkt vid det förhållande, att man har endast t. ex. två eller tre någorlunda jämstora partier i riksdagens kamrar, och att en suppleants inträdande vid förfall för den ordinarie ledamoten skulle inskränka sig till en kort tid. Då är jag alldeles böjd att instämma med dem, att kontinuitetsintresset bestämt överväger. Men om vi gå till den motsatta konstruktionen och tänka oss, att riksdagen upplöser sig i ett tämligen stort antal mindre partier, eller att vid sidan av ett eller annat större parti också finnas flera små, och att därjämte frånvaron av den ordinarie ledamoten skulle komma att sträcka sig över tämligen lång tid, vilket ju kan inträffa, då undrar jag, om ej bladet vänder sig. Det är då ingalunda så säkert, att kontinuitetsintresset blir det starkaste. Meningen med det hela är ju att få fram en viss rapport mellan å ena sidan riksdagen och å andra sidan regeringen i dessa utrikesfrågor. Skall det nu ske så, att man på samma gång behåller sekretessen, kan man ej gärna tänka sig det på annat sätt, än att de större eller mindre partiernas ledare och mest framstående män komma i den beröring med regeringen, varom här är fråga. Men ju flera små partier det finns, desto mer kan man riskera, att de icke komma i någon rapport genom att de icke ha någon representant. Jag vill också understryka, att detta icke bara gäller ur synpunkten av förmån för ett litet mellanparti — en omsorg, som de större partierna kanske icke dela — utan det kan också intressera regeringen, att den kan göra sig någorlunda

Ang.
suppleants in-
träde i utrikes-
nämnden.

(Forts.)

Ang.
suppleants in-
träde i utrikes-
nämnden.
(Forts.)

föreställning om, hur en viss utrikespolitisk fråga betraktas av riksdagen i dess helhet, alltså även av detta mellanparti. Jag tror följaktligen icke, att man får vara för hastig i att låta denna kontinuitetssynpunkt vara avgörande, men jag skall nu icke gå närmare in på den frågan. Det är ju icke någon synnerligen stor fråga, och man kan naturligtvis göra både på det ena och det andra sättet, utan att det medför någon stor olägenhet.

Beträffande den formella anmärkning, herr Trygger gjorde, nämligen om suppleanten, som å ena sidan skulle avvisas och å andra sidan skulle äga tillträde, är det verkligen min mening, att formuleringen snarast bör vara som det är föreslaget. Vi kunna taga ett mycket praktiskt fall här i kammaren. När den ärade talmannen icke fungerar såsom sådan, utan det sitter en förste vice talman eller andre vice talman, hur bör man då harangera den som sitter i stolen? Skall man säga herr talman eller herr förste vice, resp. herr andre vice talman? För min del har jag gjort till regel att alltid säga herr talman, ty det är i den egenskapen han sitter i stolen, och jag skulle mycket misstaga mig, om icke min högt värderade vän herr Trygger också säger herr talman. När han sitter där, är han talman, så länge det räcker, och på samma vis är det med suppleanten: Han är ledamot, så länge han sitter och så långt det räcker. Detta lärers också stämma med grundlagens språkbruk. Då det t. ex. stadgas (R. O. § 48), att »ledamot» av utskott är obetaget att reservera sig, innefattas naturligen under nämnda ord även den suppleant, som för tillfället sitter som ledamot.

Herr von Geijer: Endast några ord med anledning av justitieministerns yttrande. Han framhöll, att om man kunde tänka sig det fall, att riksdagen delas upp i ett fåtal partier, så var givetvis kontinuitetsprincipen den som skulle verka bestämmande, men om jag icke missförstod honom, sade han, att ifall man vågar en annan konstruktion, nämligen att riksdagen delar upp sig i många små partier, så ställer sig saken annorlunda. Jag tycker, uppriktigt sagt, att den sista eventualiteten, han pekade på, hade något futurellt, något kommande över sig. Kunde vi icke då vänta, tills dessa förhållanden föreligga, och nu avslå förslaget?

Herr Schlyter: Jag ber om ursäkt, om jag vållar någon splittring i meningarna genom det yrkande, jag nu vill framställa. Jag kan för min del ej förstå annat än att kontinuiteten inom utrikesnämnden skulle bäst vinnas, om suppleanterna finge vara närvarande vid varje sammanträde, och jag skall därför be att få framställa det yrkandet, att den sista, omstridda satsen: »Ej må den, som är suppleant, övertvara nämndens sammanträden» — måtte utgå.

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Det är ju icke ovanligt, att grundlagsändringar nu för tiden äga rum rätt ofta, och enligt min uppfattning är det kanske något för ofta. Särskilt är det en tendens, som jag har tyckt mig iakttaga, att det icke är samma varsamhet i fråga om ändringar av våra grundlagar på senaste tid, som vad förhållandet var under min första riksdagstid. Då fordrades det mycket starka skäl för att man skulle ändra grundlagen. Det heter ju också, att konstitutionsutskottet har att föreslå sådana ändringar, som befinnas »högst nödiga eller nyttiga». Nu kan man väl knappast säga om denna fråga, att ändringen är högst nödig, möjligen att den kan vara i ett eller annat fall nyttig, och jag har all anledning att särskilt beakta den synpunkt, som framfördes av herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, att det kan en eller annan gång kanske bli en lucka i nämnden, när det är ett mindre parti, som endast har en representant. Men hittills har man ju den praktiska erfarenheten, att det åtminstone finns två representanter, en från

vardera kammaren, även för det parti, som endast får en representant från vardera kammaren, och det skulle väl vara ett olycksöde, om båda dessa samtidigt skulle vara förhindrade. Den synpunkt, som sålunda representeras av ett mindre parti, kan ju alltid komma till synes — det måste man väl som regel kunna utgå från — vid utrikesnämndens sammanträden. Å andra sidan måste jag erkänna, att jag har ganska stor respekt för den synpunkt, som framfördes av herr Trygger och även av landshövding Hammarskjöld, att det är nödvändigt att upprätthålla en viss kontinuitet, om det skall vara så, att utrikesnämnden skall ha någon mening, vara av någon betydelse, men det skall icke beredas möjlighet, att en ledamot, om han i en viss fråga är tveksam, skall kunna skicka upp en suppleant. Han skall tvingas att taga ställning till frågan, just därför att han är satt som ordinarie ledamot, och sålunda icke kunna komma undan vid ett visst givet kritiskt tillfälle.

Ang.
suppleants in-
träde i utrikes-
nämnden.

(Forts.)

Jag tror, att det är så pass många synpunkter här, som förtjäna beaktande. att jag tycker klokheten bjuder, att man funderar något mera på saken, innan man beslutar ändring.

Jag hade emellertid ej begärt ordet, om det icke vore så, att jag tycker, att det är att gå något för långt i nonchalans, när man på rak arm i kammaren kommer fram med förslag till en ny formulering av en grundlagsbestämmelse. Då tycker jag för min del, att det är nödvändigt att påvisa skiljaktigheten mellan nutiden och den tid, då gamle S. A. Hedin var grundlagsväktare och han sannerligen ej släppte fram någon grundlagsändring, för såvitt han icke själv hade vridit och vänt frågan ur alla olika synpunkter och funnit, att den fyllde vad grundlagen säger, att den skall vara högst nödig och nyttig.

Jag tror, att det är bäst att låta detta ärende för denna riksdag förfalla.

Herr Nothin: Herr talman! Jag har icke övervarit den föregående överläggningen och riskerar därför att här framföra en synpunkt, som måhända tidigare berörts. Jag vill förklara, att beträffande författningsändringens syfte är jag visserligen i huvudsak ense med departementschefen och utskottet, men den formulering, förslaget här fått, synes mig vara alldeles omöjlig att antaga. Det står, att »suppleant skall inträda i nämnden, när ledamot avgår eller får förfall», och sedan står det ett par rader längre ned: »Ej må den, som är suppleant, övervara nämndens sammanträden.» Det synes mig vara två alldeles oförenliga uttryck.

Nu framställde herr Schlyter ett yrkande om en sådan ändring, att man skulle utsträcka alla suppleanternas befogenhet till att närvara vid överläggningarna. Mig synes det, som om ett sådant yrkande icke kan komma under omprövning. Detta förslag är icke väckt vare sig i propositionen eller i någon motion och kan alltså ej bli föremål för kammarens beslut. Enligt min mening böra de, som vilja biträda departementschefens förslag, ena sig om en återförvisning till utskottet för omredigering av paragrafen.

Jag ber alltså att få yrka återremiss till utskottet.

Herr Trygger: Ja, herr talman, jag skulle ha sagt detsamma mer avseende på herr Schlyters yrkande, som herr Nothin sagt. Där ser man, att det är farligt att taga sådana här frågor för hastigt. Men vad beträffar yrkandet att återförvisa ärendet till utskottet, så är det en mycket stor och betydande fråga, huruvida man bör stryka den ifrågavarande bestämmelsen, och det kan väl ej vara klokt, att utskottet nu skulle börja arbeta på att utreda denna sak.

Jag hemställer fortfarande om avslag på utskottets hemställan.

Ang.
suppleants in-
träde i utrikes-
nämnden.

(Forts.)

Herr Möller: Herr talman! Jag medger, att situationen är ganska kinkig att nu klara upp, därför att alla ha den känslan, att en återremiss är litet äventyrlig med hänsyn till att vi befinna oss i riksdagens sista timme, men ändå kan jag icke neka till, att jag har stora sympatier för tanken på att återförvisa ärendet. Jag tycker, att herr Kvarnzelius' anförande var för all del mycket bra, och jag är fullt ense med honom, att grundlagsändringar skola vara både nyttiga och nödiga. Men jag är förvånad över att icke ledamöterna i utrikesnämnden under de många årens arbete ha gjort den erfarenheten, att det skulle vara mycket nyttigt, om vederbörande suppleanter finge tillfälle att närvara vid nämndens sammanträden. Det är väl icke på det sättet, att om antalet riksdagsmän, som få vara närvarande i utrikesnämnden, vidgas från 16 till 32 — vilka väl sannolikt icke alla samtidigt skulle infinna sig —, detta skulle innebära, att utrikesnämndens sekretess komme att äventyras. Nog är väl riksdagsmän vana att hålla tand för tunga även utanför de sextons krets, som sitta i utrikesnämnden, och därför skulle man väl kunna tillgodose kravet på kontinuitet genom att suppleanterna finge tillfälle att närvara vid alla nämndens sammanträden. Då finge man kontinuitet, och säg mig — är det verkligen någon stor svårighet att åstadkomma denna ändring? Jag vågar icke uttala ett definitivt omdöme, om det nu går att göra det, ty jag vet icke, hur det stämmer med den eventuella motiveringen, om man accepterar herr Schlyters förslag, men då vore det lämpligt, menar jag, att konstitutionsutskottet finge taga ärendet under omprövning ett par timmar för att se, om det kunde gå ihop på det sättet. Att utrikesnämnden, sådan den nu är konstruerad, är behäftad med åtskilliga svagheter, vill jag minnas, att riksdagen och även denna kammare tidigare erkänt, och en av svagheterna ligger just på denna punkt, angående suppleanternas förhållande till utrikesnämnden.

Jag skall för den skull tillåta mig att i denna situation ansluta mig till återmissyrkandet.

Herr Reuterskiöld: Herr talman, mina herrar! Jag blev litet förvånad, då den ärade talaren på kopparbergsbänken ingick på kritik av utskottets förslag såsom varken nödigt eller nyttigt, då utskottet allenast tillåtit sig tillstyrka en kungl. proposition. I själva saken vill jag säga, att jag, som ej haft tillfälle att deltaga i utskottets avgörande behandling av detta ärende, och därför hittills icke offentligen tagit ståndpunkt vare sig för eller emot saken, skulle, om jag deltagit i ärendets behandling, ha yrkat avstyrkande av propositionen. Och vad det återremissyrkande beträffar, som nu framställts, vill jag tillåta mig påpeka, att det knappast kan ha någon effekt, därför att förslaget om strykande av sista punkten är en ny fråga, som ej kan i närvarande stund komma på riksdagens bord, såvida icke konstitutionsutskottet begagnar sin rätt att taga initiativ. Men när utskottet förut överlagt i denna fråga, är åtminstone min uppfattning om ställningen i utskottet den, att utskottets majoritet väl kunde gå med på den kungl. propositionen, därför att den var så begränsad som den var, men att utskottet eller dess majoritet ej hade någon lust att gå på någon som helst utsträckning med avseende å suppleanterna, utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit.

Då jag är viss, att utskottet ej kommer att begagna sin initiativrätt, och då jag dessutom anser, att denna fråga är alldeles för omfattande för att i riksdagens sista timme komma under överläggning, först i utskottet och sedan i kamrarna, tillåter jag mig hemställa, att kammaren ej ville bifalla återremissyrkandet utan gå på avslagslinjen. Det är nämligen så med denna fråga, att, om man skall taga upp det som här yrkats om suppleanternas rätt att närvara, man rullar upp hela detta spörsmål, som Kungl. Maj:t redan prövat och där Kungl. Maj:t stannat vid att icke föreslå suppleants rätt att närvara

i annat fall, än som sagts. Då komma vi att gå utöver den kungl. propositionen, och det blir något helt annat. Jag tror icke, att det finnes tillräcklig resonans för en sådan åtgärd i denna stund.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Schlyter: Herr talman! Jag förstår mycket väl, att mitt yrkande icke i dag kan bli föremål för någon slutgiltig prövning, men för att få saken under allvarlig diskussion, måste yrkandet framställas. Jag är därför fullt ense med dem som anse, att ärendet bör återremitteras till utskottet, varvid även detta yrkande skulle komma under utskottets övervägande. Skulle utskottet tillstyrka bifall till mitt yrkande, komme det ju i behörig ordning under riksdagens prövning. Jag skall därför återtaga mitt yrkande och förena mig i återremissyrkandet, men jag ber att få tillägga, att jag anser, att även om den kungl. propositionen icke fullt tillmötesgår de önskingar, man kan ha med avseende på organisationen av utrikesnämnden, innebär den dock i varje fall ett steg i rätt riktning. Och jag tycker, att det vore att beklaga, om inte åtminstone den av Kungl. Maj:t föreslagna lilla förbättringen i utrikesnämndens organisation kunde genomföras nu, utan man skulle behöva vänta fyra år på den saken.

Herr von Geijer: Herr talman! Jag begärde ordet, när återremissyrkandet framställdes. Sedan dess har herr Reuterskiöld haft ordet och delvis sagt vad jag särskilt velat framhålla här. Det är fråga om konstitutionsutskottets initiativ. Skall en majoritet i kammaren här kunna ålägga konstitutionsutskottet att taga ett initiativ i ärendet? Återremiss kan ske för förnyad prövning och förnyad utredning, men ej för nytt förslag. Det skulle vara andra gången under denna riksdag, som något sådant ägt rum. Här står på vår föredragningslista ett ärende, där det föreliggande utskottsförslaget tillkommit på precis samma väg. Skall detta bli den nya vägen, att majoriteten i kammaren skall tvinga utskottet att taga initiativ i en sak, när det icke vill det? Det har redan prövats, huruvida i detta fall utskottet vill begagna sin initiativrätt eller ej. Jag förmenar, att det är grundlagsstridigt, om en kammarmajoritet vill ålägga konstitutionsutskottet att taga initiativ. Det vore en farlig väg, och jag ber därför på det bestämdaste att få bestrida yrkandet om återremiss.

Herr Hellberg: Jag kan inte neka till att jag i någon mån beklagar, att min värderade vän herr Lindhagen av sjukdom är förhindrad att närvara vid detta tillfälle. Om han varit här, tror jag, att vi skulle fått höra några salta och uppfriskande sanningens ord om utrikesnämnden. Och jag måste bekänna, att jag för min personliga del har en med hans något befryndad uppfattning om denna institution. Det är möjligt, att den inom andra kretsar är mycket populär, men för min del tycker jag, att den inte fungerar på ett synnerligen tillfredsställande sätt.

Jag tror, att åtminstone någon eller några av dem som formulerat de nu gällande bestämmelserna, i själva verket hade den uppfattningen, att denna nämnd skulle kunna bli ett slags förmedlande länk mellan regeringen och riksdagen och bidra till att i någon mån initiera riksdagen i utrikespolitiska frågor. Det finnes, så vitt jag vet, inte något hinder för detta. Jag har visserligen inte för ögonblicket bestämmelserna till hands, men jag vill minnas, att det endast är i ett särskilt fall, som man äger binda medlemmarna med tystnadsplikt, för övrigt ålägges dem endast att iakttaga nödig diskretion. Men denna diskretion kan naturligtvis iakttagas utan en absolut tystnad. Jag minns, att herr Lindhagen en gång sade, att den ende, som berättat ett enda ord för honom om vad som förekommit i utrikesnämnden, var herr Trygger,

*Ang.
suppleants in-
träde i utrikes-
nämnden.*

(Forts.)

Ang.
suppleants in-
träde i utrikes-
nämnden.

(Forts.)

men att alla andra äro som Egyptens präster. Detta ländert Trygger till mycken heder, ty det är just på det sättet, som ledamöterna borde uppträda. De böra naturligtvis visa gott judgement, så att de kunna avgöra, vad som kan sägas och inte kan sägas. Men de skola inte ha munlås, ty då bli de, som någon sade, ett slags gisslan, som regeringen tagit från riksdagen, för att den inte skall få veta någonting.

Nu tror jag, att om man finge den ändring, som herr Schlyter önskar, så att suppleanterna finge vara närvarande, det skulle i någon mån bidraga till att lätta på den överdrivna sekretessen, och därför skulle jag för min del kunna vara med om att yrka återremiss. Jag har inte så stora konsiderationer beträffande utskottets rätt att taga initiativ, men nu torde det praktiska hindret föreligga, att det är så långt lidet på riksdagen, att det inte blir någon mening med ett sådant yrkande, och därför vill jag inte framställa det. Men jag uttalar som ett slags ovärdig vikarie för herr Lindhagen den önskan, att det hädanefter kan lättas något på den överdrivna och enligt min mening alldeles onödiga hemlighet, som råder inom nämnden.

Herr Sandler: Herr talman! Herr Hellberg har nog rätt i det mesta av vad han sagt, och det kan ju hända, att det är skäl för de övriga av utrikesnämndens ledamöter att övertänka, om de inte borde följa herr Tryggers exempel och litet mindre begagna sig av det munlås, som de nu ha.

Värdet av den reform, som här föreslås, blir enligt min mening, om icke suppleanterna beredas tillfälle att närvara i utrikesnämnden, så ringa, att jag känner mig ganska ligkiltig för detta förslags öde. Vore det icke så, att vi stode vid slutet av fyraårsperioden, skulle jag utan betänkande förena mig i avslagsyrkandet, därför att jag har en känsla av att det är ganska betänkligt, att man skriver grundlag under de förhållanden, varom denna debatt ju vittnar. Nu befinna vi oss vid slutet av en fyraårsperiod, och ett avslag betyder, att man skulle få vänta fyra år till. Det är därför, som jag för min del anser, att konstitutionsutskottet bör begagna den tidsfrist, som ännu står åter, för att överväga, om man icke kan komma fram på den av herr Schlyter angivna linjen. Det är ju icke fråga om att ålägga konstitutionsutskottet något, som herr von Geijer antydde. En återremiss betyder, att konstitutionsutskottet får taga denna sak under övervägande, och jag förstår uppriktigt sagt icke, hur herr von Geijer i sin egenskap av reservant anser sig kunna här företräda konstitutionsutskottet i dess helhet.

Jag tillåter mig sålunda förena mig i återremissyrkandet.

Herr Alkman: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av de yttranden, som nu hållits av utskottets ärade ordförande och herr Reuterskiöld, vilka bägge två, som det föreföll mig, på ett något oväntat sätt ville representera utskottsmajoriteten och således på förhand uttala, att denna absolut icke skulle kunna vara villig att taga under övervägande den önskan, som kammaren skulle uttrycka, därest den med den motivering, som här angivits, återremitterade frågan till utskottet. Jag tillåter mig för ingen del hava någon uppfattning om det slut, till vilket majoriteten inom utskottet skulle komma efter att hava närmare övervägt saken, ty det yrkande, som jag i överläggningens sista stund framställde i utskottet, ett yrkande, som fullkomligt sammanföll med det som herr Schlyter här gjort, föranledde endast en mycket kort diskussion. Jag har naturligtvis med den ståndpunkt i sakfrågan, som jag har, ingenting emot att ärendet återremitteras, och jag är fullkomligt övertygad om att utskottet i så fall skall ställa sig fullständigt lojalt till den av kammaren uttryckta önskan om ärendets omprövning. Till vilket resultat denna ompröv-

ning kan föra, kan jag naturligtvis lika litet som herr von Geijer och herr Reuterskiöld i detta nu hava någon mening om, ty det beror av ett sakligt övervägande och icke av ett på förhand gjort partitagande.

Ang.
suppleants in-
träde i utrikes-
nämnden.

(Fort.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt, vidare på avslag därå samt slutligen därpå att utlåtandet skulle visas åter till utskottet; och förklarade herr talmannen sig finna den förstnämnda propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Herrar *von Geijer* och *Nothin* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga avslag.

Herr *Nothin* äskade emellertid votering jämväl om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets utlåtande nr 37 antager avslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits återremiss.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 37, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan denna voteringsproposition efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Ang. om-
organisation
av riksdagens
arbetsformer
m. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 38, i anledning av väckta motioner om omorganisation av riksdagens arbetsformer m. m.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft motionerna i andra kammaren nr 416, av herr *Osberg*, och nr 427, av herr *Hage*.

I motionen II: 416 hade herr *Osberg* hemställt, att riksdagen ville besluta erforderliga lagändringar för ernående av den i motionen angivna nya ordningen för riksdagens arbetsformer, varvid konstitutionsutskottet torde utarbeta förslag till härför behöfliga lagändringar, eller, om detta icke läte sig göra, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning angående omorganisation av riksdagens arbetsformer i angiven riktning och för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

I motionen II: 427 hade herr *Hage*, under antagande att konstitutionsutskottet vore villigt utforma de ändringar i riksdagsordningen, som eventuellt kunde behövas, hemställt, att riksdagen måtte fatta ett beslut därom, att motioner, vilka uteslutande utmynnade i ett yrkande om utredning, skulle för förberedande behandling remitteras till tillfälliga utskott, samt att riksdagen måtte vidtaga de ändringar i riksdagsordningen, vilka för uppnående av detta mål kunde vara nödvändiga.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen ville, i anledning av motionerna II: 416 och II: 427, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om verkställande av utredning rörande erforderliga ändringar i gällande bestämmelser om utskottens sammansättning och arbetsuppgifter ävensom, i samband därmed, rörande de åtgärder i övrigt, som kunde vara ägnade att främja en sund utveckling av riksdagens arbetsformer.

Reservation hade anförts av herrar *von Geijer*, *Strömberg*, *Martin Svensson*, *Gustafson* i *Kasenberg* och *Björkman*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr von Geijer: Herr talman! Även vid detta utlåtande har jag jämte några andra av utskottets ledamöter antecknat en reservation. Jag förmenar nämligen, att ifrågakvarande förslag är alltför vittgående. Kammaren medgav visserligen nyss, att klämman i utskottets utlåtande icke behöfve uppläsa, men jag tager mig ändå friheten att göra det för att visa, vad frågan innebär. Utskottet hemställer »att riksdagen ville, i anledning av motionerna II: 416 och II: 427, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om verkställande av utredning rörande erforderliga ändringar i gällande bestämmelser om utskottens sammansättning och arbetsuppgifter ävensom, i samband därmed, rörande de åtgärder i övrigt, som kunna vara ägnade att främja en sund utveckling av riksdagens arbetsformer».

Det är en utomordentligt omfattande utredning, som denna skrivelse skulle begära. Det torde vara mycket sällan, som riksdagen giver Kungl. Maj:t en så vidsträckt fullmakt. Det är omöjligt att förstå, vad jag menar med denna fullmakt, därest man icke erinrar sig några av de punkter, där utskottet begär utredning. »Frågan om en reform av riksdagens arbetsformer», säger utskottet, »är en komplicerad fråga. Den innesluter ej blott spörsmålen om utskottens antal och uppgifter samt dessas fördelning å ständiga och tillfälliga utskott, antalet ledamöter och suppleanter i utskotten, utskottens uppdelning å avdelningar m. m., utan den berör tillika sådana frågor som den om propositions- och motionstid, riksdagssessionernas längd, fördelningen av arbetstiden mellan utskotten och kamrarnas plena, anhopningen av ärenden mot riksdags-

sessionens slut o. s. v.» Vidare framhålles, att yrkandet om de tillfälliga utskottens begränsning och ökning av antalet ständiga utskott bottnar i ett förhållande, vilket visar sig tarva en undersökning. Därför torde skal föreligga, framhåller utskottet vidare, att till prövning upptaga frågan om de tillfälliga utskottens ställning. »Vidkommande de ständiga utskottens organisation och arbetssätt», fortsätter utskottet, »erkänner utskottet det befogade i motionärens krav, att tillfälle beredes så många som möjligt av riksdagens ledamöter till deltagande i ärendenas beredning i sådant utskott. Sätten härför kunna emellertid vara flerahanda, och det är förtjänt att undersökas, vilket eller vilka sätt som äro de lämpligaste och ändamålsenligaste. — I fråga om fördelningen av ärendena mellan vissa av dessa utskott torde önskingar göra sig gällande i olika riktningar, somliga åsyftande en starkare koncentration och andra inställda på rent motsatta linjer. Det gäller att mellan dessa olika strömningar komma fram till en förbättrad fördelning och en förbättrad organisation av detta viktiga grundläggande arbete i vår svenska riksdag. Denna fråga är sålunda förtjänt av synnerlig uppmärksamhet. — Vad särskilt budgetberedningen angår, hava vid flera tillfällen olika förslag varit under överbägande om såväl fördelningen av budgets- och inkomstfrågorna som samarbetet mellan utskotten i avseende å dessa. Utskottet finner lämpligt, att dessa spörsmål komma under överbägande. — På liknande sätt som i fråga om budgeten, förhåller det sig med vissa till sin natur samhörande lagstiftningsfrågor, vilka nu äro splittrade på olika utskott.»

Detta är, som jag nyss yttrade, kanske den vidsträcktaste fullmakt, som har lämnats Kungl. Maj:t. Jag har nästan läst upp allt, som står i utskottets utlåtande. Det finns här icke ett enda direktiv, men allt skall undersökas från grunden. Jag undrar, om riksdagen någonsin velat vara med om ett dylikt beslut. Jag för min del vågar det icke. Jag kan icke se, vart det bär. Under det föregående ärendets behandling var man gång på gång inne på frågan om en grundlagsändrings nödvändighet och nyttighet. Det kan ju hända, att då, när det gällde en Kungl. Maj:ts proposition, denna synpunkt icke var avgörande, men här är det utskottets eget initiativ, ty utskottet har här gått betydligt utöver motionernas förslag. Det är utskottet självt, som gått in för dessa undersökningar. Utskottets förslag innehåller ju »de rebus omnibus et nonnullis aliis», allt som rör vårt inre riksdagsliv. Under sådana omständigheter tycker jag, att det varit utskottets skyldighet att visa denna undersöknings nödvändighet och nytta. Jag vill icke förneka, att på vissa områden en eller annan förbättring skulle kunna göras, men jag vill säga, att om skon klämmer någonstades, bör väl i all rimlighets namn den, som bär skon, kunna säga, var den klämmer. Det har icke konstitutionsutskottet riktigt förmått göra.

Motionerna avsågo egentligen att råda bot på ett förhållande i andra kammaren, nämligen att så många ledamöter där gå arbetslösa. Då pekar man i konstitutionsutskottets utlåtande på de tillfälliga utskotten och låter antyda deras förändring till ständiga utskott. Jag undrar, om detta är det rätta sättet att råda bot på arbetslösheten i andra kammaren, ty om de ersättas med ett allmänt besvärsutskott eller något dylikt, blir väl i själva verket arbetslösheten i andra kammaren större. Nej, bakom detta framskyftar något, som jag för min del anser, att man i tid bör giva akt på. Innan utskottet bestämde sig för det vidsträckta initiativ, som fått sitt uttryck i utskottets utlåtande, rörde sig diskussionen närmast kring motionerna, och det gällde då just frågan om arbetslösheten i andra kammaren. Då kom den tanken nästan genast fram, att det väl näppeligen finnes någon annan väg än att göra antalet ledamöter i utskotten olika från de olika kamrarna, så att första kammaren sänder något färre ledamöter. Den tanken var framme och diskuterades. Den ligger

Ang. om-
organisation
av riksdagens
arbetsformer
m. m.
(Forts.)

Ang. om-
organisation
av riksdagens
arbetsformer
m. m.
(Forts.)

absolut i linje med förslaget, och jag förmenar, att vi, innan vi nu gå till beslut, böra noggrant överväga, huruvida icke ett bifall till utskottets förslag skulle innefatta en sådan konsekvens.

Jag anser för min del, att utskottet har bevisat för mycket. Det pekar på en arbetsuppgift, som näppeligen betingas av de faktiska förhållandena och vars konsekvenser jag för min del icke kan överblicka. Intet direktiv är lämnat för den utomordentligt grundliga reform det här är fråga om. Under sådana förhållanden tycker jag för min del, att det är bättre att avslå det hela.

Herr talman! Jag yrkar avslag på utskottets hemställan.

Herr Stendahl: Herr talman! Det är ett för samtliga kammarens ledamöter känt förhållande, att det såväl i denna kammare som i medkammaren råder — jag är ledsen att säga det — ett åtminstone i vissa fall berättigat missnöje med sättet för riksdagens arbete och detta arbetes organisation. Detta är intet nytt missnöje. Det är ingenting, som uppstått från i går till i dag, utan det har legat och grott i många år. Ett bevis på att detta befogade missnöje icke är alldeles nytt finner man i en hänvisning till vad som hände 1922, då tvenne av denna kammares ledamöter, herrar Westman och Thulin, i motioner var för sig yrkade vissa omläggningar av riksdagsarbetets organisation. Dessa motioner ledde icke till något resultat, och varför? Jo, därför att de, som den ärade ordföranden i konstitutionsutskottet sade, äro synnerligen komplicerade, synnerligen svåra, och det gäller här att icke reformera för nöjet att reformera, utan göra det så, att man kommer till ett bättre sakernas läge än det nuvarande. För att ett dylikt mål skall kunna nås, erfordras obetingat ett mycket ingående samarbete mellan de bästa krafterna i flera av riksdagens utskott. Detta arbete går det icke att åstadkomma under pågående riksdag, utan det måste ovillkorligen, om man vill komma till ett gott resultat, förläggas mellan riksdagarna. Annars är det faktiskt icke görligt att få det utfört.

Detta är skälet till att utskottet icke, såsom av dess ordförande påfordrades, kommit med ett positivt program utan nöjt sig med att hemställa hos Kungl. Maj:t om en parlamentarisk allsidig utredning, därför att när dessa herrar, de mest erfarna som vi ha inom riksdagsarbetet komma samman, böra de enligt utskottets mening, då det gäller så viktiga, så svåra och ömtåliga frågor som de här förhandenvarande, icke vara bundna av några andra band än det förtroende, som de åtnjuta hos riksdagen och hos Kungl. Maj:t, som skall till-sätta dem. De skola ha frihet att pröva alla dessa spörsmål i hela deras vidd. På annat sätt är det enligt utskottets åsikt icke möjligt att komma fram till ett verkligt gott resultat. Skulle man gå på den av ordföranden föreslagna vägen, avskure man från början möjligheten till ett gott resultat. Det är alldeles tydligt, att det är vad ordföranden helst vill, ty han önskar ingen ändring.

Annorlunda ställer det sig med ett par andra av reservanterna. De medge, att en hel del saker behöva ändras, men de vilja inte, att något skall göras i år. Nästa år äro de däremot villiga att vara med om en skrivelse. Då vill jag fråga: har man klart för sig, att förhållandena icke äro som de böra vara utan att en ändring bör ske, varför kan man då icke sätta i gång en undersökning av möjligheterna till eventuella förbättringar — något annat gäller saken icke — ju förr dess hellre? Utskottet har så mycket hellre begagnat möjligheten att i anslutning till en i andra kammaren väckt motion tillstyrka riksdagen att bifalla det skrivelseförslag, som här föreligger, därför att utskottet vet, att det finnes ett synnerligen stort intresse hos den nuvarande statsministern att försöka åstadkomma en bättre sakernas ordning än den nu existerande.

Det är dessa skäl, herr talman, som gjort, att utskottet ansett sig kunna skriva så allmänt, som det har gjort, och tillstyrka, och tillstyrka, vad som i klämman föreslås, till vilket jag tillåter mig att yrka bifall.

Herr **Kvarnzelius**: Herr talman! För min del har jag litet svårt att riktigt förstå, vad meningen med detta förslag från konstitutionsutskottet verkligen skall anses vara. Man kan ju se av motiveringen på sid. 7, att utskottet i intet avseende verkligen tager bestämd ståndpunkt. Det säger nämligen där: »Vidkommande de ständiga utskottens organisation och arbetsätt erkänner utskottet det befogade i motionärernas krav, att tillfälle beredes så många som möjligt av riksdagens ledamöter till deltagande i ärendenas beredning i sådant utskott.» Försåvitt det skall vara någon mening i detta uttalande, måste det syfta till en olika representation av de bägge kamrarna i de ständiga utskotten. Det är omöjligt att bereda 230 ledamöter i andra kammaren och 150 ledamöter i första kammaren tillfälle att alla deltaga i de ständiga utskottens arbete, såvida icke kamrarna skola ha en olika representation. Huru någon som håller på tvåkammerssystemet och kamrarnas likställdhet kan vara med om att säga något sådant, har jag litet svårt att förstå. Enbart på denna grund vill jag säga, att jag omöjlig kan vara med om vad konstitutionsutskottet här föreslår.

Man kan tänka sig ett sätt, som kamrarna redan nu använda, så att man bereder en stor del av andra kammarens ledamöter tillfälle att i egenskap av suppleanter sitta och höra på diskussionerna och deltaga i debatterna på avdelningarna. Jag tänker här närmast på statsutskottet. Men när jag då vet, att statsutskottet för närvarande består av över femtio ledamöter, inklusive suppleanterna, plus ett kansli på över tio personer, och när jag tänker på de begränsade lokalutrymmen, som stå till vårt förfogande, kan jag omöjlig förstå, hur det skall vara möjligt att öka ut statsutskottet — jag talar nu endast om det utskott, som jag bäst känner till — utan följden skulle väl då bli, att man inrättade minst ett nytt ständigt utskott. Jag förmodar, att det då närmast skulle bli fråga om att bryta ut från statsutskottets handläggning en del av de ärenden, som nu statsutskottet har att behandla, liksom på sin tid lagfrågorna uppdelades på två lagutskott. Jag säger detta, därför att statsutskottet väl för närvarande anses vara ett bland de mest arbetstyngda utskotten, från vilket man skulle kunna göra en utbrytning av vissa ärenden. Man har tidigare varit inne på den tanken, att man t. ex. skulle kunna klyva utskottet på det sätt, att man flyttade över de ärenden, som röra de affärsdrivande verken, till bankoutskottet och att statsutskottet i stället finge övertaga pensionsfrågorna o. dyl., så att lönefrågor och vad därmed sammanhänger behandlades på ett ställe. Men jag tror icke, att det, när denna sak på allvar kommer upp, kommer att visa sig praktiskt och lämpligt att gå till väga på det sättet. De affärsdrivande verken och de angelägenheter, som beröra dem, ha ett så nära samband med statsregleringen i allmänhet, och lönefrågorna spela en så betydande roll där, att det icke gärna går att klyva dessa ärenden, så att frågor om de affärsdrivande verken behandlas i ett utskott men lönerna, som äro det dominerande i fråga om riksdagens intresse därvidlag, behandlas i ett annat utskott. De måste nog hållas ihop, och därför har jag för min del vid närmare övervägande kommit till den uppfattningen, att denna klyvning inte går för sig.

A andra sidan har det gjort sig ett mycket starkt krav gällande på en koncentration av de ekonomiska ärendenas handläggning, och det går inte en riksdag utan att det man och man emellan uttalar tvivel om det kloka i inrättandet av jordbruksutskottet, som prövar anslagsfrågor i mycket stor utsträckning, därför att det inte alltid är säkert, att man har garanti för att samma synpunkter göra sig gällande i ett utskott, som företrädesvis känner sig representera en viss näringsgren, beträffande den sparsamhet, som man utgår från och kräver, att statsutskottet i allmänhet skall iakttaga vid behandlingen av Kungl. Maj:ts statsverksproposition och motionsvis framförda anslagskrav.

Ang. om-
organisation
av riksdagens
arbetsformer
m. m.

(Forts.)

Men försök, mina herrar, att avskaffa det speciella utskott, jordbruksutskottet, som jordbruksnäringen fått. Det kommer alltid att misslyckas, om man här vill få till stånd en koncentration. Det är hopplöst.

Det återstår så att återföra till statsutskottet de övriga frågor, som i avsevärd mån beröra budgeten, nämligen pensionsärendena, som bankoutskottet har att handlägga. Jag föreställer mig att även detta vid ett försök i den vägen skall visa sig omöjligt att åstadkomma, såvida man icke skall företaga en utvidgning av statsutskottet, vilket enligt min uppfattning för närvarande är så stort, att det icke utan betydande olägenheter kan göras större. Tendensen går ju i den riktningen, att överläggningarna inom utskottet växa år efter år. Blir det fler ärenden, blir det också flera diskussioner, och får man flera ledamöter, är det flera som deltaga i plenaröverläggningarna, och statsutskottet kommer att bli en synnerligen stor rådpläggande församling, en riksdagskammare i miniatyr. De möjligheter, som statsutskottet nu har att överväga frågorna och jämföra dem med varandra, komma därigenom till stor del att äventyras. Jag tror sålunda, att det, även om man går denna linje, skall visa sig förenat med stora svårigheter att komma till någon reform, som avsevärt rubbar de nuvarande förhållandena. Nej, enligt min uppfattning vore det riktigare, att riksdagens ledamöter lärde sig sätta större värde på de tillfälliga utskotten. Jag tror, att det är ett riktigt påpekande av konstitutionsutskottet, när det talar om de tillfälliga utskottens alltmera sjunkande betydelse. Jag minns från min första riksdagstid, att då en verkligt stor fråga första gången fördes upp under diskussion i riksdagen och ett tillfälligt utskott fick hand om den, kunde denna fråga få en allsidig och grundlig belysning. Ett tillfälligt utskott kanske ägnade en riksdagssession, en hel riksdags arbete, åt att penetrera ärendet. Det finns bland våra riksdagshandlingar många utlåtanden från tillfälliga utskott, som äro av utomordentligt stort värde och stor betydelse och till sitt innehåll i hög grad förtjänstfulla. Jag vill i detta avseende endast erinra om frågan angående införande av zontariff för våra järnvägar. Denna fråga behandlades av ett tillfälligt utskott, som avgav ett digert betänkande. Det var på den tiden, då de tillfälliga utskotten icke hade sekreterare. Ordföranden fick då i regel själv avfatta utskottsutlåtandena, såvida icke hans ekonomiska ställning var sådan, att han kunde bekosta sekreterarhjälp.

Under den tid då Fridtjuv Berg var ordförande i ett av andra kammarens tillfälliga utskott, stod detta utskott på en synnerligen hög nivå. Det hade att behandla undervisningsärenden, och andra ärenden som rörde vår folkbildning i allmänhet. Då betraktades det som en utomordentligt god skola för en riksdagsledamot att få deltaga i arbetet inom detta tillfälliga utskott.

Vad man därför borde sträva efter är, att dessa tillfälliga utskott återigen få det anseende och den betydelse, som enligt min uppfattning med rätta borde tillkomma dem. Men det är alldeles riktigt, som konstitutionsutskottet säger: Riksdagsmännen bära själva i mycket hög grad skulden till att de förslag, som de föra fram, icke komma under den grundliga prövning, som de skulle kunna få i ett tillfälligt utskott, därför att de hänga fast ett litet anslagsäskande vid sina förslag. Därför gå dessa i stället till något av de ständiga utskotten, antingen jordbruksutskottet, statsutskottet eller bankoutskottet. Vad blir följderna? Jo, dessa utskott, överhopade med arbete som de äro, kunna icke ägna dessa frågor en så synnerligen stor uppmärksamhet utan avfärda dem med en fras på ett par rader, att det icke kan komma i fråga på en enskild motionärs framställning att tillstyrka vad som i motionen föreslås. Frågorna äro sålunda lika outredda, när riksdagen är slut, som när motionärerna förde fram dem, ehuru väl frågorna många gånger kunde vara förtjänta av den mer sakliga och grundliga prövning, som de skulle kunna få i ett tillfälligt utskott, som endast har ett fåtal frågor att handlägga och därför kunde ägna

en avsevärd tid av riksdagsarbetet åt att sätta sig in i och penetrera varje ärende. Vad har nu följden blivit? Jo, följden har blivit, att de ständiga utskotten, som inte ha tid att ägna någon uppmärksamhet åt utredningen av frågan, avstyrka densamma, i undantagsfall kanske ärendet finnes så pass beaktansvärt att en skrivelse tillstyrkes. Därefter blir det en kungl. kommitté, som skall sitta och utföra det arbete, som ett tillfälligt utskott annars mycket väl kunnat göra, kanske till och med bättre.

Det vore önskvärt, att de tillfälliga utskotten kunde återvinna sin forna ställning inom riksdagen. De tillfälliga utskotten kunna hava en betydelsefull uppgift om de återfå den ställning och tillerkännas det anseende de tidigare intagit i riksdagsarbetet. Det är även ur dessa synpunkter, som jag för min del inte känner mig synnerligen benägen att vilja biträda, vad konstitutionsutskottet här föreslagit.

De övriga uttalandena i konstitutionsutskottets utlåtande äro så vaga, att man egentligen inte får något som helst intryck av vart konstitutionsutskottet syftar. Nu hörde jag ju av den siste ärade talaren, att konstitutionsutskottet avsiktligt har gjort detta, därför att det utgått ifrån, att de främsta krafterna i riksdagen, som nu sitta i utskotten, skulle verkställa denna utredning. Då kan jag förstå, att utskottet resonerat som så: Ärendet kommer av Kungl. Maj:t att läggas i erfarna och goda händer. Därför behövs ingen vägledning, och denna skulle till och med kunna vara hindersam. Men vad betyder detta? Jo, det betyder icke något annat, än att efter Kungl. Maj:ts beprövande en del av riksdagens ledamöter skola komma tillsammans, på statens bekostnad, utom riksdagstiden såsom en diskussionsklubb. Jag är för min del tämligen övertygad om, att resultatet av den diskussion, som då skulle komma att föras, kommer att visa, att det icke är möjligt att göra så stora förändringar i de grunder och riktlinjer, efter vilka riksdagen för närvarande arbetar, och att man sålunda ur denna synpunkt kan säga, att det är en tämligen onödig statsutgift, som man här är i färd med att besluta.

Ur dessa synpunkter vill jag åtminstone icke för närvarande giva på hand något om att jag vill vara med på vad konstitutionsutskottet här föreslår. Kommer det under diskussionen här i fortsättningen att givas några starka skäl, som bevisa nödvändigheten av att en utredning kommer till stånd, är det klart som dagen, att jag icke anser mig sitta inne med tillräcklig visdom för att här med bestämdhet säga, att det är oklokt att gå med på konstitutionsutskottets förslag.

Men för närvarande, herr talman, förenar jag mig i det yrkande, som herr von Geijer gjort, om avslag på utskottets hemställan.

Herr Leander: Herr talman! Ingen kan ha något emot att riksdagens arbete ordnas så, att alla riksdagens ledamöter få tillfälle att deltaga i utskottsarbetet. Jag är därför villig att biträda den av konstitutionsutskottet ifrågasatta utredningen. Jag nödgas dock bekänna, att jag icke väntar mig alltför mycket av en ny utredning. Denna min pessimism grundar sig på det icke alltför storartade resultat, som framgått ur de försök, som tid efter annan förut gjorts, i syfte att få riksdagsarbetet bättre ordnat. Men något kan ju i allt fall vinnas genom ett nytt övervägande av ärendet, och därför kan jag som sagt ansluta mig till utskottets hemställan om en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning, även om jag icke gör detta med någon större entusiasm.

Efter att ha läst herr Osbergs motion och även konstitutionsutskottets utlåtande får man lätteligen den föreställningen, att det råder en mycket stor arbetsiver i riksdagen, och att det är en allmän längtan efter sysselsättning.

Ang. om-
organisation
av riksdagens
arbetsformer
m. m.
(Forts.)

men att nuvarande ordning lägger hinder i vägen för tillfredsställande av denna längtan. Jag undrar i mitt stilla sinne, om detta ändå är riktigt. Behöver då verkligen någon av riksdagens ledamöter gå sysslolös, om han nu också icke sitter i ett utskott? Finns det icke tillräckligt med litteratur, och är det icke tillräckligt med spörsmål att sätta sig in i? Dessa frågor tarva ju icke något svar.

Nu finner herr Osberg det tillbörligt, att de äldre och mer erfarna riksdagsmännen taga sig an sina yngre kamrater och söka sätta dem in i riksdagsarbetet. Ja, detta må nu vara riktigt, men denna ordning praktiseras väl redan? De nykomna eller yngre riksdagsmännen få ju sitta som suppleanter i utskotten. Vad denna kammare beträffar kunna alla ledamöter få plats inom utskotten, antingen som ordinarie ledamöter eller som suppleanter. Värre är det ju att ordna saken för andra kammarens vidkommande på grund av det större antalet ledamöter. I fråga om andra kammaren invecklas ju spörsmålet, som herr Kvarnzelius redan påpekat, ifall man tänker införa ett större antal ständiga utskott, än vi nu ha. Hur det skall ordnas, får väl ankomma på de män, som få den utredning om hand, som riksdagen nu möjligen kommer att besluta, att utfundera. Det blir naturligtvis snillrika män, som kanske kunna göra mer, än man vägar hoppas och tro.

Emellertid är det väl meningen, att suppleanterna i utskotten skola vara närvarande och följa med förhandlingarna där, även när de icke få »sitta», som det heter, utan de ordinarie ledamöterna själva intaga sina platser. Men här brister det som bekant ganska ansenligt. Ofta hör man de ordinarie utskottsledamöterna klaga över, att de, om de någon gång behöva resa sig från stolarna, ha mycket svårt att få en suppleant, som kan intaga platsen i stället. Man kan ju förstå, att det kanske icke är så trevligt att sitta utefter väggarna den ena dagen efter den andra och bara höra på. Men vore det nu, som herr Osberg förmenar, en sådan ivrig längtan efter att få lära, skulle suppleanterna naturligtvis sitta kvar där på sina platser och lyssna till de äldre och mer erfarna ledamöternas visdom. Men att de nu ofta äro frånvarande kan ju bero på, att de icke anse, att de äldre ha så mycket att lära dem, eller kan det också bero på, att ivern att få lära icke är så synnerligen stor.

Vad beträffar diskussionerna här i kamrarna äsyfta väl även dessa att bringa upplysning, icke bara för åhörarna på läktarna utan även för riksdagsmännen inbördes. Men det måste vi ju bekänna — till vår skam höll jag på att säga — att av dessa tillfällen begagna vi oss ganska dåligt, ty vi se ofta, att bänkarna i kamrarna äro mycket glest besatta. Jag tror därför, att vi kanske behöva göra bot och bättring litet var härutinnan och låta bli att intressera oss så mycket för schack och brädspel och sådant, som många nu göra, under det att förhandlingarna pågå i kamrarna.

Jag begärde nu egentligen ordet för att i likhet med herr Kvarnzelius fälla ett gott ord för de tillfälliga utskotten. Jag tycker ändå, att konstitutionsutskottet har yttrat sig litet nedsättande om dessa tillfälliga utskott, när det här talar om de tillfälliga utskottens allt mer sjunkande betydelse. Jag tror, att dessa utskott även nu utföra ett samvetsgrant och värdefullt arbete. Man får ju tänka på, att dessa utskott ofta få de allra svåraste frågor att utreda. Dock måste även jag bekänna, att innan de tillfälliga utskotten fingo sina sekreterare, och utskottsledamöterna själva fingo skriva utlåtandena, arbetet var mer gediget än det nu är. Dessa tillfälliga utskottsutlåtanden från den gamla goda tiden, om jag så får uttrycka mig, är det verkligen ett stort nöje att läsa, i synnerhet de i många fall upplysande och välskrivna utskottsutlåtanden, som äro undertecknade av Fridtjuv Berg, Nils Edén, Bror Petrén och andra. Därför kanske det icke var så klokt den dag, då riksdagen beslöt, att de tillfälliga utskotten skulle förses med sekreterare. Man måste dock hålla

på dessa tillfälliga utskott tillsvidare och akta sig för att söka avskaffa dem, förrän man är förvissad, att man har något bättre att sätta i stället.

Jag har redan nämnt, att jag icke väntar alltför mycket av en ny utredning, men jag har även sagt, att i händelse det skall bli en utredning, förutsätter man, att det blir mycket snillrika män, som få den om hand och därför kanske kunna åstadkomma det undret att framkomma med ett förslag, som löser denna fråga.

Det är i denna förhoppning, som jag nu ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Stendahl: Konstitutionsutskottets ärade ordförande kastade i sitt första anförande ut — om jag så får uttrycka mig — ett slags skrämnskott till ledamöterna i första kammaren, på vilket jag icke brydde mig om att svara. emedan jag icke tog saken allvarligt och dessutom ville spara tid. Men då den ärade ordföranden i statsutskottet kör på samma linje, då han nämligen sade, att om en omläggning här skulle ske, hade han i likhet med konstitutionsutskottets ordförande svårt att se någon annan utväg än att i de ständiga utskotten skulle sitta ordinarie ledamöter till olika antal från vardera kammaren, så måste jag alldeles bestämt säga de båda på denna punkt rädda herrarna, att några sådana farliga anslag mot kamrarnas likställighet ha icke förefunnits — inte ens tanken på något sådant har funnits hos någon av konstitutionsutskottets ledamöter, med undantag kanske av en eller ett par av reservanterna, som ha behövt en så kallad ful gubbe på väggen för att kunna piska och som då ha tagit sig friheten att måla honom på väggen för att sedan kunna använda honom. Jag vill säga herrarna, att risken för att saken skall utveckla sig på detta sätt icke torde vara någon, därför att, så länge det finnes en första kammare, som går in för tvåkammerssystem, kunna herrarna vara så säkra som aldrig det på, att ett dylikt förslag obönhörligt och under alla förhållanden skulle fällas av första kammarmajoriteten. I och med att det finnes en majoritet i första kammaren för tvåkammerssystem, behöva vi icke resonera om denna sak. På denna punkt finns det således ingenting skrämmande.

Den ärade ordföranden i statsutskottet, som är en utomordentligt skicklig parlamentariker, försökte komma med ett annat skrämnskott, riktat mot lantmännen: »Akta er noga, för här är det meningen att attackera jordbruksutskottet.» Jag vill säga de ärade lantmännen: Saken är precis densamma på denna punkt. Det finns ingen tanke hos någon av konstitutionsutskottets ledamöter att göra någon attack mot jordbruksutskottet. Huruvida möjligen vissa herrar i statsutskottet också skulle kunna svära sig fria därvidlag i samma omfattning som vi i konstitutionsutskottet, vill jag lämna osagt, särskilt efter den ärade statsutskottsordförandens anförande.

Vidare har den ärade ordföranden i statsutskottet talat om, att vad detta skulle kunna resultera i, vore på sin höjd en diskussionsklubb. Jag har nu aldrig hört talas om, att vi ha några diskussionsklubbar i riksdagen, vare sig under eller mellan riksdagarna, men jag undrar, om icke den ärade ordföranden i statsutskottet liksom jag känner till ett annat ord, nämligen kommittéarbete. Jag tror, att man kan komma sams om, att det finns många kommittéer — visserligen icke alla — som verkligen presterat ett gott och bärande arbete.

Det är mot bakgrunden av denna erfarenhet, som vi i konstitutionsutskottet tillåtit oss mena att det, som man här vill vinna, verkligen är av den vikt och den räckvidd, att en undersökning av möjligheterna härav är befogad och nödvändig.

Herr Wagnsson: Herr talman! Konstitutionsutskottets ärade ordförande yttrade för en stund sedan, att den bäst känner, var skon klämmer, som bär den. Då jag haft äran att under några år tillhöra andra kammaren, har

*Ang. om-
organisation
av riksdagens
arbetsformer
m. m.
(Forts.)*

Ang. om-
organisation
av riksdagens
arbetsformer
m. m.
(Forts.)

jag där kunnat konstatera de olägenheter, som äro förenade med det nuvarande arbetssättet, och anser det vara min rätt att här betyga, att det på detta område råder ett fullkomligt oeffterrättligt tillstånd. Det finns i medkammaren omkring ett åttiotal ledamöter, som är efter år icke ha någon annan möjlighet att tränga in i det inre riksdagsarbetet än den, som erbjuder sig genom ett ledamotskap eller suppleantskap i ett tillfälligt utskott. Den statistik, som konstitutionsutskottet på sid. 7 i utlåtandet anfört rörande de frågor, som under de senaste åren hänskjutits till de tillfälliga utskotten, synas mig i detta avseende vara ganska belysande. Det visar sig, att exempelvis år 1925 ett av andra kammarens tillfälliga utskott, det fjärde, hade sammanlagt tre ärenden att behandla. Jag har roat mig med att se efter, vilka riksviktiga ärenden detta var, och har därvid kunnat finna, att två av de motioner, som utskottet hade att behandla, blevo, jag tror till och med enhälligt, avstyrkta av utskottet. Det tredje ärendet föranledde ett skrivelseförslag. Det gällde vissa åtgärder till främjande av ökad sparsamhet bland vårt folk. Mina herrar, är det rimligt, att av andra kammarens ledamöter mellan tio och tjugu — jag har icke kunnat kontrollera, huruvida alla dessa tjugu uteslutande äro placerade i dessa tillfälliga utskott — under en hel riksdag, bortåt fem månader, då de äro samlade i Stockholm, icke skola ha möjlighet att påverka och tränga in i den förberedande behandlingen av mer än tre ärenden.

Det förefaller mig verkligen, som om man alltför mycket avlägsnar sig från de faktiska förhållandena, då man, som exempelvis statsutskottets ärade ordförande nyss gjorde, vägrar att se, att här föreligger ett verkligt stort missförhållande.

Det finns, så vitt jag kan se, två olika möjligheter att råda bot på detta missförhållande.

Den ena är den, som tidigare varit behandlad under denna riksdag, nämligen en inskränkning av antalet ledamöter i riksdagens kamrar, så att man kan se till, att de ledamöter, som placeras i riksdagen, också få möjlighet att utföra något arbete här. Denna utväg har emellertid vissa olägenheter. Den försvårar för de olika orterna i vårt vidsträckta land att få sina lokala intressen tillgodosedda och tillbörligt beaktade under behandlingen av den mångfald olika frågor vi här ha att avgöra. Den har också, särskilt för de små partierna, den olägenheten att med det nuvarande valsystemet göra det ganska svårt för dessa partier att få sina synpunkter något så när rättvist företrädda i riksdagen. Vi ha även tidigare, både i denna kammare och i medkammaren, med ganska stor enhällighet avvisat denna utväg.

Då återstår, såvitt jag förstår, ingen annan möjlighet än att vidtaga åtgärder för att åstadkomma en reformering av riksdagsarbetet, som för ledamöterna i kamrarna, särskilt i medkammaren, möjliggör att på ett effektivare sätt få deltaga i själva arbetet. Nu har det här anmärkts på, att den utredning, som begärts i konstitutionsutskottets förslag om skrivelse, skulle vara ganska formlös och att man saknar bestämda direktiv för densamma. Denna anmärkning är riktig, men den förefaller mig föga vägande. Jag tror, att, om konstitutionsutskottet givit sig i kast med detta problem och sökt skissera olika utvägar till lösande av detsamma, samma herrar, som här med mycket stor energi gått emot utskottets förslag, uppträtt, men under den motiveringen, att utskottets förslag inte avsåg en förutsättningslös utredning utan gav vissa direktiv, som man ansåg, att riksdagen icke på ett förberedande stadium borde binda sig för. Jag är ganska viss på, att vi skulle fått bevitna, att statsutskottets ärade ordförande, som nu med mycken energi går emot alla reformer på detta område, icke skulle ha underlåtit att använda denna argumentering och kanske då ha gjort det på ett sätt, som utan tvivel också hade haft en viss effekt.

Herr Kvarnzelius yttrade bland annat i sitt anförande, att det botemedel han i stället för det av utskottet anvisade hade att komma med, skulle vara. att riksdagen skulle lära sig sätta större värde på de tillfälliga utskottens arbete. Han tillade något, som för övrigt bestyrker, vad jag här sagt, att ett tillfälligt utskott en hel riksdag kan sysselsätta sig med att penetrera en eller annan fråga och därför har möjlighet att tränga djupare till botten med denna fråga. än de ständiga utskotten ha.

Nu ber jag emellertid att få fästa kammarens uppmärksamhet på det förhållandet, att man under de senaste åren, så vitt jag är riktigt underrättad, med ledamöternas i statsutskottet goda vilja inaugurerat en hel ny praxis, när det gäller att avgöra, vilka frågor, som skola behandlas av de tillfälliga utskotten. Man har velat genomföra en reform, som faktiskt beskär dessa utskotts arbetsområde högst väsentligt, med den motiveringen, att i sådana frågor, som kunna antagas återkomma till riksdagen, kanske i förening med anslagskrav, och då behandlas av ständigt utskott, skrivelseförslag icke böra framläggas av tillfälliga utskott, som äro mindre kompetenta att överblicka konsekvenserna. Med denna motivering har man sålunda förmått talmanskonferensen att gå in för att en hel rad av de frågor, som förut behandlats av tillfälligt utskott, nu bli utestängda från dessa utskotts behandling och i stället hänskjutas till de ständiga utskotten. Det förefaller mig, som om detta icke skulle vara något särskilt kraftigt uttryck för den värdering av de tillfälliga utskottens arbete statsutskottets ordförande talade om.

Jag vill, herr talman, med stöd av den erfarenhet jag har fått av de tillfälliga utskottens arbete i medkammaren och med kännedom om de allmänna klagomål, som förefinnas bland de yngre ledamöterna där — det finns faktiskt ledamöter, som ha ett tiotal riksdagsår bakom sig men ännu aldrig fått sätta sin fot inom ett ständigt utskotts lokaler — nu yrka bifall till föreliggande förslag från konstitutionsutskottet. Jag vågar också värdsamt hemställa hos de ärade ledamöter av denna kammare, som icke haft tillfälle — för att citera konstitutionsutskottets ärade ordförande — att känna var skon klämmer, att medverka till denna reform, som är synnerligen önskelig och enligt mitt förmenande av mycket stort värde.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets förslag.

Herr Strömberg: Herr talman! Den siste ärade talaren uppehöll sig vid de missförhållanden, som nu äro förknippade med organiserandet av arbetet inom de tillfälliga utskotten, och det är sant, att i de motioner, på vilka konstitutionsutskottet stött sitt utlåtande, är det just detta, som påtalas. Det är förnämligast två önskemål, som anförts, dels om ändring av de tillfälliga utskotten, dels om någon anordning, varigenom anhopningen av göromål vid riksdagens slut skulle kunna motverkas.

Nu sade den siste ärade talaren, att han var förvissad därom, att hade konstitutionsutskottet velat gå in och söka knäcka denna fråga, skulle utskottet också mycket väl ha kunnat komma med riktlinjer och anvisningar, som riksdagen sedan skulle ha uppskattat och följt.

Jag ber att härtill få säga, att konstitutionsutskottet verkligen *har* försökt att gå till botten med frågan, så långt i dess möjlighet stått. Utskottet har tillsatt en delegation, som haft att, innan utskottet tog slutlig ståndpunkt till saken, söka få fram några riktlinjer för en sådan utredning. Jag tillhör de reservanter, om vilka herr Stendahl yttrade, att det fanns bland dem personer, som också rent positivt önskade göra något. Jag tror, att man till och med kan utsträcka detta och säga, att samtliga reservanter helt visst gärna erkänna, att för närvarande är icke allt bra som det är. Anhopningen av göromålen mot riksdagens slut är ju av sådan natur, att det säkerligen skulle krä-

Ang. om-
organisation
av riksdagens
arbetsformer
m. m.
(Forts.)

vas en ändring. Men man har ju tidigare vid upprepade tillfällen varit inne på dessa spörsmål, som motionen behandlar, både på frågan om de tillfälliga utskotten och på frågan om en bättre organisation av riksdagsarbetet i stort sett. Några utvägar, som kunnat godtagas, har man dock icke funnit.

Den siste ärade talaren nämnde, att det varit ett förslag uppe om minskning av antalet ledamöter, och det är naturligtvis där som skon klämmer. Ty det är så, som herr Kvarnzelius sade, att när man skall dela upp arbetsbördan mellan två kamrar, som till ledamotsantalet äro så olika, att det är 80 mera i den ena än i den andra, så blir följderna ojämnhet. Det är ofrånkomligt. Och i fråga om det andra önskemålet, motarbetande av anhopningen av ärendena vid riksdagens slut, veta vi, att den frågan varit behandlad här flera gånger. Man har ju tänkt på både inskränkning av propositionstiden och begränsning av motionstiden. Jag menar, att skall man gå in för en utredning, måste man också från utskottets sida kunna anvisa de vägar, på vilka man bör gå. Intill dess så kan ske, vill jag för min del icke vara med om denna utredning.

Det är därför, herr talman, jag förenar mig med dem, som yrkat avslag på utskottets hemställan.

Herr Bergström, David: Herr talman! Vi utföra ju i regering och riksdag här i vårt land ett betydande arbete år efter år för att lyckliggöra landet med reformer, med nya lagar, kanske rent av väl många nya lagar och lagändringar. Emellertid gå vi, för att om möjligt kunna utföra detta arbete bättre och med större fermitet här i riksdagen, ibland till rätta med Kungl. Maj:ts regering. Det gjorde vi ett föregående år, och jag tillät mig då fästa uppmärksamheten på, vilken oerhörd skillnad som råder mellan förhållandena nu och förhållandena för ett 40-tal år sedan. Denna skillnad har ökat vår arbetsbörda här i riksdagen med upp emot tre gånger så mycket som på den tiden. För att hinna med denna arbetsbörda på den i jämförelse med förhållandena i vissa andra länder relativt korta tid, som är oss tillmätt, måste vi naturligtvis göra allt vad göras kan för att icke blott reformera Kungl. Maj:t utan på en och annan punkt kanske också reformera oss själva. Detta kan ju ske genom att antaga nya bestämmelser, och det kan ju också i någon mån ske genom att ändra vår praxis. Men när man tar upp en dylik fråga, säger man här, att det tillhör dem, som ta upp den, att ge direktiv, att anvisa vägarna. Men, mina herrar, det är väl inte möjligt att anvisa vägarna, innan man har funnit vägarna, och det är inte i brådskan som man åstadkommer detta under ett eller annat sammanträde i konstitutionsutskottet.

Det kräves nog ett samarbete av många krafter och många dugande krafter inom riksdagen för att kunna finna vägarna att föra det arbetet in på rätt bog.

Nu har en av dessa krafter, nämligen statsutskottets ärade ordförande — jag ber att få vända mig till honom — i dag liksom vid ett föregående tillfälle, om också kanske med något mindre skärpa, vänt sig emot konstitutionsutskottet; han har velat liksom ursaka sig, han har icke velat vara med, tycks det, på ett dylikt arbete, där man alldeles särskilt haft anledning att vänta hans insats. Vad han emellertid sagt här i dag, det har i mina öron likväl mera talat för än det har talat emot, att man gör ett allvarligt försök att komma till rätta med olämporna och, där det behöves, bygga om den arbetsbyggnad, som vi för närvarande arbeta i.

Herr Kvarnzelius yttrade, att det, som här är sagt, är alldeles för vagt. Ja, det har jag redan besvarat med vad jag nyss yttrat. Det är omöjligt att säga ifrån, att så och så skall det vara, innan man har sökt att gå till botten med ämnet. Det skulle ju rent av bli en påle i köttet, ifall vi skulle i förväg draga upp en hel del direktiv utan nödigt underlag för att ge dessa direktiv. Man

skulle då först ha att avverka dessa s. k. direktiv, innan man ginge in på den positiva uppgiften.

Sedermera har herr Kvarnzelius med avseende å den fråga, vilken liksom bildat uppräningen till utskottets skrivelseförslag, nämligen frågan om de tillfälliga utskotten och deras arbetssätt i nuvarande tid, sagt, att vi skulle lära oss att sätta större värde på de tillfälliga utskotten. En dylik större värdesättning av dessa utskott skulle, förmodar jag, vinnas genom att motionärerna skrevo sina motioner så, att utskotten i fråga finge flera och större uppgifter. Det vore också, som det antyddes av den ärade talaren, att anbefalla, att vi skulle vrida tidens ur tillbaka ett litet slag och beröva de tillfälliga utskotten de sekreterare, som de fått på senaste tiden, och därigenom lära ledamöterna att arbeta och göra dem till de ofantligt dugande männen i de ständiga utskotten för framtiden. Jag tror för min del inte på detta botemedel.

Jag fäster herr Kvarnzelius' och även andras uppmärksamhet därpå att, i den mån man på detta mycket förberedande stadium tänkt sig in i denna sida av problemet, har tanken ingalunda varit den, att allt vad tillfälliga utskott heter skulle försvinna, men väl att de tillfälliga utskotten med de uppgifter, som ungefär tillfalla dem för närvarande, skulle kunna exempelvis i andra kammaren begränsas till en vida mindre siffra än fem och att de medlemmar i dem, som då bleve övertaliga, möjligen skulle kunna komma till användning på annat sätt. Och det är väl, mina herrar, inte ur vägen att tänka på ökad koncentration både här och där och eventuellt — det kan ju utredningen ge vid handen — på en annan uppdelning av frågorna mellan utskotten. Ett närmare övervägande på detta område kan möjligen leda därtill, att ännu ett ständigt utskott tillskapas, varigenom ett större antal av riksdagens ledamöter komme att bli sysselsatt med arbete i ständiga utskott och sålunda med fast utskottsarbete under riksdagens hela gång.

Vi ha dessutom, som de närvarande veta, ibland anledning att tillsätta särskilda utskott, och då får man ju till och med ibland söka efter krafter, som skola gå in för att fullgöra det betydande arbete, som då föreligger.

Jag kommer nu tillbaka till min utgångspunkt, och jag tror, att jag därvid kan tala i majoritetens i konstitutionsutskottets namn. Min utgångspunkt är, att då vi alla här känna, exempelvis i denna tid, vilken oerhörd arbetsbörda som riksdagen och dess enskilda medlemmar ha över sig — en arbetsbörda, som de, herr talman, kanske ingalunda rå med att på ett rätt och behörigt sätt bära, en arbetsbörda, som är sådan, att de tvingas att mot slutet av riksdagen svära, fullkomligt svära på magistrarnas ord i de olika utskotten — och när man år efter år får göra denna erfarenhet, då kan man icke säga vare sig själv eller andra, att allt är väl beställt i avseende å organisationen av arbetet i den svenska riksdagen. I betraktande av den betydliga, oerhörd ökade arbetsbörda, som riksdagen har sig förelagd, förvånar det mig, att man på sina håll icke vill vara med om att se till, huruvida det i detta avseende är väl beställt i vårt hus eller om man inte skulle kunna för framtiden få det bättre ställt. Och vad man har kommit till i konstitutionsutskottet, är ingenting annat än att det är ett skäligt krav, som riksdagen borde ställa på sig själv, att nämligen på detta område icke allenast klaga över Kungl. Maj:t i vissa fall, utan också se till, huruvida det är någonting, som brister i vårt eget arbetssätt, vår egen arbetsorganisation, där det ju tillhör oss i främsta rummet att taga initiativet.

Det är därför, herr talman, som jag yrkar bifall till konstitutionsutskottets förslag.

Häri instämde herr *Walles*.

Herr **Westman**: Herr talman! Jag ber att få säga några ord ur praktisk synpunkt med anledning av konstitutionsutskottets utlåtande.

Ang. om-
organisation
av riksdagens
arbetsformer
m. m.
(Forts.)

Ang. om-
organisation
av riksdagens
arbetsformer
m. m.
(Forts.)

Jag måste till en början ge statsutskottets ärade ordförande rätt däruti, att det är synnerligen att beklaga, att utskottets utlåtande innehåller så ytterligt svävande direktiv. Härigenom uppstår naturligtvis den farhågan, som han gjorde sig till tolk för, att det ingalunda är uteslutet, att det kan anses falla inom utredningens ram att undersöka, huruvida det kunde vara lämpligt att ha större antal ledamöter i utskotten från andra kammaren än från den första. Det skulle naturligtvis vara synnerligen olämpligt, om en sådan anordning komme till stånd, och redan den omständigheten, att det trots herr Stendahls uttalande icke är uteslutet, att det problemet drages in i utredningen, gör, att jag ställer mig betänksam.

Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet vid att den fråga, som nu är före, är väckt från andra kammarens sida, och här har också en ärad ledamot av vår kammare, som förut tillhört andra kammaren, herr Wagnsson, sagt, att det är hans erfarenheter från andra kammaren, som göra, att han intresserat sig för saken. Han sade, att det finns ledamöter av andra kammaren, som tillhört riksdagen i tio år och som aldrig ännu fått sätta sin fot inom ett ständigt utskotts väggar och voro mycket ledsna över den saken. Jag vill då fästa uppmärksamheten på, att det ligger i andra kammarens makt att i rätt stor utsträckning råda bot på detta missförhållande, utan att man gör någon som helst grundlagsändring. Om vi se efter, hur det ställer sig med antalet suppleanter i de ständiga utskotten, finna vi, att första kammaren utser flera än vad andra kammaren gör i konstitutionsutskottet, statsutskottet, bevillningsutskottet och andra lagutskottet. Det vore ju en mycket enkel sak att bereda de kunskapstörstiga herrar ledamöter, varom herr Wagnsson talade, tillfälle att sitta och följa utskottens förhandlingar genom att öka antalet suppleanter. Detta kan andra kammaren göra genom beslut vid riksdagens början utan något som helst bråk. På det sättet skulle kammaren bereda ett stort antal ledamöter tillfälle att komma in i ärendena. Åtminstone vad andra lagutskottet beträffar, finns det gott om utrymme, ty de suppleanter, som finnas från andra kammaren, äro mycket sällan närvarande för att åhöra överläggningarna.

Det har för övrigt hänt ej blott i detta utan även i andra utskott, som jag känner till, att stolarna stått tomma på andrakammarsidan. Särskilt när man sätter till särskilda utskott i riksdagen, blir det ju stark sugning från de ständiga utskotten. Under sådana förhållanden är det mycket lämpligt, att man utser ett större antal suppleanter. Jag ber därför att få hemställa till den ärade talaren, som har så goda förbindelser med andra kammaren, att han ville ingiva andra kammaren tanken att reformera sig själv på den punkten.

Om detta förslag icke skulle anses tillräckligt, vill jag påpeka, att man mycket väl kan ifrågasätta att öka antalet ordinarie ledamöter i de ständiga utskott, som nu ha sexton ledamöter, till tjugu. Därigenom skulle man kunna bereda tillfälle till ökat arbete för en del ledamöter av riksdagen, utan att genom denna lilla reform frågan om ett olika antal ledamöter i utskotten ifrån de båda kamrarna behöfve väckas till liv.

Vidare har under debatten berörts frågan om de tillfälliga utskotten. Jag ber då att få säga, vad först beträffar arbetssättet inom de tillfälliga utskotten, att detta icke är tillfredsställande. Det måste väl anses ytterst olämpligt, att det ännu i denna stund på föredragningslistan finns utlåtanden från tillfälliga utskott. Dessa utskott har ett så litet antal ärenden, att de borde kunna lägga sitt arbete så, att de icke komme med sina utlåtanden under den brådskande tiden vid riksdagens slut. Jag vill ifrågasätta, om det icke vore lämpligt att ålägga dessa utskott att komma in med sina utlåtanden över motioner, som väckts inom utskottets egen kammare, inom tiden för propositioners avgivande eller något dylikt, så att man finge arbetet undångjort i början av riksdagen. Jag vet mycket väl, att en av anledningarna till det dröjsmål, varom

jag talar är, att dessa tillfälliga utskott remittera ut ärendena i mycket stor omfattning, och så lägger man armarna i kors, och sekreteraren går och tittar litet på lokalerna och bladdrar i papperen och lyfter sin avlöning ända till slutet av riksdagen. Det är ett faktum, att sekreterarna i de tillfälliga utskotten kunna frestas av ett intresse att draga ut på tiden, så att de kunna lyfta arvudet för hela riksdagstiden, och det är svårt för ordföranden att förhindra, att denna tendens får praktisk betydelse. Jag har en viss erfarenhet av denna sak, ty jag har själv suttit i tillfälligt utskott. Det är i viss mån förgelseväckande, att dessa sekreterare för så litet arbete skola lyfta arvode för så lång tid. Det vore enligt min uppfattning önskvärt, att man utfärdade bestämmelser, som tvingade de tillfälliga utskotten att koncentrera sitt arbete till riksdagens förra del.

Vidare kan man ifrågasätta, huruvida det kunde vara lämpligt att ändra reglerna för fördelningen av ärendena mellan de ständiga och de tillfälliga utskotten. Som det nu är, är det mycket tråkigt. På föredragningslistan i dag står t. ex. ett utlåtande från första tillfälliga utskottet, nr 13, angående en motion, vari yrkas, att staten skulle söka huvudstadens medverkan till ordnande av Helgeandsholmen. Den frågan borde naturligtvis ha behandlats i samband med debatten om det bankoutskottets utlåtande rörande ordnandet av riksdagshusets omgivningar, som vi behandlade för en tid sedan. Nu kommer ju detta utlåtande som jästen efter brödet i ugnen, och man ser också, att det tillfälliga utskottet säger, att frågan redan är avgjord, och att vi icke kunna göra någonting åt saken. Sådant förekommer mycket ofta. Jag tar bara upp detta exempel, därför att det ligger så inför ögonen på oss alla. Men jag kan tyvärr blott criticera, jag kan icke komma med något praktiskt uppslag, hur man skulle ändra fördelningen mellan de ordinarie och de tillfälliga utskotten.

En talare har i dag yttrat, att det vore lämpligt, att man läte de tillfälliga utskotten bl. a. taga hand om utredningar, som kunde åsamka staten utgifter. Men om då ett tillfälligt utskott föreslår en utredning i en sådan fråga, händer det, att arbetet blir helt och hållet bortkastat, ty när förslaget sedan framlägges, säger kanske det ständiga utskottet, att då det sätter in frågan i ramen för dess arbete, finner utskottet, att ärendet har så relativt ringa betydelse, att utskottet inte har några medel disponibla för ändamålet, och så är frågan fallen. Även om sålunda ett tillfälligt utskott är välvilligt och lyckas få igenom ett utredningsyrkande i riksdagen, kommer sedan ofta det ständiga utskottet och lägger sin kalla hand på ärendet, och den seger man vunnit i det tillfälliga utskottet är då icke mycket värd. Det är ett av skälen varför motionärerna vilja ha ärendena i så stor utsträckning som möjligt från början behandlade i de ständiga utskotten. Under sådana omständigheter kan jag med anledning av den ärade talarens förslag bara upppepa, att fördelningen av ärendena mellan tillfälliga utskott och ständiga utskott är olämplig som den nu är, men jag kan icke säga hur man skall ändra den, så att den blir bättre.

Jag vågar icke heller gå in på den linjen, att man skulle avskaffa de tillfälliga utskotten med hänsyn till detta livliga behov att få göra någonting, som finnes på andrakammarsidan. Man kan ju alltid säga, att det icke skadar, om dessa tillfälliga utskotts ledamöter få komma tillsammans och diskutera med varandra och sätta sig in i ärendena, bara det icke blir alltför stora kostnader för statsverket i form av onödiga sekreterararvoden.

För övrigt finns det en stor fråga, som kunde komma inom ramen för den föreslagna utredningen, nämligen frågan om budgetsbehandlingen. Men det finns ju inga riktlinjer angivna för dess lösning. Jag har en gång uttryckt min önskan att få till stånd en reform av budgetsbehandlingen, men då man icke i denna stund kan lägga fram en plan, som har några som helst utsikter

*Ang. om-
organisation
av riksdagens
arbetsformer
m. m.*

(Forts.)

Ang. om-
organisation
av riksdagens
arbetsformer
m. m.
(Forts.)

att förverkligas i riksdagen, vågar jag icke förorda en utredning av den anledningen.

Under de omständigheter, som nu föreligga, måste jag säga, att eftersom ingen i utskottet, ingen under denna debatt och icke heller jag själv lagt fram något praktiskt förslag av den omfattning, att det kan tjäna till utgångspunkt för en utredning, så kan jag ej göra annat än att jag ansluter mig till reservationen. Jag gör det icke därför, att jag finner allt väl beställt, utan därför att jag tror, att ett avslag kan vara nyttigt. Det kan nämligen föranleda, att de, som intressera sig för denna sak, till en kommande riksdag anmäla praktiskt genomförbara tankar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Sandegård*.

Herr Reuterskiöld: Herr talman, mina herrar! Det var icke någon överraskning, men ändå med hänsyn till de anförda premisserna något oväntat, när den siste talaren kom till det slut han gjorde. Premisserna pekade rakt på en utredning, som icke kunnat göras och aldrig kan göras under sittande riksdag. Om den överhuvud taget skall kunna göras, är det genom riksdagens utskotts erfarna ledamöter mellan riksdagar. En samverkan mellan dem har konstitutionsutskottet år 1922 under sittande riksdag försökt åstadkomma med det resultatet, att det blev gemensamma sammanträden av representanter för de olika ständiga utskotten, sammanträden, som visade, att dessa ständiga utskotts meningar inte alls voro stadgade och överhuvud taget inte kunde stadgas under riksdagen, därför att man inte hade någon tid att ägna åt utredningen.

Om man nu erkänner, att allt inte är väl beställt — och mig förefaller det, som om den siste ärade talaren var inne på punkter, vilka allesammans både kunna och säkerligen komma att få en lösning, om de överlämnas till en kommitté — synes mig den naturliga konsekvensen vara, att man går in för en sådan kommitté.

Jag skall nu endast tillåta mig att framhålla, att konstitutionsutskottet icke föreslagit de tillfälliga utskottens avskaffande utan endast tänkt sig deras möjliga begränsning. Nu säger man, att de tillfälliga utskotten skulle ju kunna få en annan uppgift genom en fördelning av ärendena mellan dem och de ständiga utskotten. Den siste ärade talaren var inne på detta men kunde icke anvisa någon utväg. Jag tillåter mig påpeka, att den nuvarande utvecklingen gått i den riktningen, att andra kammarens presidium har, i anslutning till gammal praxis i första kammaren, begränsat uppgifterna för de tillfälliga utskotten i andra kammaren genom att icke medge, att motioner om *skrivelser* i frågor, som kunnat väckas under den ordinarie motionstiden och då bort hänvisas till ständigt utskott, väckas efteråt och därför icke heller må hänvisas till tillfälligt utskott. Denna praxis, som presidiet genomfört, har obönhörligt lett till en fördelning av ärendena mellan de ständiga och tillfälliga utskotten till de tillfälliga utskottens nackdel.

När man sedan, såsom statsutskottets ärade ordförande gjorde, talar om, att man skulle förr i världen hava genom de tillfälliga utskotten åstadkommit ganska stora och betydande verk, är detta något, som också till leda meddelats i konstitutionsutskottet. Men vi hava där funnit, att en återgång till gången tid — även om tanken dit återvänder än så gärna — i verkligheten icke är möjlig. Utvecklingen har gått oss förbi på det sättet, att de sekreterare, som nu tillkommit, övertagit den arbetsbördan, som förut åvilade rapportören efter franskt mönster. Rapportören fick förut sätta sig in i frågorna och lägga fram resultatet och vinnlade sig om detta även i sitt eget intresse. Jag frågar: med den praxis för ärendenas fördelning, som nu finnes och som konstitutions-

utskottet sökt bryta för de tillfälliga utskotten, då konstitutionsutskottet en gång påpekade, att utskotten icke behöfde tillsätta sekreterare, fastän de över lag göra detta, med ett eller annat undantag, är det då sannolikt, att en återgång är möjlig därhän, att man ur grundlagen stryker, att de tillfälliga utskotten skola få tillsätta sekreterare? Jag tillåter mig betvivla detta. Om detta icke är möjligt, är det då någon som helst sannolikhet för att vi genom våra önsknings kunna vrida utvecklingen tillbaka därhän, att de tillfälliga utskotten bliva utskott efter franskt mönster med ledamöter som rapportörer. vilka lägga fram utredningar i frågor, i många fall vetenskapligt betydande arbeten — statsutskottets ordförande antyde ju ett sådant fall, där det gällde zontariffen. Jag tror det icke, och jag betvivlar, att någon av kammarens ledamöter tror derpå. Vad återstår då att göra annat än att gå den vägen att försöka i stället för tillfälliga utskott skapa något ständigt utskott utan att upphäva möjligheten att få tillfälliga utskott för behandlingen av tillfälliga frågor. Här ha vi nu i första kammaren två tillfälliga utskott, som i sak äro ständiga, i andra kammaren finnas fem tillfälliga utskott, som likaledes i sak äro ständiga, med viss arbetsfördelning, fastän den icke står i grundlagen. Man kunde vända tillbaka till den formen att tillsätta sådana utskott för frågor, som verkligen behöva en utredning utan att behöva gå till ett ständigt utskott! Men låt oss icke räkna med dem såsom regelmässiga företeelser, regelmässiga organ, då det gäller vårt vardagsarbete!

Nu är det även så, att arbetssättet i de tillfälliga utskotten är, såsom den siste ärade talaren berörde, ganska bristfälligt. Uppriktigt sagt tror jag, att detta beror på, såsom han också antyde, att när ärendena remitterats till de tillfälliga utskotten, låta dessa i sin tur ärendena gå ut på remiss till verk och myndigheter, som ligga på dem till maj månad. *Därefter* har sekreteraren — som under tiden ingenting har att göra — till uppgift att sammanfatta resultatet, och resultatet finnas i dessa bilagor, som äro fogade vid de tillfälliga utskottens utlåtanden. Det är mycket lätt att se, att detta är oriktigt och olämpligt, men det är ändå mycket omöjligare — just därför att det har en sådan praxis bakom sig — att bryta denna praxis och komma tillbaka från denna utveckling. Fastän de ständiga utskotten hava kanslier, begagna de ingalunda i samma utsträckning sin remissrätt till verk och myndigheter, och jag tror, att det just ligger i de ständiga utskottens natur att känna tingen på annat sätt, därför att de hava mera omfattande verksamhetsfält, vilket också antydes av den siste ärade talaren.

Vidare sade den siste ärade talaren, att andra kammaren, som här har huvudintresset, ju själv kan råda bot på saken genom att utse flera suppleanter än hittills. Kan man icke komma till någonting annat, får väl kommittén rikta uppmärksamheten på detta. Men saken är ju från början den, att andra kammaren har haft flera suppleanter i utskotten än den första. Förut var det i första kammaren bara hälften av det ordinarie antalet. Sedan har första kammaren ökat antalet, men andra kammaren har icke gjort detta. Men den kommer steg för steg efter även på den linjen, och det blir icke bättre ändå. När man sedan säger, såsom den siste ärade talaren sade, att man kan öka antalet ledamöter i de ständiga utskotten från sexton till tjugu, så är det också möjligt, men det fordras ett förslag härom. Är det nu sannolikt, att *konstitutionsutskottet* skulle komma med ett sådant förslag? Jag tror, att konstitutionsutskottet icke gärna kan göra detta. I samma mån som utskottet kommer med förslag rörande andra utskott, kunna nämligen dessa med fog säga: »Ni ha ingen erfarenhet av vårt arbete, och ni äro inga förmyndare för oss.» Det måste gå på samarbetets väg.

Den egentliga stötestenen synes mig i debatten vara den, att man fruktar för att en ökning av antalet ständiga utskott skulle föranleda en olikhet i

Ang. om-
organisation
av riksdagens
arbetsformer
m. m.
(Forts.)

Ang. om-
organisation
av riksdagens
arbetsformer
m. m.
(Forts.)

kamrarnas representation i utskotten. 150 ledamöter äro ju färre än 230. Men vad är det, som hindrar, att första kammaren vänder tillbaka till sin gamla sed, att, då den icke hade tillräckligt antal ledamöter för både suppleanter och ordinarie, utse ett mindre antal suppleanter än andra kammaren? Det proportionella systemet, säger man. Ja, det proportionella systemet är icke farligare, än att detta mycket väl låter sig göra då det gäller dessa suppleanter. Så snart det nämligen finns någon suppleant på någon sida, är det i de flesta fall tillräckligt. Jag tror sålunda, att den svårigheten icke vore så synnerligen stor. Att driva fram denna farhåga, att det skulle kunna tänkas bli olika antal ledamöter, är i själva verket att förutsätta, att första kammaren skulle kunna helt och hållet frångå sin egen självuppskattning och principen om sin egen likställighet. Tror någon, att en parlamentarisk kommitté kan komma med ett förslag, att första kammaren skulle vara mindre representerad i de ständiga utskotten än andra kammaren? Då vore det förslaget från begynnelsen dödsdömt i första kammaren. Om jag åter gör det tankeexperimentet, att Kungl. Maj:t till ordförande i en sådan parlamentarisk kommitté sätter vårt lands främste förlikningsman, statsutskottets ärade ordförande, undrar jag, om han icke då skulle känna det såsom en förpliktelse, att denna kommitté komme till ett resultat. Det bleve ingen diskussionsklubb, det sörjde nog den ordföranden för, och om han får taga ledningen med sin statsutskottserfarenhet — jag gör det tankeexperimentet — är jag alldeles viss om att han också utfinner utvägar att komma till ett resultat, som tillfredsställer det mycket granntyekta statsutskottet. Under sådana omständigheter kan jag icke finna annat än att den rätta vägen är just den, som konstitutionsutskottet har anvisat.

Men jag skulle vilja göra ännu två erinringar. När statsutskottets ärade ordförande talar om att det föreligger ett behov av koncentration och större sammanhållning av frågorna, är detta alldeles riktigt. Men att därav draga den slutsatsen, att man kanske egentligen borde minska antalet utskott, stämmer åtminstone icke med utlandets erfarenhet — ja, statsutskottets ordförande har icke sagt detta, utan endast pekat på, att jordbruksutskottet är ett onödigt bihang för statsregleringen men icke för jordlagfrågorna i den ringa omfattning, som de höra dit. Men i utlandet har man en starkare koncentration och ändå ett ofantligt större antal utskott än här. Jag kan därför icke finna, att de två sakerna stå i strid med varandra.

Slutligen visar erfarenheten också, att någon annan väg icke är framkomlig. När år 1922 två motioner förelågo här i kammaren, den ena väckt av herr Thulin och den andra av herr K. G. Westman, som i dag yrkar avslag, och remitterades till konstitutionsutskottet, byggde konstitutionsutskottet på dessa motioner upp ett förslag med positiva riktlinjer för en utredning. Detta förslag vann då understöd av den nuvarande statsministern, hans excellens Ekman, men mötte motstånd av den nuvarande ordföranden i statsutskottet herr Kvarnzelius. Mellan dessa stod en av statsutskottets mest betydande män, herr Swartz, som under debatten hemställde, huruvida det i själva verket icke vore bättre att gå till en *förutsättningslös* utredning, och därför hemställde därom. Nu har konstitutionsutskottet denna gång under fasthållande vid de krav, som i herrar Thulins och Westmans motioner framställdes, ansett det vara praktiskt klokt att gå den väg, som herr Swartz då anvisade: den förutsättningslösa undersökningens väg. Det är den enda väg, på vilken vi kunna komma till något resultat. Ett avslag på utskottets hemställan betyder med andra ord, att första kammaren visserligen erkänner, att det ingalunda är bra som det är, men *icke vill* vidtaga en enda praktisk åtgärd för att se, huruvida man kunde råda bot på de nuvarande olägenheterna.

Mig synes, som om frågan, huruvida man kan göra någonting och — om

den besvaras jakande — på vilket sätt man kan göra det, förtjänar den undersökning, som är ifrågasatt. Den kommitté, som vi tänkt oss, är av den art, att direktiv skulle vara fullkomligt meningslösa. Direktiv kunna vara lämpliga, när man vill, att Kungl. Maj:t skall göra en utredning på egen hand för att sedermera framlägga förslag. Men om man vänder sig till Kungl. Maj:t, som icke ansett sig kunna själv taga initiativ, därför att frågan rör riksdagens egna arbetsformer, med en begäran om formell medverkan för att få en undersökning genom en *parlamentarisk* kommitté, då förutsätter man i själva verket, att denna kommitté icke behöver några direktiv, ty den vet i själva verket, vad frågan gäller, och det är endast på denna väg, man verkligen kan komma till ett resultat.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Holmgren: Herr talman! Jag har icke deltagit i riksdagsarbetet mer än tre år, och det kan därför kanske synas förmätet av mig att yttra mig i en sådan fråga. Men jag tror, att jag just därför ser på saken med ögon, som icke äro förslöade av vanan, såsom det kanske kan bli för dem, som många år arbetat här.

Jag får då säga, att jag för min del fått den uppfattningen, att med de organisationsformer för arbetet, som riksdagen har, den sakkunskap, som finnes i de särskilda ärendena i riksdagen, icke tillvaratages på sätt som den borde. Det är ju bra, att medlemmar placeras i utskotten, men om en medlem av riksdagen placeras t. ex. i bevillningsutskottet, händer det naturligtvis synnerligen ofta, att han kan hava en särskild sakkunskap i ärenden, som handläggas i helt andra utskott, där han sålunda icke får tillfälle att deltaga i det förberedande arbetet. Med den tågordning, som här brukas för utseendet av ledamöter i utskotten, kan det till och med hända, att en person har det egentliga området för sin sakkunskap på ett annat utskotts arbetsfält än det, i vilket han är placerad. Sådant förekommer nog ganska ofta, och eftersom utskotten icke bruka tillkalla medlemmar av riksdagen utanför sin egen krets för att konferera vid ärendenas handläggning, händer det särdeles ofta, att när ärendena komma inför kamrarna, har i ärendenas förberedande behandling icke deltagit en del av de ledamöter av riksdagen, som kanske ha den största erfarenheten just i de ärendena. Jag skulle vilja påstå, att det icke sällan förekommer, att de, som ha den allra största erfarenheten, icke haft tillfälle att deltaga i ärendenas förberedande behandling. Det kan väl icke vara riktigt eller bra.

Vad man nu skall göra emot detta, är en annan sak. Man skulle kunna tänka sig, att en medlem av en kammare skulle ha rättighet att deltaga i överläggningar i andra utskott än det, där han är medlem, då det gäller sådana ärenden, för vilka han har intresse eller sakkunskap. Om en sådan ordning vore möjlig, tror jag, att mycket vore avhjälpt av de fel, som vidlåda vår arbetsorganisation. Det kan även tänkas många andra sätt för att bättre tillgodogöra sig den befintliga sakkunskapen.

Jag för min del kan icke finna annat, än att det är mycket viktigt, att en utredning kommer till stånd. Ty ärendenas öden äro ju i allmänhet avgjorda i och med den förberedande behandlingen inom utskotten. Det kan då aldrig vara riktigt att, när ärendena här i riksdagen förekomma i plenum, det kan inträffa att personer, som kanske äro de mest sakkunniga i ett visst ärende, först då skola få tillfälle att deltaga i ärendets handläggning. Jag skulle vilja påstå, att det mycket ofta förekommer, att situationen är sådan. Jag anser därför, att det är mycket önskligt, att en utredning kommer till stånd.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, enligt de yrkanden.

Ang. om-
organisation
av riksdagens
arbetsformer
m. m.
(Forts.)

som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *von Geijer* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr förste vice talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Reuterskiöld* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 44;

Nej — 52.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets memorial nr 39, med föranledande av återremiss av utskottets utlåtande nr 7 i anledning av väckta motioner om ändring av bestämmelserna angående de kommunala församlingarnas rätt att utse revisorer samt om effektivare kontroll och revision av kommunernas räkenskaper och förvaltning, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av vissa markområden i den s. k. Djurgårdsstaden.

I enlighet med Kungl. Maj:ts i proposition nr 64 gjorda framställning hade utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt, att riksdagen måtte medgiva, att för inköp av vissa i statsrådsprotokollet över försvarsärenden den 3 februari 1928 närmare angivna, G. A. Kyhlbergers stärbhus tillhöriga fastigheter — innefattande en areal av tillhoppa 3,240 kvm. — i den s. k. Djurgårdsstaden i Stockholm finge från Stockholms varvs byggnadsfond tagas i anspråk ett belopp av högst 400,000 kronor.

Reservation hade anmälts av herrar *Asplund* och *Törnkvist* i Karlskrona, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **Kvarnzelius**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att mera i allmänhet säga några ord angående flottans station i Stockholm, och jag förändrades därtill med anledning av den eldsvåda, som för några dagar sedan ägde rum ute på Galärvarvet, och vidare enär jag tidigare varit med i olika flottstationskommittéer, som haft att utreda frågan om lämplig plats för flottans

Ang.
inköp av vissa
markområden
i den s. k.
råds-
staden.

station i Stockholm. Vid detta arbete kom jag till den uppfattningen — och jag tror, att den är riktig — att med hänsyn till de betydande kostnader, som äro förenade med anskaffandet av en annan plats för flottans station, nödgas man räkna med att den nuvarande stationen måste bibehållas under årtionden framåt. För det ändamålet, och sedan det visat sig, att varje tanke på att flytta stationen finge anses så gott som utesluten, måste givetvis arbetet inriktas på att bereda möjlighet till att kunna ordna det något bättre i fråga om den nuvarande förläggningen än vad som nu är fallet. Då kom frågan upp om förvärvande av vissa områden i Djurgårdsstaden och Beckholmen och sålunda bereda möjlighet till stationens förflyttning längre österut från den del av den nuvarande platsen och främst från den del, där eldsvådan nu ägde rum, för att undanröja de farhågor och olägenheter, som anses vara förbundna med, att stationen så tätt ansluter med eldfarliga byggnader intill Nordiska museets byggnad. Ett markbyte kom till stånd mellan kronan och Stockholms stad och jag hade uppdrag att för statens räkning underhandla med Stockholms stad. Dessa underhandlingar resulterade bl. a. däri, att Stockholms stad fick betydande områden vid Värtan och norra Djurgården för att därigenom kunna få sin djuphamnsfråga på ett tillfredsställande sätt ordnad. Som vederlag för detta lämnades av Stockholms stad Beckholmen och en del av gamla Djurgårdsstaden, och staten fick sålunda en sammanhängande strandremsa ifrån lotsverkets förläggningsplats och ända fram till Allmänna gränd. Där stoppades man emellertid på grund av att två där liggande tomter befunno sig i enskild ägo, nämligen Lundbergska stärbhusets tomt och den s. k. Kyhlbergerska tomten. Det är om den sistnämnda, som statsutskottets här föreliggande yttrande rör sig. Tidigare har det gjorts åtskilliga försök att förvärva en av eller båda dessa tomter. Dessa försök ha emellertid strandat på grund av att det ansetts, att priset varit för högt. Nu föreligger här ett förslag, varigenom man för synnerligen billigt pris kan få förvärva den ena tomten. Kyhlbergerska stärbhuset har kommit in till Kungl. Maj:t med ett fördelaktigt erbjudande om försäljning. Även om man i detta sammanhang icke skulle kunna tänka på Stockholms flottstationsfråga, vore det i och för sig en god affär att köpa denna tomt, och jag har sålunda icke några som helst betänkligheter mot att tillstyrka, att kammaren nu måtte godkänna Kungl. Maj:ts av statsutskottet tillstyrkta förslag.

Men jag vill begagna detta tillfälle, med anledning av den eldsvåda, som nyligen ägt rum å Galärvarvet, att göra en hemställan till regeringen, att regeringen, innan den vidtar åtgärder, eller medgiver, att det får vidtagas åtgärder för att uppföra annan byggnad, i stället för den som nu brunnit på Galärvarvet i närheten av Nordiska museet, måtte fortast möjligt anmoda de marina myndigheterna att utarbeta en plan, varigenom man kan få till stånd en förskjutning av flottstationen österut och i närmare anslutning till Beckholmen. och att man först sedermera, när det gäller att uppföra ersättningsbyggnader för dem, som brunnit, ser till att de få en lämplig placering i den plan, som sålunda uppgjorts beträffande disponerandet av de markområden, som äro förvärvade av kronan för rätt stora belopp, för det ändamål, för vilket förvärvet ägt rum.

I detta sammanhang vill jag giva uttryck åt den meningen, att det vore skäl i att taga under övervägande att befria den udde, som Galärvarvet bildar mot Djurgårdsbrunnskanalen, ifrån de mycket vanprydande skjul, som belamra området. De utgöra en föga tilltalande anblick, när man kommer Strandvägen fram. Man ser där Nordiska museets ståtliga byggnad, men framför och vid sidan av den de vid kanalen liggande skräpskjulen. Det vore riktigast, om man där anordnade ett par eller tre villatomter, med en slutning, klädd i grönska, ned till stranden, såsom en värdig avslutning på udden. Man skulle kun-

Ang.
inköp av vissa
markområden
i den s. k.
Djurgårds-
staden.
(Forts.)

Ang.
inköp av vissa
markområden
i den s. k.
Djurgårds-
staden.
(Forts.)

na få mycket bra betalt för denna mark, och då finge man även en värdig inramning till Nordiska museet från Strandvägen sett. De vanprydande skjulen kunna flyttas österut till den mark, som kronan där redan äger.

Det vore för detta ändamål givetvis i hög grad förmånligt att få förvärva den Kyhlbergerska tomten, ty därigenom har man möjlighet att binda ihop Galärvarvets östra del med Djurgårdsstaden, och vidare får man ett bättre utgångsläge för förvärvet av det Lundbergiska stärbhusets tomt, genom att man förvärvat den Kyhlbergerska tomten, med hänsyn till å-priset pr kvadratmeter vid eventuell expropriation, såvida man icke på underhandlingens väg kan komma överens. Då har man det markkomplex, som tidigare ingick i planen — sedan man måste övergiva planerna på att flytta Stockholms flottstation — för att bereda flottan en någorlunda hygglig förläggning i Stockholm.

Jag har därför nu begagnat tillfället att begära ordet för att till herr statsrådets och chefen för försvarsdepartementet övervägande hemställa, att han, innan några dispositioner vidtagas för att bereda ersättning för det, som brunnit, måtte anbefalla de marina myndigheterna att taga under omprövning möjligheten av att befria Nordiska museet från de eldfarliga inrättningar och vanprydande byggnader, som finnas där, och få dem ersatta med byggnader på den del av kronans mark, som är förvärvad längre österut utmed inseglingleden till Stockholm.

Jag ber, med avseende fäst på dessa förhållanden, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **Rosén**: Herr talman! Jag vill begagna tillfället att nämna, att frågan om dessa anläggningars förskjutande österut redan är uppmärksammasad, och att de av herr Kvarnzelius framförda önskemålen sålunda komma att beaktas. För att så skall kunna ske — och även jag tror, att det är önskvärt att flytta anläggningen österut — är det emellertid nödvändigt, att det nu ifrågasatta tomtköpet kommer till stånd, och att ytterligare ett tomtområde kan förvärvas. Ett, som jag har anledning förmoda, antagligt erbjudande i det senare avseendet lär redan föreligga, och detta torde komma att framläggas för nästa års riksdag.

Herr **Asplund**: Herr talman! Jag har i fjärde avdelningen inom utskottet förfäktat den meningen, att staten icke borde lägga sig till med nu ifrågasvarande markområde. Det område, som är nödvändigt för att sammanknyta Galärvarvet med det år 1918 inköpta området på 100,000 kvadratmeter i Djurgårdsstaden och på Beckholmen omfattar, efter vad jag har kunnat finna av kartorna till detta års proposition i ämnet — i nu föreliggande proposition finns i detta avseende inga fullständiga upplysningar — en areal av något över 11,200 kvadratmeter, och det, som nu föreslås till inköp, är 3,240 kvadratmeter. Det, som återstår, är sålunda på några få kvadratmeter när 8,000 kvadratmeter och har ett taxeringsvärde av 1,200,000 kronor. Det nu föreliggande förslaget till inköp omfattar sålunda efter taxeringsvärdet räknat ungefär en fjärdedel av hela affären. Om man nu köper denna fjärdedel, som man för övrigt kan förmoda ligger så till, att man har svårt att förstå, att Stockholms stad skall släppa det krav, som den har rätt att ställa, eller att området icke bebygges med annat än bostadshus, har man genom att lägga ner dessa pengar så gott som bundit staten att förvärva även de övriga tre fjärdedelarna. Jag anser emellertid, att denna fråga borde lösas på en gång, och att man borde ha fullt klart med Stockholms stad, huruvida staden är villig att avstå från det servitut, som finns beträffande dessa tomter, att de icke få bebyggas med annat än bostadshus.

Jag tror, att under denna debatt någon mera konstförfaren än jag kommer

att utveckla vådorna av att bygga sådana eldfarliga inrättningar, som nyligen brunnit upp på Galärvarvet, på den nu till inköp föreslagna platsen. Då man icke vet hur därmed kommer att bli — utskottet har också börjat sitt utlåtande med att säga, att det är »ovisst, huruvida ifrågavarande område kan komma att bliva erforderligt för framtida utvidgning av flottans varv» — tycker jag icke, att vad utskottet anfört beträffande köpet såsom en tomtspekulation är av den beskaffenhet, att det är tillräckligt motiv för staten att göra detta köp. Det anges i propositionen, att hyresinkomsten är 22,000 kronor. Det blir 5.5 procent brutto på en för 400,000 kronor inköpt fastighet. Såvitt jag vet föreligger det vidare skyldigheter för ägaren beträffande gaturenhållningen, och jag förmodar, att de byggnader, som där äro uppförda och uthyrda, även kräva avsevärda reparationer, vilka såvitt jag kan förstå — därest de äligga fastighetsägaren, vilket man icke fått reda på i propositionen — skulle avgå från den uppgivna bruttoinkomsten.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Alkman: Herr talman! I den mån det nu föreslagna markköpet skulle utgöra en förutsättning för att kunna flytta flottans station med verkstäder och dylikt längre österut, och därmed avlägsna brandfaran för Nordiska museet, måste förslaget av mig betraktas med mycken sympati. Jag hade i dag med anledning av den sista eldsvådan till och med anmält hos talmannen en interpellation för att få höra, hur regeringen tänker förfara med anledning av denna senaste erfarenhet. Det har förefallit mig som en rätt förvånande ansvarslöshet, att efter den erfarenhet, som man vann redan 1921 av en eldsvåda, då Nordiska museet räddades endast och allenast genom trädbeståndet på begravningsplatsen där ute, sju år kunnat gå utan att man sökt undanröja denna fara. Nordiska museet är ju nära nog en nationalhelgedom, och jag vill icke ens tänka mig, hur det skulle uppfattas i hela landet, ifall genom uteblivna, i själva verket ganska självklara åtgärder någon olycka skulle hända dessa fullkomligt unika och omistliga samlingar av svensk kultur.

Men när jag nu hör, både hur statsutskottets ärade ordförande ser på problemet, och hur herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet tänker sig saken, finns det en betänklighet, som jag måste tillåta mig att framföra. Det är, såvitt jag förstår meningen — och den är i och för sig god, vad Nordiska museet beträffar — att förskjuta flottans station österut, och att man för ändamålet tänker begagna sig av den nu till inköp föreslagna tomten och även tomten närmast därintill. Jag måste emellertid då erinra om, att i den allra närmaste närheten till dessa områden ligger en annan institution, som man också måste tänka på, nämligen den Liljevalchska konsthallen, vilken långa tider på året innehåller synnerligen dyrbara samlingar, för vilka, ifall inrättningar av samma brandfarliga beskaffenhet, som de, vilka nu hota Nordiska museet, skulle uppföras i dess omedelbara närhet, skulle medföra mycket dyrbarare assurancesvillkor. Detta oavsett, att detta skulle medföra faror för förstörelse av kulturvärden, som icke äro täckta allenast genom assurans.

Jag menar alltså, att jag naturligtvis sympatiserar med och finner en förflyttning åt öster av flottans varv vara absolut nödvändig med hänsyn till faran för Nordiska museet, men att man å andra sidan, när man gör denna förflyttning österut, även måste tillse, att icke liknande olägenheter för en annan institution åstadkommas.

Med hänsyn härtill, och då jag icke närmare känner, vilka möjligheter som föreligga beträffande ordnandet av en sådan förflyttning, utan att denna olägenhet uppkommer, ser jag mig icke i tillfälle att här göra något yrkande rörande detta markinköp. Jag kan icke intränga i dess detaljer, så att jag på rak arm kan säga, huruvida därigenom de betänkligheter, jag hyser, och som

Ang.
inköp av vissa
markområden
i den s. k.
Djurgårds-
staden.
(Forts.)

Ang.
inköp av vissa
markområden
i den s. k.
Djurgårds-
staden.
(Forts.)

jag nu givit uttryck åt, skulle kunna undanröjas i alla avseenden. så att icke nya olägenheter från kulturell synpunkt skulle uppstå i stället för dem, som man ville avvärja.

Jag gör sålunda intet yrkande, herr talman. Jag har endast velat göra den erinran, som jag här framfört.

Herr Westman: Herr talman! Vid den stora eldsvåda, som härjade Gälärvarvet år 1921, befann jag mig tillsammans med en tjänsteman i Nordiska museets byggnad. Det var oförgätliga ögonblick när gnistregnet föll över museet, och man förstod, att därest det kommit så stora bränder farande över byggnaden, att de slagit hål på glastaket och kommit ner i huset, skadan ovillkorligen blivit oersättlig. Nu kom det till all lycka icke så stora bränder farande — de gnistor, som foro över taket voro mindre och tände icke. Det var vid detta tillfälle endast en tur, att man lyckades hejda branden just innan den nådde fram till de stora förråd av brännbara ämnen, som flottan hade förvarade alldeles i närheten av museet. Hade branden spritt sig dit och dessa fattat eld, hade utan minsta tvivel museet brunnit ned.

Detta gjorde på mig ett outplånligt intryck. Och jag måste säga, att likaså står det inristat i mitt minne vad en högre officer, tillhörande marinen, yttrade, när efter branden frågan om eldfaran för museet bragtes på tal. Han svarade då, att varvet var först på platsen och att museet kommit senare dit och alltså fick skylla sig självt. Jag citerar icke ordagrant, men vad han yttrade hade den innebörden.

Till min stora förvåning finner jag, när nu en eldsvåda återigen inträffat, och tidningarna vänt sig till de marina myndigheterna och talat med dem, att en hög officer säger på samma sätt. Man får det intrycket, att man på sjömilitärt håll icke har blicken öppen för den oersättliga förlust, som vårt land skulle lida, därest genom slarv eller olyckshändelse på varvet en eldsvåda skulle bryta lös av den omfattning och under de vindförhållanden, att Nordiska museet ströke med.

Jag hade tänkt att bringa frågan om faran för museet på tal i riksdagen redan efter den första eldsvådan, men vissa underhandsuttalanden, som jag då erhöll från auktoritativt håll, gjorde att jag underlät detta. Jag hade anledning att hoppas att eldsvåderisken skulle undanröjas. Emellertid visar den eldsvåda som nu ägt rum, att så icke är fallet, ty under ogynnsamma omständigheter skulle museet mycket väl ha kunnat brinna upp vid den eldsvåda, som nu timat.

I detta statsutskottets betänkande är nu föreslaget ett förvärv av mark för flottans räkning, och detta markförvärv skulle medföra, att flottans eldfarliga anläggningar förskjutas ett stycke bort från museet. Jag är emellertid icke övertygad om, att avståndet blir tillräckligt stort för att vara fullt betryggande under alla förhållanden. För övrigt har ju den närmast föregående talaren framhållit, att om man undviker museets grannskap, råkar man ut för att sprida fara över en annan kulturell anläggning, den Liljevalchska konsthallen.

Vad han yttrade fäster uppmärksamheten vid det förhållande, som borde stå klart för oss allesammans, även utan de särskilda påpekanden, vi fått genom eldsvådeolyckorna, nämligen att det är ytterst olämpligt, att flottans station är förlagd inne i huvudstaden. Det är olämpligt under fredstid men naturligtvis ännu olämpligare i händelse av krig. I händelse av krig måste vi ju räkna med, att en fiende bombarderar flottans station, vare sig med kanoner placerade på land eller på fartyg eller genom bombardemang från luften. Det är givet, att träffsäkerheten icke kan vara så stor, att man icke riskerar, att projektiler falla ned i Nordiska museet och förstöra det. Naturligtvis sträcker sig risken över en vida större räjong än så, och över huvud taget är det synnerligen olämpligt, att flottan är stationerad här i Stockholm.

Jag är för min del bestämd motståndare till varje åtgärd, som kan ha till resultat, att flottans förläggning till den olämpliga plats, där den nu ligger fastslås. I det här föreliggande utskottsutlåtandet har utskottet sagt, att utskottet »ansett det ovisst, huruvida ifrågavarande område kan komma att bliva erforderligt för framtida utvidgning av flottans varv». Utskottets förslag innebär alltså, om jag tolkat utskottets utlåtande rätt, icke någon ovillkorlig förpliktelse för Kungl. Maj:t att använda den inköpta tomten för flottans räkning, utan Kungl. Maj:t kan därvidlag ha fria händer.

Statsrådet och chefen för försvarsdepartementet yttrade, att ett bifall till utskottets förslag endast innebär ett första steg i fråga om flottans förskjutning till en mera östlig förläggningsplats, och han ställde i utsikt, att nästa steg skulle vara inköp av ytterligare en tomt. Jag har sålunda anledning antaga, att frågan kommer att föras inför nästa riksdag i den form, att herr statsrådet föreslår inköp av ytterligare en tomt. När läget är sådant, vill jag rikta en varm vädjan till herr statsrådet, att herr statsrådet icke vidtar några sådana åtgärder med anledning av det nu förestående köpet, att frågan om flottstationens läge därigenom ohjälpligt prejudiceras, utan att, när frågan om ett nytt tomtköp förelägges riksdagen, riksdagen då kan få möjlighet att taga upp frågan om flottans förläggning till annan plats i hela dess vidd.

Jag förstår mycket väl, att stora ekonomiska betänkligheter möta mot att taga upp planen för försvarsdepartementet i denna omfattning, men här stå så oerhörda kulturvärden på spel, att de ekonomiska uppoffringar, som kunna komma i fråga, icke få spela en avgörande roll.

Försvarsviljan hos vårt folk måste dessutom försvagas, därest man finner, att de militära anordningarna äro förlagda på ett sätt, som är förklarligt endast under den förutsättningen, att man icke räknar med krig.

Jag vill, såsom saken nu ligger och under förhoppning, att herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet icke finner, att den tolkning av innebörden av riksdagens beslut, som jag tillåtit mig giva, är oriktig, icke motsätta mig ett bifall till statsutskottets utlåtande. Skulle däremot herr statsrådet vara av en annan mening, och anse, att frågan om flottans framtida förläggning blir ohjälpligt prejudicerad genom ett bifall till utskottets hemställan, ber jag, herr talman, att få förbehålla mig rätten att ändra mitt yrkande. Men för närvarande yrkar jag bifall till statsutskottets utlåtande.

Herr Gustafsson, Per: Herr talman! Jag kunde ju ha nöjt mig med att instämma i vad de föregående talarna sagt och då även understryka vad den närmast föregående ärade talaren sade, särskilt i den senare delen av sitt anförande. Emellertid tycker jag, det kan vara skäl, att det höjes en röst även från representanter från landsbygden i denna fråga. Det är, anse även vi, alltför många gamla kulturminnen som samlats hit till Stockholm, för att det icke skall uppstå en viss ängslan, när man läser tidningsnotiser om hur brännbara ämnen få staplas nästan ända upp mot väggarna på den byggnad, där sådana kulturföremål äro förvarade. Det har på ett bättre sätt, än vad jag kan, framhållits nödvändigheten av, att någonting göres för att avlägsna den eldfara, som Nordiska museet löper. Men jag undrar ändå, om det icke vore möjligt för vederbörande — och jag vill göra denna vädjan till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet — att omedelbart flytta de torra brädstaplar, som ligga närmast museet och som man tycker måste verka såsom en stubintråd, bort från denna del av Galäravvet. Jag undrar om det är nödvändigt att ha brädupplag och vedstaplar på ett avstånd, som jag uppskattar till femton à tjugu meter från museets vägg. Det borde kunna gå för sig att flytta bort en del sådana saker redan innan frågan om flottstationens förläggning kan bli avgjord.

Ang.
inköp av vissa
markområden
i den s. k.
Djurgårds-
staden.
(Forts.)

Ang.
inköp av vissa
markområden
i den s. k.
Djurgårds-
staden.
(Forts.)

Önskvärt vore verkligen, att frågan om minskning av eldfaran för museet snart kunde komma till behandling och att även därvid den del av Galärvarvets område, som ligger längst i norr, kunde friläggas; möjligen också någon del av detsamma ställas till Nordiska museets förfogande för dess framtida utveckling.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Widell**: Herr talman! Då jag till alla delar instämmer i vad statsutskottets ärade ordförande nyss yttrade, hade jag icke själv tänkt att yttra mig i denna debatt, men jag föranleddes att begära ordet, då herr Asplund framförde ett avslagsyrkande gentemot utskottets hemställan. Herr Asplund ansåg, att om man nu bifaller utskottets förslag, sålunda den kungl. propositionen, har man därmed tvingats att inköpa även den lundbergska tomten. Det är alldeles icke förhållandet. Vad man nödvändigt behöver av de lundbergska arvingarnas tomt är icke mer än en strandremsa för att få sammanhängande förbindelse mellan beekholmsområdet och det gamla Galärvarvets område, men man behöver alldeles icke köpa hela detta område. Kan man göra det till ett lämpligt pris är det en annan sak, men för förbindelsen behövs det icke med nödvändighet. Detta föranleder mig också att med anledning av herr Alkmans yttrande påpeka, att det icke är meningen, att den tomt, som nu skall köpas från kylbergerska stärbhuset, skulle bebyggas med verkstadsbyggnader och sådant. Denna tomt är belagd med servitut, som förbjuder att den bygges med annat än bostadshus. Detta servitut var ju anledningen till, att man på statsutskottets första avdelning, när det gällde detta inköp, hyste en viss tvekan om att tillstyrka detsamma. Vi tillstyrkte det i alla fall, då, som det redan är påpekat här, det som affär betraktat måste anses vara synnerligen fördelaktigt, och vi i alla fall voro av den uppfattningen, att, om det skulle användas för flottstationens utvidgning, kunde det icke komma i fråga att bygga detta område med verkstäder och förrådshus, för så vitt man nu kan se. Att statsutskottet, som här från ett par håll påpekats, skrev, att ovisshet kan råda om behovet av detta område för utvidgning av flottans varv, berodde på, att så vitt då var känt, förelågo icke några planer på att omedelbart vidtaga någon ändring i fråga om flottans varv.

Så inträffade eldsvådan, och därmed kom hela saken i ett fullkomligt annat läge. Jag kan försäkra kammaren, att, om statsutskottet hade avfattat sitt utlåtande efter det eldsvådan ägt rum, hade denna ovisshet inte behövt uppstå, därför att då hade man ansett det vara ganska klart att detta område behöves. Men det behöves icke, som herr Alkman tycktes tro, för att uppföra verkstadsbyggnader på utan det skall endast utgöra en förbindelseled, där järnvägsspår kunna dragas mellan Galärvarvet och beekholmsområdet, som närmast är avsett för utvidgning av flottans varv. Det är sålunda på beekholmsområdet och närliggande områden, som de nya byggnaderna skola läggas.

Vad särskilt beträffar eldfaran för Liljevalchs konsthall, vill jag endast erinra om att den eldfaran för närvarande torde vara ganska stor, men det beror icke på flottans varv utan därpå, att det finnes en stor brädgård alldeles intill, som man icke kan få bort, och det har staten ingenting att göra med.

Vad så beträffar herr Westmans yttrande, vill jag erinra om, att frågan om en flyttning av Stockholms flottstation har varit föremål för utredning av ett flertal kommittéer, såsom statsutskottets ordförande redan påmint om, men det har befunnits, att en sådan förflyttning komme att draga så oerhörda kostnader — några belopp kan jag inte uppge, men herr Kvarnzelius, som begärt ordet, kan kanske nämna några sådana — att det måste anses uteslutet, att man skulle kunna företaga en dylik fullständig förflyttning. Detta medförde, att den sista flottstationskommittén, där herr Kvarnzelius var ordförande, stanna-

de vid att föreslå, att flottans station skall kvarbliva i Stockholm men att den efter hand skall förskjutas ned mot Beckholmen. För att möjliggöra detta träffades avtal med Stockholms stad om förvärfvande av Beckholmen och en del områden därintill, mot att Stockholms stad, som herr Kvarnzelius redan nämnt, fick ett stort område ute vid Värtan. Hittills har det emellertid inte blivit något av med denna förskjutning av flottstationen, men i likhet med statsutskottets ordförande och ett flertal andra talare vill jag nu uttala den förhoppningen — och den bestyrkes ju av vad herr statsrådet yttrade — att utredning nu snart måtte sättas i gång om en sådan successiv förskjutning av flottans station.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Möller: För dem, som här känna sig oroliga inför vad som skall ske, måste ju det sista anförandet praktiskt taget vara avgörande, ty det innebär faktiskt, att man är färdig att låsa fast hela frågan om Galärvarvet, frågan om flottans varv och om flottstationen, så att denna skulle bli förlagd precis till den plats, där den nu ligger. Jag vill säga, att det här gäller ett inköp av 3,240 kvadratmeter — det är inte en halv hektar. Vad är det för en liten struntbit att köpa under den motiveringen, att man skall skaffa plats för en *utvidgning* av flottans varv eller för en förskjutning österut av detsamma? Detta kan jag överhuvud taget inte förstå ens under förutsättning, att det större markköpet skulle komma till stånd. I själva verket veta vi inte riktigt, vad vi komma att besluta, ty den siste ärade talaren förklarade, att det är inte alls säkert, att vi skola köpa hela det lundbergska området utan bara en liten bit. Förut har det blivit uttryckligen sagt, att vi skulle köpe även det område, som tillhörde det lundbergska stärbhuset.

För min del finner jag att det vore på tiden, att de svenska statsmakterna besinnade sitt ansvar inte bara inför vissa marina myndigheters eller t. o. m. för gamla kommittéers uppfattning i denna sak utan för den svenska kulturen. Det kan inte hjälpas, att hela resonemanget om flottans station, som föres av till och med de varmaste vännerna av ett starkt militärväsende, utgår klart och bestämt från den uppfattningen, att Sverige icke kommer i krig. Ingen ansvarig människa kan med krigsteknikens nuvarande utveckling — en utveckling, som säkert kommer att fortsätta även i framtiden i samma riktning — rimligen tillstyrka, att riskerna för huvudstaden överhuvud taget av denna förläggning av flottstationen skola få lov att kvarstå. Och jag får lov att uppriktigt säga, att om man tidigare, innan luftvapnet spelade någon större roll, ansåg, att man kunde ha kvar flottstationen i Stockholm och allt vad därmed sammanhänger, så lära väl även vi ändå en smula av den utveckling, som har ägt rum, och nog är i varje fall jag beredd att betala ganska mycket för att få bort de enorma risker, som nu föreligga både för huvudstaden i dess helhet och alla de kulturvärden, som finnas här, ingalunda bara Nordiska museet, ingalunda bara Liljevalchs konsthall, utan precis lika mycket Nationalmuseum och en hel rad av de största samlade kulturvärden, som finnas i vårt land. Jag är litet förvånad över att man här kan vara betänksam och anse, att denna betänksamhet kan förenas med ett yrkande om bifall till utskottets förslag, såsom det är formulerat, ty det innebär en fullmakt att utvidga flottans varv på de områden, som här ifrågasätts till inköp.

För min del kommer jag till det resultatet, att det vore klokt och riktigt att avslå statsutskottets hemställan.

Man säger oss, att det är en bra affär. Ja, det kan ju hända. Vi ha i varje fall inte erhållit någon uppgift som belyser, hur pass bra affären är, utan här har endast givits en försäkring ifrån statsutskottsavdelningens ledamöter, att detta är en bra affär. För min del tycker jag, att tomtpriset är ganska högt, uppriktigt sagt. Men det kan man möjligen hysa delade meningar om. Det rör sig dock

Ang.
inköp av vissa
markområden
i den s. k.
Djurgårds-
staden.
(Forts.)

Ang.
inköp av vissa
markområden
i den s. k.
Djurgårds-
staden.
(Forts.)

om ett pris av 123 kronor per kvadratmeter. För min del måste jag säga, att såväl på grund av den erfarenhet, som vi nu två gånger gjort, som på grund därav, att — om man bara har en mycket svag tro på att det moderna kriget kan drabba även oss — alla de faror, som komma från luften, i och med flottstationens bibehållande här hota Stockholms stad, så bör man inte så att säga ha en sockerbit för alla de stora flygfäna i luften, en sockerbit, som just skall draga hela denna serie av angripare till landets hjärta, till Stockholm. Detta gör, att jag för min del anser, att man skulle göra riktigt, om man avskogte detta förslag.

Jag ber för min del att få yrka avslag på utskottets hemställan.

I herr Möllers yttrande instämde herrar *Pauli, Norling och Walles*.

Herr **Kvarnzelius**: Ja, jag förutsåg, att herr Möllers anförande skulle bli va av ungefär det innehåll det blev, därför att han ser frågan uteslutande ur stockholmssynpunkt. Denna sak har många gånger blivit dryftad, och herr Möller är icke den ende stockholmare, som numera vill komma ifrån de förutsättningar, under vilka marköverenskommelsen träffades mellan kronan och Stockholms stad. Genom denna har nämligen staden erkänt, att den tills vidare måste finna sig i att ha flottstationen kvar i Stockholm, huvudsakligen på dess nuvarande plats. Detta var förutsättningen för att kronan överhuvud taget skulle skaffa sig någon äganderätt till Djurgårdsstaden och Beckholmen m. m. Detta var förutsättningen för att beckholmsdockan skulle byggas, som kostar så mycket penningar. Att sedan stockholmarna, när de väl fått detta förtjusande och värdefulla markområde vid Värtan, vilja draga ett streck över vad som var grunden och förutsättningen för att kronan avhände sig detta område, förstår jag mycket väl. Men detta kan ske endast genom ett fullständigt ignorera av alla ekonomiska synpunkter, som i övrigt äro förknippade med denna fråga. Men herrarna och särskilt herr Möller få verkligen ursäktas, att vi, som representera landet i övrigt och som veta, vad det kostar att flytta Stockholms flottstation, inte äro beredda att nu acceptera tanken på att vi skola flytta hela flottstationen, bara med anledning av denna brand.

Det fanns en möjlighet för kronan att flytta flottstationen till kaknäsområdet, och ett förslag därom var på allvar uppe. Det var det östligaste ställe, på vilket tidigare ansågs att man kunde lägga flottstationen, för så vitt man ville ha den i Stockholms skärgård så belägen, att den inte kunde utsättas för direkt beskjutning av krigsfartyg utifrån. Annars var varje annan plats, som man prövade, förenad med den faran, att stationen kunde utsättas för beskjutning från främmande krigsfartyg, och det gjorde, att det överhuvud taget inte var något tal om att skjuta flottstationen längre österut än till kaknäsområdet. Detta har nu kronan avhänt sig. Följaktligen skulle man då bli tvungen att lägga flottstationen på en ur den synpunkten mindre betryggande plats. De lägsta kalkyler, som vid detta tillfälle förelågo i fråga om kostnaderna för att flytta flottstationen, slutade på ett belopp av 40 å 50 miljoner kronor. Det var förkrigspris. De priser, som man nu torde få räkna med, uppgå till 80 å 100 miljoner kronor. Inte är Stockholms stad beredd att betala dessa penningar eller lämna något särskilt bidrag för att få flottstationen avlägsnad från sitt grannskap. När man inte kan räkna med att få tillräckligt mycket pengar beviljade av riksdagen för att bygga en ny flottstation, får man finna sig i att bibehålla den nuvarande stationen. Det är ju det enda, som det här är fråga om.

Problemet sonderfaller sålunda i detta avseende i två vitt skilda frågor. När herr Möller talar om kultursynpunkten, syftar han på Stockholms stad i allmänhet. De andra talare, som här yttrat sig och använt detta uttryck,

ha därmed menat Nordiska museet och Liljevalchs konsthall. Detta är två väsentligt skilda uppfattningar. Vad Nordiska museet och Liljevalchs konsthall beträffar, så äro de kulturella synpunkterna fullständigt eliminerade genom att man flyttar ut varvet till närheten av Beckholmen. Då har man rensat upp omkring Nordiska museet, och det är icke meningen att bygga på den kylbergerska tomt. Ingen har tänkt, att den skulle disponeras för detta ändamål, utan den skulle inköpas endast för att man skulle ha nödig mark för att få en förbindelseled mellan å ena sidan de delar av Galärvarvet, från vilka inte någon eldfara kan uppstå och som man icke utan vidare kan spoliera, och å andra sidan Djurgårdsstaden samt Beckholmsområdet, som ligga på betydande avstånd på andra sidan om Liljevalchs konsthall.

Detta är den bärande synpunkten i mitt resonemang, och jag är övertygad om att hur mycket man än diskuterar denna fråga, återkommer man till att flottan får tills vidare finna sig i att inte ha någon annan station norr om Karlskrona än den nuvarande. Då menar jag, att man gör det bästa möjliga av den nuvarande stationen, så länge man måste ha den kvar. De byggnader, som måste uppföras, skola läggas på en sådan plats, att de medföra så liten risk som möjligt för Nordiska museet och Liljevalchs konsthall.

Herr Westman: Herr talman! Herr Widell yttrade, att det uttalande, som statsutskottet gjort i sin motivering, då utskottet sagt, att utskottet »ansett det ovisst, huruvida ifrågavarande område kan komma att bliva erforderligt för framtida utvidgning av flottans varv», skulle ha förfallit, att det skulle vara annullerat. Varpå stöder herr Widell detta? Jo därpå, att herr Widell förklarar, att herr Widell tror, att om branden inträffat, innan utskottet fattat sitt beslut, skulle utskottet icke ha skrivit detta. Men jag ber att få på det mest energiska sätt protestera mot att en enskild medlem av ett utskott förklarar, att innebörden av ett utskottsutlåtande som riksdagens ledamöter äro hänvisade till att lita på vid sitt beslut och som kanske kommer att ingå i en skrivelse till Kungl. Maj:t, skall tolkas efter hans subjektiva åsikter.

Jag anser för min del, att om riksdagen beslutar att göra det uttalande, som utskottet föreslår, har riksdagen därmed givit Kungl. Maj:t rättighet att taga under övervägande, huruvida det nyinköpta området skall användas till utvidgning av flottans varv, eller om det möjligen kan komma att användas till fyllande av något annat statens behov. Jag vågar påstå, att de förklaringar, som herr Widell kan giva, om vad utskottet skulle kunnat komma att besluta, under vissa förutsättningar icke behöva anses som giltiga, för så vitt inte herr Widell kan förete protokoll från utskottet på att herr Widell har hela utskottet bakom sig.

Det har framhållits såväl av herr Widell som av utskottets ärade ordförande, att det skulle vara orimligt att nu ställa sig på den ståndpunkten, att man vill hålla frågan om en flyttning av flottans station oprejudicerad genom detta beslut. Herr Widell talade om de oerhörda kostnader, som en förflyttning av flottstationen skulle medföra, och herr Kvarnzelius preciserade detta genom att tala om kostnaden härför, en kostnad, som för några år sedan uppgick till 40 miljoner kronor eller så ungefär och som han nu angav till 80, sedermera 90 och slutligen 100 miljoner kronor — siffran steg under anförandets fortskridande. Men herr Kvarnzelius angav inte, huruvida inte de inkomster, som man skulle kunna få genom en försäljning av de tomtområden här i Stockholm, vilka skulle bli fria, också hade stigit i någon viss proportion. Och även om kostnaderna nu äro stora, så äro de i alla fall obetydliga emot de ekonomiska och ideella förluster, som skulle bli en följd av ett bombardemang av Stockholm.

*Ang.
inköp av vissa
markområden
i den s. k.
Djurgårds-
staden.
(Forts.)*

Ang.
inköp av vissa
markområden
i den s. k.
Djurgårds-
staden.
(Forts.)

Statsutskottets ärade ordförande ville gentemot herr Möller göra gällande, att det är ett stockholmsintresse, som herr Möller gjort sig till tolk för, och herr Kvarnzelius uppträdde som representant för landsorten gentemot stockholmarna. Jag är representant för landsorten i lika hög grad som herr Kvarnzelius, men jag kan inte betrakta det som en speciell stockholmsfråga, att man förlägger en flottstation på ett sådant sätt, att risken ökas för att de stora kulturella värden, som måste vara samlade i landets huvudstad, gå till spillo. Det förekom inte alls någon sådan motsättning mellan herr Möllers anförande och mitt, som utskottets ärade ordförande ville göra gällande, ty även jag vidgade blicken från de faror, som hota Nordiska museet och Liljevalchs konsthall, därhän, att när jag talade om risken för framtida bombardemang, framhöll jag, att denna risk sträckte sig över vida större räjong än dessa byggnader.

Vad jag här kämpar för är, att vi inte nu skola bli tvingade att fatta ett beslut, som har den innebörden, att vi här i dag skulle prejudicera frågan om flottans slutliga förläggning. Jag har i mitt föregående anförande ställt mig på den ståndpunkten, att ett bifall till utskottets förslag skulle innebära, att vi nu inte bunde oss utan finge tillfälle att först nästa år taga ståndpunkt till denna fråga — herr statsrådet har ju ställt i utsikt, att han då skall komma in med en begäran om inköp av ytterligare en tomt. Det måtte väl ändå vara en ytterligt rimlig begäran, om man vill, att, sedan denna eldsvåda inträffat och då vi stå i denna situation, inte herrar ledamöter i statsutskottet skola pressa på oss ett utlåtande, som är skrivet före branden och sedan omtolkat efter branden, för att därigenom binda våra händer. Jag tycker, att herrarna skulle kunna avstå från en sådan utskottsmaktkomplighet. Det är väl inte för mycket begärt, om man önskar, att herrarna i statsutskottet måtte gå med på en tolkning, som lämnar riksdagen frihet att tänka över frågan till nästa år. Det är allt vad jag här begär, och det är det, som herr Widell sätter sig emot. Jag vågar inte hoppas, att jag skall kunna beveka herr Widells och herr Kvarnzelius' hårda utskotts- och kommittéledamotshjärtan. Jag förstår, att herrarna äro bundna inom den tränga ram, som anges av herrarnas föregående verksamhet på detta område, men herrarna kunde ju ändå låta oss andra få tillfälle att se saken ur vidare synpunkter och få möjlighet att under det kommande året taga upp frågan om flottstationens förläggning till en förut-sättningslös diskussion. Detta är, vad jag begär.

Eftersom jag inte räknar med möjligheten av ett avslag på statsutskottets utlåtande, så vill jag inte yrka härfpå, så länge det finnes någon möjlighet, att den tolkning av utskottets utlåtande, som jag tillåtit mig att göra, kan anses vara den, som vinner Kungl. Maj:ts gillande.

Herr Asplund: Fjärde avdelningens ärade ordförande anförde, att de två tomter om tillsammans 8,000 kvadratmeter, som det lundbergska fastighetsbolaget äger, icke skulle behöva inlösas helt, utan att man endast skulle ha en genomfartsled genom dessa tomter. Det blir en väg på 120 meters längd.

Vidare sade herr Widell, att man inte skulle komma att använda de kyhlbergerska tomterna till bebyggande med verkstäder eller dylikt. Det är tre tomter, som ligga i bredd med dessa lundbergska tomter, och de ha en längd om en 80 meter i vinkel mot den förbindelseled, som man skulle få till Djurgårdsstaden från Galärvarvet. Dessa tre tomter skulle inte användas till någon bebyggelse med verkstäder eller dylikt. Då behöver man ju inte någon bredare remsa genom dessa tomter än man sedan skulle kunna tänka sig att köpa av de lundbergska tomterna. Det är tydligen även beträffande dessa tomter endast fråga om att få en förbindelseled. Nu äro dessa tomter mellan 30 och 40 meter i bredd. Då frågar jag: är det rimligt, om det nu också vore en bredd på 40 meter, att betala 400,000 kronor för att få denna genomfart? Det

blir 10,000 kronor per sträckmeter. Jag tror, att om man endast vill gå in för att skapa en förbindelseled mellan Galärvarvet och de från Stockholms stad redan inköpta 100,000 kvadratmeterna, som, såvitt jag vet, ännu äro obegagnade för flottans räkning — med undantag av det område, som finnes på Beckholmen — jag tror, säger jag, att om man endast vill gå in härför, så gör man det på det förnuftigaste sättet, om man nu avslår Kungl. Maj:ts proposition och låter Kungl. Maj:t till nästa riksdag komma fram med ett förslag om att inköpa för förbindelseleden nödiga markutrymmen.

Jag vill påpeka, att statsutskottet har i dag tagit ståndpunkt till frågan om förläggning av en del av andra flygkåren till Stockholms skärgård. Det förefaller mig inte alls vara ur vägen, att man då undersöker, huruvida ej en stor del av det område inom Galärvarvet och möjligen inom andra delar av statens mark i Djurgårdsstaden, som man har avsett för flygets räkning, kunna disponeras för andra ändamål. Jag har lagt märke till att i de uti 1917 års proposition förekommande planerna om användning av marken inom Galärvarvet hade man tagit upp rätt stora områden för hangarer och flygverkstad, som givetvis böra förläggas i samband med andra flygkårens anordningar.

Denna fråga står även öppen, och jag vidhåller därför mitt yrkande, att Kungl. Maj:ts proposition för närvarande måtte avslås.

Herr statsrådet **Rosén**: Herr talman! Jag hade inte tänkt att vidare yttra något i denna sak, men jag vill i anledning av de yrkanden om avslag, som från olika håll ha framkommit, säga, att det preliminära köp, som upprättats, ju inte står fast någon längre tid, i varje fall inte så länge, att Kungl. Maj:t skulle kunna inkomma med *detta* förslag nästa år. När ärendet för rätt länge sedan behandlades i departementet, var det ej obekant att säljarna hade andra anbud, och jag skulle till och med våga säga, att ett av dessa var för säljarna fördelaktigare än det nu ifrågavarande. Jag är inte alldeles säker på att tomten nästa år finnes att köpa för det pris, varom nu är fråga.

Herr Westman uttalade farhågor rörande riksdagsskrivelsens tolkning. Jag tror att hans oro är rätt ogrundad. Såsom framgår av propositionen, gälla ju särskilda byggnadsbestämmelser för den kyhlbergerska tomten, och så länge dessa byggnadsbestämmelser icke äro ändrade, kan området inte bebyggas med några verkstadslokaler. Riksdagen får ju tillfälle att nästa år taga ställning till den frågan. Att nu på pingstaftonen hålla på att i första kammaren grundligt utreda frågan kanske inte lärer till något nämnvärt resultat. Det är kanske tids nog att diskutera denna sak nästa år.

Jag vill emellertid tillägga, att jag undrar, om inte herr Westman och andra något för mycket överdriva eldfaran. Jag gör intet anspråk på att förstå den saken. Men jag har varit därute flera gånger och sett, hur det ligger till, och jag var där även en stund under branden, och sedan har jag i en tidning sett, att Stockholms stads brandchef, som väl ändå är i någon mån sakkunnig på detta område, har sagt, att det inte är någon fara att bygga upp husen, där de nedbrunna ha stått. Då tycker jag, att man står på tämligen säker sida, om man skulle flytta dem ett stycke längre bort. Men jag gör som sagt intet anspråk på att förstå den saken. Jag har blott velat nämna, att jag har sett ett sådant uttalande av en person, som jag förmodar måste få anses vara sakkunnig.

Slutligen ber jag att få tillägga, att andra kammaren utan votering för en stund sedan bifallit utskottets förslag, och jag hoppas, att första kammaren måtte göra detsamma.

Herr **Nilsson, Johan**, i Malmö: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av den oro, som gripit vissa av de föregående ärade talarna. Jag för-

Ang.
inköp av risor
markområden
i den s. k.
Djurgårds-
staden.
(Forts.)

Ang.
inköp av vissa
markområden
i den s. k.
Djurgårds-
staden.
(Forts.)

står inte det sätt, varpå vissa av dem måla ut hela saken om en eventuell flyttning av varvet och tomtköpet, och framför allt förstår jag inte farhågan i samband med en viss tolkning, som herr Westman här uttryckte. Om avdelningens ordförande har uttalat, att han nu anser köpet motiverat och att den betänksamhet, som utskottsutlåtandet innebär, inte *numera* är aktuell, så är detta en sak för sig, men om riksdagen eller första kammaren godkänner utskottets utlåtande, blir uttalandet av avdelningens ordförande ej annat än ett enskilt anförande från en enskild person. Att man skulle låsa fast frågan om varvets förläggning, därför att man nu går in för att köpa denna tomt, är, tycker jag, det mest besynnerliga resonemang, som jag kan tänka mig. Jag har också gått med på tomtköpet, men inte har jag därför tänkt, att man skulle absolut och bestämt låsa fast varvet, där det nu är, eller uttala sig för flyttning av detsamma. Nej, jag har bara tyckt, att denna tomtaffär är en god affär, en lämplig affär för staten att göra. Denna tomtremsa, som skulle ingå i statens egendomar och förena dem, skulle också förhöja värdet av detta tomtområde, som ligger där vid Beckholmen på andra sidan av tomten. Det är, som sagt, en god affär, och då förefaller det mig, som om riksdagen bör se till att detta inköp kommer till stånd. Skola vi här i dag rulla upp den gamla striden om var varvet skall ligga, skulle vi kunna hålla på i dagar, utan att komma till något resultat ändå. Nej, vi få nöja oss med att frågan nu går till en utredning, däri man provar alla möjliga förslag och om möjligt förlägger varvet så långt bort som möjligt från de kulturinrättningar, som man talat om. Någon vill ha varvet så långt bort, att Stockholm helt lämnades åt sitt öde. Jag har visst ingenting emot detta. Det skulle kanske bli bättre, men jag fruktar, att riksdagen inte skulle vilja punga ut med de hundratals miljoner kronor, som komme att krävas för ändamålet. Jag förmodar, att varvet och försvaret, så länge vi ha det, dock skall få någon hemortsrätt. I följd hände det, att Uppsala inte ville ha dit förlagd en flygkår, därför att det innebar risker och vådor för stadens olika institutioner. Nu är det Stockholm, som gör svårigheter, och till slut får väl försvaret ingen hemortsrätt alls. Nå, jag skulle för min del inte fälla några strida tårar för den saken, men så länge vi ha det, får flottstationen väl ligga här. Det har visat sig, att det inte är så förfärligt säkert och fridfullt för olika platser i ett land, även om man där inte har några försvarsinrättningar alls; de bli angripna både civila och militära inrättningar. Förändrade förhållanden, som uppstått på det militära området, ha fört det till denna förgörelsekamp mot alla, försvarade som värlösa.

Ja, herr talman, jag tycker denna oro om varvets förflyttning eller icke förflyttning är fullkomligt obefogad. Även om det brunnit därute och även om man skall tänka sig en förflyttning av varvet, så kan man dock i alla fall ha rätt att vid samma tillfälle använda sitt ekonomiska förstånd. Detta säger mig, att staten har fördel av att göra denna affär, som här är föreslagen.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Schlyter: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Kvarnzelius spelade ut landsortsrepresentanternas ekonomiska instinkter mot de s. k. stockholmarnas intressen. Denna synpunkt har på ett utmärkt sätt redan bemötts av herr Westman, och jag, som också är landsortsrepresentant, behöver därför inte gå in på den saken vidare. Det glädde mig, att även herr Gustafsson i Benestad står på den sidan, som icke är benägen att lägga enbart ekonomiska synpunkter på denna sak.

Herr Westman talade om en annan motsättning, som förekommit i denna fråga, nämligen mellan vissa representanter för flottan och representanter för kulturinstitutionerna i huvudstaden. Det må gärna stå i kammarens protokoll, herr talman, att den av honom åsyftade högre sjöofficeren var ingen mindre

än varvschefen i Stockholm, som ansåg det »otillständigt», när museimännen gjorde gällande, att man borde taga någon hänsyn till eldfaran för Nordiska museet. Jag kan inte finna, att det svar, som herr Westman påräknade från försvarsministern, varit ägnat att lugna de farhågor, åt vilka herr Westman gav uttryck. Försvarsministern trodde, att herr Westman överdrivit eldfaran. Jag undrar, om någon av de ledamöter, som åhörde herr Westmans skildring av det tillfälle för sju år sedan, när han var närvarande vid den första eldsvådan, kan ha fått den uppfattningen, att herr Westman på allra minsta sätt överdrivit. Det riktiga vore i detta fall, herr talman, att yrka återremiss för att få frågan bättre utredd och övervägd. Det har ju från utskottshåll sagts om detta utlåtande, vilket är avgivet före branden, att det skulle fått ett annat innehåll, om det avfattats efter branden. Efter det andra kammaren fattat beslut i saken, tjänar det ju dock ingenting till att yrka återremiss.

Vi fingo för sju år sedan den första varningen, och det har sagts, att nu har den andra varningen kommit. Det är inte säkert, herr talman, att vi få flera varningar. Jag för min del kan inte nöja mig med den platoniska opinionsyttring, som ligger i ett uttalande av vissa önskemål till kammarens protokoll, utan jag kommer som en mera påtaglig opinionsyttring att rösta för herrar Möllers och Asplunds avslagsyrkande.

Herr förste vice talmannen: Jag kan inte tillskriva annat än kammarens trötthet, att detta ärende, som förekommer här, fått den mest oväntade vändning och omfattning. Aldrig i livet skulle jag trott, att förslaget om ett inköp av en fastighet för 400,000 kronor skulle bringa på tal förflyttningen av flottstationen eller ej, varvid det ju rör sig om så omätligt stora belopp, jämfört med detta. Jag förstår inte, att man kan sätta det ena ekonomiskt sett i samband med det andra. Jag har läst de här raderna, som utskottet skrivit såsom sin motivering, och det har ju sagt, att även om området inte skulle komma till användning för utvidgning av flottans station, är det ju ekonomiskt fördelaktigt att inköpa det.

Nu har det sagts, att det inte är meningen att bygga några magasin på dessa områden, utan meningen är att få ett sammanhängande helt av den mark, som staten äger där nere vid Djurgårdsstranden. Även om man utgår ifrån att flytta flottans station, vilket naturligtvis från Stockholms och kulturell synpunkt varit önskvärt, så är det väl en stor fördel, att staten sedan äger ett sammanhängande område att disponera, när den skall disponera den mark, som blir lämnad av flottan. Man kan ju då på ett helt annat sätt tillgodogöra sig marken, än om man har en enklav av enskilda egendomar liggande inom sitt område. Ur den synpunkten är det ju alltid en fördel att köpa ifrågavarande område.

Jag har nu köpt så mycket mark åt Stockholms stad i mina dagar, att jag vågar säga, att det är ett fullt antagligt pris, som det här är fråga om. Jag tror, att jag vågar påstå, att det tidigare varit dyrare, men på grund av särskilda omständigheter — det är ett stärbhus, som är ägare — har man varit villig att sälja det nu för ett i mitt tycke fullt acceptabelt och resonabelt pris. Jag vill inte säga, att det är särskilt billigt — det vill jag inte säga om något av de markområden, som jag för stadens räkning inköpt i Stockholm — man kan på sin höjd säga, att priset är acceptabelt, och det är detta. Området kan under alla omständigheter användas, och då vet jag inte, varför man skall motsätta sig inköpet.

Vad brandchefens yttrande beträffar, kan jag i någon mån förstå det. När det brann förra gången på Galärvarvet, fanns det på Djurgården endast en helt obetydlig brandstation med en spruta och ett par man, men sedan dess har Stockholm fått en stor, magnifik, fullt modern brandstation på Östermalm;

*Ang.
inköp av vissa
markområden
i den s. k.
Djurgårds-
staden.
(Forts.)*

Ang.
inköp av vissa
markområden
i den s. k.
Djurgårds-
staden.
(Forts.)

brandkåren kan på några minuter vara ute vid varvet, och nu senast kom den också i god tid ditut. Detta har väl gjort, att brandchefen sagt, att faran nu inte är så stor som tidigare.

Jag ber för min del att få tillstyrka köpet och yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herrar *Örne, Lindgren, Bergqvist, Berglund* och *Lindley*.

Herr **Widell**: Herr talman! Efter förste vice talmannens anförande behöver jag, antar jag, icke yttra ett ord vidare till förmån för det föreslagna inköpet. Han har så klart påvisat fördelen av inköpet under alla omständigheter. Jag skall därför endast inskränka mig till att yttra ett par ord till herr Westman.

Uppriktigt sagt förstår jag icke, vad herr Westman menar. Herr Westman lägger bestämt i detta statsutskottsuttalande in något, som icke finnes där. Denna ovisshet, som här talas om, beror därpå, att departementschefen motiverade inköpet med att detta område ingick i den plan, som var uppgjord för omorganisationen av flottans varv i Stockholm, och vi kände oss visst icke övertygade, huruvida någon som helst förändring under en avsevärd tid komme att ske. Under sådana omständigheter ansågo vi det ovisst, om man behövde inköpa området av denna anledning; men aldrig ett ögonblick har det varit på tal, huruvida flottans station i Stockholm skulle flyttas eller icke flyttas från huvudstaden. Den saken avgjordes av riksdagen, om jag icke minnes orätt, år 1921, när det beslöts, att flottans station skall vara kvar i Stockholm. När man gick med på markbytet med Stockholms stad, som herr Kvarnzelius talade om, saknades anledning för statsutskottet att ett ögonblick tänka på denna sak. Det fanns ingen anledning att flytta flottans station, och det finns ingen möjlighet att besluta därom idag, eftersom inte förslag i frågan föreligger.

Till de herrar, som nu så ivrigt gå i bräschen för att flottstationen skall flyttas, vill jag säga, att *om* man nu går med på detta tomtinköp, så har man icke i minsta mån hindrat en framtida förflyttning av flottstationen, som herr förste vice talmannen visat. Denna sak är så obetydlig i jämförelse med flottstationens förflyttning, och jag vill erinra, att, om förflyttningen av flottstationen skall ske, så kan den med absolut säkerhet icke ske på mindre än ett eller annat decennium. Så lång tid kommer det att taga, ty det är ett oerhört stort arbete det här gäller. Men är det då rimligt att under denna avsevärda tid avstå från alla de förbättringar, som äro möjliga å den nuvarande flottstationen, avstå från att minska eldfaran för Nordiska museet och för Liljevalchs konsthall, avstå från allt detta bara för att man möjligen om tio eller tjugo år kan flytta flottstationen? Mig förefaller det fullkomligt orimligt, och då nu, som det visat sig, inköpet av denna tomt är ett led i strävandet att åstadkomma bättre förhållanden på området, än dem vi nu ha, kan jag icke finna annat än att även de herrar, som vilja flytta flottans station, borde rösta för inköpet, var till jag yrkar bifall.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Bara ett par ord. Såsom medlem av utskottet måste även jag ge uttryck åt min förvåning över det avslagsyrkande, som kommit fram, och den motivering, som anförts för det samma. Om man, som herr Widell åsyftade, gör detta inköp, så befrämjar man för flottan möjligheten att minska eldfaran för Nordiska museet, och om, som herr Möller önskade, flottstationen kommer att flyttas från Stockholm, kommer denna mark att få ett ojämförligt mycket högre värde, alldeles särskilt om man ser det i samband med den flottans övriga mark, som blir ledig för annat

ändamål, så att det är en ren affär för staten och att vi även ur den synpunkten böra göra ifrågavarande inköp.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Stendahl: Efter herr Widells anförande skall jag icke inlåta mig på någon diskussion rörande flottstationens förflyttning från Stockholm eller ej. Det är en sak, som icke har med nu föreliggande ärende att göra.

Beträffande eldfaran är det också fullständigt klart, att vad som än händer — inköp eller icke inköp — torde det icke komma att finnas en försvarsminister, som föreslår ett återuppbyggande av de nu nedbrunna skjulen på de gamlas grund. Den saken torde väl också vara tämligen klar, och det är icke detta det är fråga om.

Frågan ligger helt annorlunda. På sin tid gjorde staten med Stockholms stad ett markbyte, varvid staden fick ett område vid Kaknäs, som behövdes för frihamnens utvidgning. Staten var vänlig och tillmötesgående och godtog som likvid vid detta markbyte, för att staden skulle få sin utveckling för visst ändamål säkrad för lång tid framåt, vissa tomter på Djurgården. Svårigheten för statens delegater — herr Kvarnzelius representerade staten, medan jag vid detta tillfälle befann mig på andra sidan — bestod däri, att den ägofigur, som på det sättet och vid det bytet kom i statens händer, var allt annat än god. Den var till och med sådan, att man kunde ifrågasätta, huruvida staten verkligen skulle kunna taga den av staden erbjudna likviden eller ej. Det fanns nämligen två privata markägare, som hade ett markområde, vilket sköt in i den ägofigur, som staten förvärvade genom bytet, på ett sådant sätt, att man verkligen måste ställa sig betänksam, och Stockholms stad hade all anledning att vara belåten med att den av staden vid detta tillfälle erbjudna likviden godtogs. Dessa två privata markägare ha alltsedan dess — det är nu ett tiotal år sedan — för sina tvenne markområden begärt ett pris, som enligt min uppfattning med fullt fog av staten ansetts fullständigt oskäligt och icke kunnat godkännas på grund av att det varit cirka 40 % högre än man skulle kunna anse såsom acceptabelt.

Nu erbjuder sig ett tillfälle för staten att få det ena av dessa markområden till acceptabelt pris. Jag vill då säga herrar opponenter, att jag har svårt att förstå, att man verkligen kan gå in för att få staten att enligt min mening vara ett sådant nöt, att den icke skall acceptera en sådan propos. Har staten ett tillfälle att få ett av dessa objekt till acceptabelt pris, skall den väl i herrans frid passa på att skaffa sig det och, samtidigt som den får detta område, dessutom få fastställt, vad som kan anses vara skäligt för det enda återstående privata markområdet där, för den händelse expropriation skulle bli nödvändig.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Alkman: Herr talman! Jag måste säga, att när jag åhörde herr statsrådets senaste yttrande och hans sätt att bagatellisera eldfaran med stöd av uttalanden av brandchefen, ingav det mig starka farhågor för, att han skulle vara benägen att låta de militära myndigheterna ha sina grejor liggande där på Galärvarvet den närmaste tiden ungefär som nu. Detta förskräcker mig.

Jag skall be att få citera, vad brandchefen sade i en intervju efter 1921 års brand. Han yttrade då, att det förelåg en stor risk för Nordiska museet. »Faran för att elden skulle kasta sig över till museet var hela tiden mycket stor. Då brandkåren anlände till platsen, hade elden utbredd sig med rasande fart, och den rådande sydliga vinden tillsammans med det starka drag, som vid tillfället uppstod över varvet, gjorde, att hela eldhavet strök mot Nordiska museets byggnad. — Gnistorna från eldplatsen formligen regnade ned

Ang.
inköp av vissa
markområden
i den s. k.
Djurgårds-
staden.
(Forts.)

Ang.
inköp av vissa
markområden
i den s. k.
Djurgårds-
staden.

(Forts.)

över byggnaden, och det hade säkerligen ej behövt mer än att några gnistor fått fäste inom museibyggnaden, för att de dyrbara samlingarna varit till-spillogivna. Det måste anses som en lycklig omständighet, att fönstren i museibyggnaden ej sprungo sönder ifölje den starka värme, som utvecklades på och invid brandplatsen.»

Detta sade han då. Nu säger man, att det inte är så farligt, därför att vi fått bättre brandkärsförhållanden. Det kan vara sant, men på samma gång kan det vara så, att de dispositioner, som gjorts sedan förra gången, ur brand-synpunkt äro om möjligt otrevligare än då. Man behöver bara göra ett be-sök på platsen för att se det. Där ligger mycket närmare museet än det rätt avlägsna ställe, där det brann, en byggnad, som ur brandsynpunkt är en förbindelseled fram till museet och som av museifolket också betecknande nog kallas »stubintråden», därför att den är fylld med torrt virke. Intill själva muren åt museihållet ligger därjämte ett marketenteri, där det eldas på ett sätt, som försätter tjänstemännen i museibyggnaden i ständig skräck. När man av varvschefens yttranden förstår, att de militära myndigheterna inte ha sinne för detta, tycker man, att vi här, i likhet med vad herr Gustafs-son i Benestad föreslagit, skulle vördsamt och ödmjukligen anhålla hos stats-rådet att personligen noga förvissa sig om detta och se till, om det verkligen inte genast behöver göras någon ändring i de militära dispositionerna på om-rådet för att undvika den katastrof, som skulle bli följden, om något allvar-ligt verkligen händer.

Vad beträffar själva propositionen och utskottets betänkande får jag säga, att jag efter den diskussion, som här förts, icke känner mig beredd att följa avslagsyrkandet. Det förefaller mig, som om denna förbindelseled, när man får höra vad den skulle användas till, verkligen skulle innebära att man skulle tidigare än eljest kunna företaga den förflyttning från det nuvarande Galär-varvet, som jag i mitt första anförande framhöll såsom nödvändig och som ur alla synpunkter kan anses såsom synnerligen angelägen att få snarast möjligt.

Därför instämmer jag nu i yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Rosén**: Jag får lov att säga, att om herr Alkman hört mitt första anförande — han måtte inte ha varit inne i kammaren, när jag höll det — så hade han icke behövt elda upp sig. Jag har tagit del av vad den militära myndigheten yttrat, men kan icke ha tagit något starkare intryck av det, eftersom jag förklarade, att det är anledning att flytta anläggningen österut.

Herr **Möller**: Herr talman! Jag skall bara yttra ett par ord. Om stats-utskottet skrivit så som förste vice talmannen talade som motivering för kö-pet, så skulle jag inte ha yrkat avslag, men motiveringen här är, att Galär-varvet skall utvidgas, inte att det skall bli en bättre ägofigur, och till detta säger statsutskottet ingenting annat än att det kanske är ovisst, om det be-höver utvidgas. Detta betyder, att man ger Kungl. Maj:t fullmakt, och jag misstänker, att de marina myndigheterna vilja begagna sig av det.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja be-svarad.

Herr *Asplund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse: *Ang.
inköp av vissa
markområden
i den s. k.
Djurgårds-
staden.
(Forts.)*

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 144, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 145, i anledning av väckta motioner angående inköp av lönebostället Korsberga prästgård i Korsberga socken av Jönköpings län; och

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa i samband med 1927 års skolreform stående frågor jämte två i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 147, i anledning av vissa av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner. *Dyrtidstillägg
åt befattnings-
havare i
statens tjänst.*

I detta utlåtande hade utskottet hemställt,

I) att riksdagen måtte

a) beträffande befattningshavare, hörande under andra—åttonde samt tionde huvudtitlarna, med bifall till Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag och med avslag å de av herr Lithander och herr Forssell samt herr Bårg m. fl. och herr Hage m. fl. i ämnet väckta motionerna I: 120 och 121 samt II: 218 och 256 besluta, att de för budgetåret 1927—1928 gällande allmänna grunderna för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst skulle gälla jämväl för budgetåret 1928—1929;

b) besluta, att dyrtidstillägg åt befattningshavare och pensionärer vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar, statens vattenfallsverk eller vid av nämnda verk övertagna företag eller inrättningar skulle utgå av de medel, av vilka verkets eller institutionens omkostnader i övrigt bestredes; samt

att, där arbetslönerna vid arméns och marinens verkstäder och fabriker m. fl. anläggningar vore uppdelade i grundlöner och dyrtidstillägg, kostnaderna för dyrtidstilläggen skulle bestridas från vederbörande underhålls- eller anskaffningsanslag;

c) till bestridande av kostnaderna för dyrtidstillägg vid nedannämnda verk och institutioner för budgetåret 1928—1929 såsom extra reservationsanslag anvisa

Under sjunde huvudtiteln:

För mynt- och justeringsverket ett reservationsanslag å kronor . . 34,000,
att direkt utgå av inkomst av myntning och justering;

Första kammarens protokoll 1928. Nr 36.

Dyrtidstillägg för bank- och fondinspektionen ett reservationsanslag å kronor 15,000, att direkt utgå av bidrag till bankinspektionen och av bidrag till fondinspektionen;

(Forts.)

Under tionde huvudtiteln:

För patent- och registreringsverket ett reservationsanslag å kronor 115,000, att direkt utgå av patent- och varumärkes- samt registreringsavgifters medel;

för försäkringsinspektionen ett reservationsanslag å kronor 13,000, att direkt utgå av bidrag till försäkringsinspektionen;

till bestridande av motsvarande kostnader för befattningshavare vid verk och institutioner, som icke här ovan särskilt angivits, för budgetåret 1928—1929 såsom extra förslagsanslag anvisa

under andra huvudtiteln			kronor 1,600,000
» tredje »			» 250,000
» fjärde »	departementet .	kronor 45,000	
	lantförsvaret . .	» 5,400,000	
	sjöförsvaret . .	» 2,200,000	
	flygvapnet . . .	» 130,000	
			» 7,775,000
» femte »			» 4,800,000
» sjätte »			» 170,000
» sjunde »			» 2,900,000
» åttonde »			» 6,000,000
» tionde »			» 950,000;

II) att de av herrar Bärq m. fl. och Hage m. fl. samt Johansson i Friggeråker och Johanson i Hallagården väckta motionerna I: 122 och 196 samt II: 219 och 342 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I de likalydande motionerna nr 120 i första kammaren av herr *O. A. E. Lithander* och nr 256 i andra kammaren av herr *C. A. Forssell* hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att dyrtidstilläggen för statstjänstemännen under budgetperioden den 1 juli 1928—den 30 juni 1929 skulle beräknas å hela avlöningen, alltså med borttagande av maximeringsbestämmelsen för de högre statstjänstemännens dyrtidstillägg.

I de likalydande motionerna nr 121 i första kammaren av herr *A. J. Bärq* m. fl. och nr 218 i andra kammaren av herr *E. A. Hage* m. fl. hade yrkats, att riksdagen måtte med anledning av Kungl. Maj:ts förslag till dyrtidstilläggens utgående till befattningshavare i statens tjänst besluta, att nämnda dyrtidstillägg skulle utgå för budgetåret 1928—1929 efter samma grunder, som gällde för budgetåret 1927—1928, dock med nedanstående ändringar:

1) stadgande om minskning av dyrtidstillägget för icke barnförsörjningspliktig befattningshavare, som är under 25 år, skulle utgå,

2) utöver bartillägget och det procentuella dyrtidstillägget skulle utgå ett tillägg enligt i motionen angivna grunder.

I de likalydande motionerna nr 122 i första kammaren av herr *A. J. Bärq* m. fl. samt nr 219 i andra kammaren av herr *E. A. Hage* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning snarast möjligt samt framlägga förslag till lönereglering för statens befattningshavare med iakttagande av de riktlinjer, som anförts i motiveringen till motionerna I: 121 och II: 218.

I de likalydande motionerna nr 196 i första kammaren av herr *J. Johanson* i Friggeråker och nr 342 i andra kammaren av herr *G. A. Johanson* i Halla-

gården hade slutligen yrkats, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till nästa års riksdag angående en efter tidsförhållandena avvägd nedsättning av till statens befattningshavare utgående löneförmåner och i samband därmed en avveckling av dyrtidstilläggssystemet.

*Dyrtidstillägg
åt befattnings-
havare i
statens tjänst.*
(Forts.)

Herr Lithander: Herr talman! Jag skall be att under några ögonblick få taga kammarens tid i anspråk för att fästa uppmärksamheten på två likalydande motioner i första och andra kammaren, i vilka det yrkats, att man skulle öva rättvisa gentemot vissa statstjänstemän.

Förhållandet är nämligen det, att man har dragit gränsen för dyrtidstillägg vid en lön av 800 kronor i månaden i reglerade verk och vid 650 kronor i månaden i de oreglerade. I motionerna har framhållits, att dyrtidstilläggen ju äro en ersättning för penningvärdets fall, och då är en uppenbar orättvisa begången mot de statstjänstemän, som icke komma i åtnjutande därav. Under årens lopp har vid olika tillfällen regeringarnas uppmärksamhet fästs vid detta, och ingen anmärkning har kunnat riktas mot det berättigade i dessa krav. Men Kungl. Maj:t har icke lagt fram något förslag, därför att regeringen år 1925 förklarade, att den saknade kännedom om vad detta skulle betyda för budgeten.

Nu är emellertid genom socialstyrelsens försorg en utredning verkställd, som visar, att det för alla departementen rör sig om sammanlagt 717,000 kronor. Utskottet har endast med några ord berört ämnet. Utskottet säger, att det övervägt frågan och att lönerna ansetts böra bibehållas oförändrade.

Jag vill uttrycka den förhoppningen, att den regering, som sitter, när nästa budget göres upp, ville söka skipa rättvisa och rätta till, vad som i detta fall år efter år har brustit. Det kan icke för budgeten ha en sådan betydelse, att man bör uraktlåta det, men det har mycket stor betydelse, att man år från år gör någonting som, såvitt jag kan se, är orätt mot en stor grupp ämbetsmän i ansvarsfull ställning och med ansvarsfull verksamhet.

I avvaktan på att sådan rättvisa skipas av Kungl. Maj:t ber jag, herr talman, få yrka bifall till den i ämnet väckta motionen.

Herr Sandler: Jag finner, herr talman, med beklagande, att statsutskottet inte vågat sig på ett positivt förord för att man äntligen skulle angripa frågan om dyrtidstilläggssystemets avveckling. Jag lägger visserligen märke till att det finnes en skillnad mellan statsutskottets yttrande i år och motsvarande utlåtande i fjol. I fjol uttalade riksdagen på statsutskottets förord direkt, att den lämpliga tidpunkten icke vore inne för dessa tilläggs avveckling. Då man nu med uppmärksamhet läser utlåtandet i år, återfinner man ingen motsvarighet till detta uttalande, som av regeringen i fjol betraktades såsom ett direkt hinder för att upptaga dessa frågor till behandling.

Jag tillåter mig nu uttala den förhoppningen, att man är berättigad att läsa detta statsutskottsutlåtande så, att det icke utgör något hinder för regeringen att äntligen taga upp frågan om dyrtidstilläggssystemets avveckling. Det är en hel rad av andra frågor, som enligt regeringens tidigare förklaring därav äro beroende. Jag tänker särskilt på vissa pensionsfrågor, om vilka regeringen har uttalat, att den har lagt dem på hyllan i avvaktan på att detta problem kunde angripas.

Jag har endast velat ge uttryck åt denna förhoppning.

Herr Lindblad: Herr talman! Jag har intet annat yrkande än bifall till utskottets hemställan, men då jag icke varit närvarande vid utskottets slutbehandling av ärendet, vill jag här nämna, att jag vid den förberedande behandlingen å avdelningen var för att en skrivelse skulle avlåtas rörande dyr-

*Dyrtidstillägg
åt befattnings-
havare i
statens tjänst.*

(Forts.)

tidstilläggets inarbetande i lönerna. De sista åren ha visat, att vi kommit in i stabila förhållanden. Man kan knappast tänka sig, att nämnvärda förändringar skola ske i fråga om sänkning eller höjning av levnadsindexen, och det förefaller mig därför som om det skulle vara på tiden att böra göra sig förtrogen med den tanke, som framfördes av regeringen vid förra årets riksdag, nämligen att övergå från det nuvarande kristidstillståndet och se till, att man kommer in i mera stabila löneförhållanden. Detta är så mycket mera av behovet påkallat som det föreligger åtskilliga pensionsförslag färdiga, som måste grundas på själva lönerna. Och dessutom är det så att varje år återkommer kravet på lönerregleringar inom en hel del grupper av statstjänare, och det läter icke vara möjligt att åtminstone för en del stora grupper åstadkomma genomgående lönerregleringar med mindre än att man försöker inarbeta dyrtidstillägget i lönerna och på detta sätt undvika, att man får ökade utgifter för statsförvaltningen i dess helhet. Vi få om några dagar här på vårt bord krav om lönerregleringar från åtskilliga håll, liksom föregående år, framför allt från den stora folkskollärarkåren; visserligen i form av en skrivelse till Kungl. Maj:t men i alla fall återkomma kraven ständigt, och om man överhuvud skall kunna finna möjligt att öka lönerna för så stora grupper, måste man taga upp hela problemet för att komma tillrätta med de krav som framställas. Därför var jag av den uppfattningen på avdelningen, att man borde säga ett par ord, som möjliggjorde för Kungl. Maj:t att komma fram med en utredning och förslag i denna fråga till kommande riksdag, eller i alla fall så att Kungl. Maj:t kunde påbörja en utredning.

Vad angår den förste talarens anförande att man nu skulle vidtaga en ändring i dyrtidstilläggets utgående måste jag säga, att det icke kan föreligga anledning att vidtaga ändring för närvarande, och den summa, som han nämnde att denna förändring skulle gå till, är icke så obetydlig, enär den rör sig om nära 1 miljon kronor. Jag har bara velat säga detta, utan att jag på något sätt har något att invända mot utskottets utlåtande, varom vi på avdelningen och sedermera i utskottet in pleno voro fullständigt ense.

Herr talman! Jag har som sagt intet annat yrkande att göra än om bifall till utskottets hemställan.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Herr talman! Jag har redan i dag i andra kammaren uttalat ungefär samma besvikelse som givit sig tillkänna i herr Sänders anförande. Jag trodde nämligen, att statsutskottet i år skulle, eventuellt med en hemställan om bifall till Kungl. Maj:ts förslag — möjligen även med fixerande av indexsiffra — i varje fall komma med ett uttalande, som skulle innebära en direkt uppmaning till Kungl. Maj:t att vidtaga utredning, dels om dyrtidstilläggets inarbetande i de fasta lönerna, dels ock i det sammanhanget om reglering av lönerna för de återstående befattningshavargrupper, för vilka lönerreglering ännu icke skett, och dels slutligen ett upptagande av de många vilande pensionsfrågor, som nu vänta på sin lösning och vilka under en längre eller kortare tid magasinerats i ofullbordat skick. Jag har för min del sökt medverka till det genom att två eller tre gånger i år tidigare, då lönefrågor och pensionsfrågor ha varit uppe, ge uttryck åt den förhoppningen, att ett uttalande av nämnda innebörd skulle komma från statsutskottets sida. Jag var också för en kort tid sedan mycket förhoppningsfull i det avseendet, enär jag fick del av två alternativ, utarbetade inom statsutskottet, vilka båda alternativ upptogo ett uttalande i denna riktning, men vilka skilde sig i avseende på de direktiv, som författarna till de olika alternativen menade borde sändas med till Kungl. Maj:t. Det ena alternativet påpekade vikten av besparingar, och det andra påkallade ny utredning m. m. utan att giva någon anvisning rörande riktningen. Jag förmodar, att orsaken till

att, när sedermera utskottets betänkande förelåg, båda alternativen försvunnit och ersatts med en naken anslutning till Kungl. Maj:ts förslag utan något som helst meddelande om statsutskottets uppfattning rörande vad som borde ske i fortsättningen, detta berott på att man ej kunnat ena sig om motiveringen. Jag sökte emellertid nyss i andra kammaren att få de gjorda uttalandena uttolkade på det sättet, att man ingenting hade emot att ärendet upptogs. Några talare förklarade emellertid ganska energiskt, att de ansågo, att tiden ännu icke vore inne att upptaga detta ärende till behandling. Jag hyser emellertid den bestämda uppfattningen, att det är oklokt både ur befattningshavarnas och statens synpunkt att man skjuter och magasinerar på allt detta. Men jag fick det intrycket av diskussionen i andra kammaren, att man på vissa håll icke förväntade, utan tvärtom motsatte sig att redan till nästa riksdag utredning i denna riktning skulle komma till stånd. Jag beklagar detta, men jag måste konstatera faktum, såsom saken föreligger. Saken förtjänar emellertid övervägande.

*Dyrtidstillägg
åt befattnings-
havare i
statens tjänst.
(Forts.)*

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Jag vill med anledning av hans excellens statsministerns yttrande endast säga, att det givetvis icke varit något hinder för Kungl. Maj:t att i samband med statsverkspropositionen änyo upptaga det uttalande, som regeringen hade förlidet år. Regeringen har icke begagnat sig av detta tillfälle. Detta finner jag ganska naturligt, när Kungl. Maj:t i fjol uttalade, att om det icke mötte någon gensaga, Kungl. Maj:t skulle upptaga arbetet och låta utredning verkställas om inarbetande av dyrtidstillägget i lönerna, så sade riksdagen: det vilja vi icke vara med om. Det var förlidet år. Nu kommer Kungl. Maj:t och meddelar, att Kungl. Maj:t på grund av den ståndpunkt riksdagen intog till frågan förlidet år icke ämnar framlägga något förslag för årets riksdag. Att vänta från regeringens sida, att riksdagen i år skulle taga initiativ, när riksdagen förra året avvisade frågan, är väl något för optimistiskt. Om det hade utvecklats sig så, att de två alternativ, som statsministern talade om och som förelågo när statsutskottet behandlade detta ärende in pleno, på allvar hade kommit upp till prövning, är jag icke säker på att herr Sandler skulle blivit lika belåten med statsutskottets förslag som han säkerligen är med det förslag, som nu föreligger. Ty det hade sannolikt kommit att innehålla sådana direktiv, så att herr Sandler och hans meningsfränder skulle ha sagt: då är det bättre att det får vara som det är. Jag räknar såsom sannolikt, att det hade kommit att innehålla dels uttalande om familjetilläggen, dels att vid inarbetande av dyrtidstillägget hänsyn skulle tagas till andra inkomstgrupper, icke bara till löntagare, och slutligen kanhända att indexen skulle sänkas med ett par enheter, varigenom en förminskning av dyrtidstillägget skulle ske med mellan 3 och 4 miljoner kronor.

Jag vet icke, huru en eventuell votering inom utskottet hade kommit att gestalta sig, men i varje fall hade det kommit till ett starkt meningsskifte om det som jag här antydningssvis nämnt, att det ena alternativet innehöll. För övrigt vill jag säga, att jag för min del icke är övertygad om att tidpunkten ännu är inne att inarbeta dyrtidstillägget i lönerna. Det är visserligen sant, att prisen stabiliserats, att levnadskostnaderna stabiliserats, men det är en annan förskjutning, som ägt rum och som icke får förbises, när man skall bedöma denna fråga, och det är att priset på de förnödenheter, som en annan betydande näringsgrupp här i landet har att frambringa och försälja, nämligen jordbrukarna, icke är i samma mån stabiliserat i förhållande till förkrigspriserna som det är i fråga om levnadskostnaderna, utan i fråga om jordbrukarna kan man säga, att de kunna i fråga om prissättningen på sina artiklar räkna med endast förkrigspris, under det att levnadskostnaderna stå på ungefär 170. Den saken kan man icke förbise, när

Dyrtidstillägg
ät befältnings-
havare i
statens tjänst.
(Forts.)

man talar om en stabilisering av förhållandena. Det är en så betydande faktor att räkna med, att man icke kan lämna den åsido, för såvitt man vill taga hänsyn till annat än bara tjänstemännens synpunkt. Under sådana förhållanden vågar jag tro, att det är något tidigt påtänkt att taga upp frågan och bara automatiskt arbeta in dyrtidstilläggen i de gamla lönerna. Skall man göra någonting, får man göra någonting mera än denna automatiska inarbetning.

Såsom ärendet nu ligger, vill jag endast säga, att jag tror icke, att det skulle vara riktigt att stödja den förhoppning herr Sandler uttalade att Kungl. Maj:t av vad som förekommit icke skulle känna sig hindrad att utan vidare nu upptaga ärendet. Jag tror, att det riktigaste är, då vi stå i nämnda ställning, att man ännu något bidrar tiden, innan man upptager frågan på allvar till prövning, och att något vägledande uttalande från riksdagens sida göres, något mera preciserat ståndpunktstagande i vilken riktning man verkligen vill gå, ifall man skall begära utredning om dyrtidstilläggens inarbetande i lönerna.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Jag måste uttala en smula förvåning över att statsutskottets ordförande på sätt han gjort sökt förklara statsutskottets ståndpunkt, när han uttalade en viss förvåning över att Kungl. Maj:t icke i år återkommit med fjolårets förslag i frågan. Ty med den motivering, som herr Kvarnzelius åberopade och som flera talare i andra kammaren likaledes använde, nämligen en hänvisning till att för jordbrukets vidkommande, prisindexen, m. a. o. försäljningspriset, icke på något sätt stode i rimligt förhållande till prisen före kriget, vadan man krävde, att indexen skall gå ned, innan det blir någon stabilisering — med denna motivering är det, säger jag uppenbart att, då indexen sedan i fjol icke gått ned, utan i stället upp, den förutsättning, som statsutskottet angav såsom villkor för utredningens igångsättande, alltjämt saknas.

Dessutom är det en annan sak som gör att Kungl. Maj:t måste vara försiktig att framlägga förslag av denna art. Vi föreslogo i fjol en fast index, 168. Därpå byggdes samtliga anslagsbelopp, och man utgick ifrån, att detta fixerade index tal skulle gälla hela budgetåret. Men vad gjorde statsutskottet? Jo, det strök siffran 168, men behöll anslagsbeloppet oförändrat, fastän man hade att räkna med rörligt index tal. Vad blev följden? Jo, att å löneanslagen säkerligen komme under det löpande året att utgå omkring 3 miljoner kronor mer än regeringen vid budgetförslagets uppgörande hade beräknat. En sådan operation utsätter man sig icke med öppna ögon för gång på gång, ty den kan föranleda rätt så egendomliga resultat för statsregleringen. Jag vill sålunda säga, att det förefaller mig, att Kungl. Maj:t är väl försvarad med att man i år icke kommit med förnyad, liknande framställning.

Jag är fortfarande tveksam, huru jag skall uppfatta ordförandens i statsutskottet egen ståndpunkt, då han dels säger, att vissa priser måste falla, innan stabilisering kan ske, dels ock förklarar att vad som förekommit icke utgör hinder för Kungl. Maj:t att till nästa års riksdag inkomma med förslag om dyrtidstilläggets inarbetande i de fasta lönerna och vad därmed sammanhänger. Kanske den senare förklaringen dock får tillmätas den största betydelsen.

Herr **Lithander**: Herr talman! Jag har blivit uppmärksam på att av formella skäl proposition icke kan framställas om bifall till min motion. Därför ber jag att få återtaga mitt yrkande och i stället stryka under den förhoppning jag uttryckte, när jag först hade ordet, att Kungl. Maj:t skall taga den fråga, som beröres i min motion, under övervägande till nästa år. Jag har så mycket större anledning att göra det, som av såväl hans excellens statsministerns yttrande som ock av utskottsordförandens yttrande framgick, att man

icke snart har att motse något allmänt inarbetande av dyrtidstilläggen i löner-
na, och då synes mig rättvisan kräva att man, i avvaktan på att detta skall ske,
gör rättvisa åt den lilla grupp befattningshavare, som hittills fått stå utanför.

*Dyrtidstillägg
åt befattnings-
havare i
statens tjänst.*
(Forts.)

Herr Sandler: Jag tycker, att det är ganska bedrövligt, om man är efter
år på grund av, jag må säga olust att gripa sig an med ett problem, som ju
alla erkänna är svårt, skall på det sättet bringa oreda i många angelägenheter,
som vänta på att denna fråga en gång på allvar skall bli angripin. Nu är det
icke alls så enligt min tanke, att regeringen, för att begagna herr Kvarnzeli-
us' uttryckssätt, skulle göra ett automatiskt inarbetande av dyrtidstilläggen. Jag
föreställer mig, att det finnes andra sätt, på vilka regeringen kan handlägga
ärendet än att överlämna det åt en automatiskt arbetande räknemaskin. Jag är
övertygad om att vilken regering som än kommer att handlägga ärendet, kan
den icke handla på det sättet. Men saken måste någon gång angripas, och vi
vinna ingenting med att skjuta saken på framtiden. Det är min övertygelse.
Nu har jag bara att ytterligare stryka under, att de yttranden, som föreligga
från statsutskottets sida, även med den tolkning som herr ordföranden gav de-
samma, om jag hörde rätt, icke innebära hinder för Kungl. Maj:t att upptaga
denna fråga till prövning. Det tillkommer regeringen att hämta den vägled-
ning den kan finna i de yttranden, som förekommit i debatten. Men riksdagens
egentliga uttalande kommer icke att lätta hinder i vägen.

Herr Winberg: Ja, herr talman, det är svårt att förstå herr Kvarnzeli-
us' yttrande i dag i två avseenden. Jag skall icke närmare uppehålla mig vid de
olika meningar, som kunna vara gällande om vilkendera som skall taga initia-
tiv, Kungl. Maj:t eller statsutskottet. Mig synes det rimligt, skulle jag vilja
säga, att när Kungl. Maj:t i fjol framställde den propositionen att, för såvitt
riksdagen icke hade något däremot, Kungl. Maj:t skulle göra så och så och
statsutskottet då ställde sig avvisande och sade: nej, det vilja vi icke vara med
om, statsutskottet skulle taga initiativ, så att Kungl. Maj:t en gång till icke
skulle sväva i tvivelsmål om vad den borde göra. För övrigt vill jag säga, att
det icke var statsutskottet obekant att, oaktat Kungl. Maj:t icke återkommit
med nytt förslag, kraftiga framställningar gjorts från berörda befattnings-
grupper både i motioner och annorledes, där man påpekat, att det kunde vara på
tiden att frågan upptogs till behandling.

När herr Kvarnzeli-
us säger, att tidpunkten ännu icke är lämplig att upp-
taga frågan, så är det lika svårt att förstå. Ty det är ju ändå tio år sedan
kriget, som föranledde kristiden, avslutades, och från den utgångspunkten
borde det vara på tiden. Vidare är det så att den stabilisering, som man över-
huvud taget räknat med, redan har inträtt. Under de senare åren har det legat
och balanserat, det har gått upp en enhet ibland och gått ned en enhet ibland,
vilket visar, att man nått så långt ifråga om stabilisering, som man överhuvud
taget kunnat räkna med. Under sådana förhållanden kan jag icke finna någon
annan idé i statsutskottets ställningstagande till denna fråga, än att man ty-
cker, att den är obehaglig och vill komma ifrån den så lättvindigt som möjligt.
Jag skulle vilja säga, att det varken är statsutskottet eller riksdagen värdigt
att hålla på och laborera med en fråga, som man icke kan hålla på med i evig-
het. Det är icke bara så, att riksdagen för varje år får behandla en del av
statstjänarnas löner i form av dyrtidstillägg, utan det medför även en del andra
konsekvenser. De som avgått med pension och även andra äro synnerligen
missbelättna med, att det aldrig blir någon ordning, så att lönerna såsom sådana,
vilka utgöra grundvalen för pensions utgående, bli betraktade som en helhet,
utan att en del utgår i form av dyrtidstillägg, som icke inverkar i pensionshän-
seende. Jag skall icke yttra mig om huruvida det nu föreliggande statsut-

Dyrtidstillägg
 åt befattnings-
 havare i
 statens tjänst.
 (Forts.)

skottsutlåtandet kan anses utgöra ett hinder för Kungl. Maj:t att återkomma till nästa års riksdag med det förslag, som regeringen framlade förra året. Men jag vill säga, att det icke är värdigt att hålla på och slåss längre om vilken som skall taga initiativ, Kungl. Maj:t eller statsutskottet. Det är nu på tiden, att man griper sig an med frågan. Sedan blir det en annan sak, huruvida det kan gå att »automatiskt» inarbeta dyrtidstillägget i lönerna. Jag är av den bestämda uppfattningen, att något automatiskt förfaringssätt icke lärer kunna komma i fråga. Det blir nog en rätt invecklad sak att anpassa det. Men jag förstår vad statsutskottet avser: skola vi nu gå in för att till den fasta lönen överföra även den del av lönen, som nu utgår i form av dyrtidstillägg, vilja vi pruta av, så att staten förtjänar på det! Den frågan skall jag icke upptaga i detta sammanhang, därom må meningarna brytas, när vi komma dit. Men jag vill absolut fastslå, att det icke är staten värdigt att hålla på och vigilera med tillfälliga avlöningsformer så långt efter den verkliga kristiden, utan det synes mig vara hög tid, att man nu tager upp frågan, ty man kommer icke ifrån den.

Såsom saken ligger, ber jag, herr talman, att få hemställa om bifall till den av herr Bärge m. fl. avgivna motionen.

Herr Kvarnzelius: Ja, herr talman, jag vill endast i all blygsamhet inlägga en liten gensaga mot herr Winbergs ett par gånger upprepade yttrande, att det icke vore staten värdigt att fortsätta på detta sätt. Ja, det är ju så, att det ännu finnes en hel del enskilda affärsföretag, som fortfarande bibehålla systemet löner med dyrtidstillägg, och jag finner det därför rätt naturligt att detta problem för staten som den störste arbetsgivaren är av natur att bereda så stora svårigheter, att regeringen och riksdagen i jämförelse med de affärsdrivande firmorna icke äro så förfärligt mycket att klandra, ifall staten nu icke anser sig vara färdig med att inarbeta dyrtidstilläggen i lönerna.

Med anledning av vad som i debatten förekommit ber jag få säga, att vår statsförfattning innehåller ingen bestämmelse som hindrar Kungl. Maj:t att göra vad Kungl. Maj:t anser sig vilja göra mellan riksdagarna. Men å andra sidan förefaller det mig, att även herr Sandler, om han varit i regeringsställning, skulle haft en känsla av att det icke är så vidare trevligt att gripa sig an med ett arbete av denna art, om man icke är säker på att det gillas av riksdagen. Det kan resultera uti att man får göra om det hela, och jag förstår hans excellens statsministern, när han gav uttryck åt sin besvikelse. Han skulle gärna velat ha ett uttalande att utskottet ingenting hade emot, ifall Kungl. Maj:t ville gripa sig an med detta vidlyftiga lönerregleringsarbete. Det är detta uttalande, som statsutskottet icke velat göra. Om kammaren vill göra ett sådant uttalande, är det klart, att statsutskottet icke har ansvaret därför. Såsom ärendet lagts upp av herr Sandler, har jag tvingats att deklarerat, att det icke varit statsutskottets mening att giva någon uppmuntran åt regeringen att nu upptaga denna fråga.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till de i ämnet väckta motionerna I: 121 och II: 218; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för dyrtidstillägg under ecklesiastikåret 1928—1929 åt dels kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster, dels ock innehavare av prästerliga emeritilöner;

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 47, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt de för religiös och social verksamhet bland svenskar i vissa utländska hamnstäder anställda präster;

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 37, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt nordiska museets personal; samt

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 224, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt befattningshavare vid statsunderstödda anstalter för yrkesundervisning.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 71, i anledning av väckta motioner angående statens medverkan till skogsodling å kala, till skogsbörd tjänliga marker m. m.; och

nr 72, i anledning av väckt motion angående befrielse för arrendatorn M. H. Bågenholm från erläggande av viss honom åliggande arrendeavgift.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial nr 73, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande jordbruksutskottets utlåtande nr 33 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 27 juni 1896 om rätt till fiske m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1928—1929 för viss personal inom den civila statsförvaltningen i vad rör nionde huvudtiteln; och

nr 75, i anledning av väckt motion om ändring av bestämmelserna angående vägstämmas rätt att utse revisorer.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talmannen att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Herr **förste vice talmannen** erhöll ordet och anförde: I anslutning till det beslut, som kammaren fattade angående ordningen på föredragningslistan nästa onsdag, då kammaren beslöt att därå först uppföra statsutskottets utlåtande nr 155 och därefter samma utskotts utlåtande nr 156, får jag hemställa,

att kammaren ytterligare måtte besluta att näst efter de två ärendena uppförstatsutskottets utlåtande nr 157 i anledning av Kungl. Maj:s proposition angående dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda läroanstalter.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Ordet gavs ånyo till herr **förste vice talmannen**, som nu yttrade: Ytterligare ber jag få hemställa, att kammaren måtte besluta, att på tisdagens föredragningslista uppföres först bland två gånger bordlagda ärenden statsutskottets utlåtande nr 165 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad organisation av väg- och vattenbyggnadsväsendet jämte i ämnet väckta motioner.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 244, till Konungen angående val av två fullmäktige i riksbanken och av tre suppleanter för riksdagens samtliga fullmäktige i nämnda verk;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 245, för två fullmäktige i riksbanken; och

nr 246, för tre suppleanter för riksdagens fullmäktige i riksbanken.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 247, till Konungen angående val av ordförande och två fullmäktige i riksgäldskontoret och av tre suppleanter för fullmäktige i nämnda verk;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 248, för ordförande och två fullmäktige i riksgäldskontoret; samt

nr 249, för tre suppleanter för fullmäktige i riksgäldskontoret.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 250, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tredje huvudtiteln gjorda framställning rörande utrikesdepartementets anslag till tryckningskostnader.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 251, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kollektivavtal och till lag om arbetsdomstol ävensom i anledning därav väckta motioner; samt

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 46 § utsökningslagen m. m.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtande nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till centrala skiljenämnden för vissa arbetstvister m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

särskilda utskottets memorial nr 9, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande särskilda utskottets utlåtande nr 1 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 213 med förslag till kommunalskattelag m. m. jämte i ärendet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.08 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
